

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

ERIKA TREMBO

EUROPOS SĄJUNGOS SANGLAUDOS POLITIKOS
ĮTAKA REGIONŲ TOLYGUMUI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

EUROPOS SAJUNGOS SANGLAUDOS POLITIKOS
ĮTAKA REGIONŲ TOLYGUMUI

Magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N10005

Vadovė

prof. habil. dr. O. G Rakauskienė

2014 12 17

Recenzentas

Atliko

TPmns3-01 gr. stud.

E. Trembo

2014 12 17

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS	6
1. EUROPOS SĄJUNGOS REGIONINĖ POLITIKA: ESMĖ IR TURINYS	9
1.1. Integracijos ir regionalizacijos teorijos	9
1.2. ES regioninės plėtros etapai ir jų tikslai	15
1.3. ES regioninės plėtros problemos	25
2. EUROPOS SĄJUNGOS REGIONINĖS PLĖTROS TYRIMO METODOLOGIJA	31
2.1. ES regioninio netolygumo įvertinimo konceptualus modelis	31
2.2. ES sanglaudos įtakos regioninei plėtrai tyrimo metodai	33
3. EUROPOS SĄJUNGOS REGIONŲ SKIRTUMŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ	35
3.1. ES regionų atskirties tyrimas	35
3.2. ES regionų makroekonominių rodiklių analizė	41
3.3. ES nedarbas regionuose	52
3.4. Makroekonominių rodiklių pokytis ir įtaka nedarbui	56
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	64
LITERATŪRA	66
ANOTACIJA	70
ANNOTATION	71
SANTRAUKA	72
SUMMARY	73
PRIEDAI	74

LENTELĖS

1 lentelė. ES sanglaudos politikos struktūra 2007 – 2013 m. ir 2014 – 2020 m.	20
2 lentelė. Konvergencijos kriterijai.....	23
3 lentelė. „Europa 2020“ strategijos tikslų įgyvendinimas.....	36
4 lentelė. BVP/1 gyv. pagal PPS. 2004, 2009 ir 2013 m.	43
5 lentelė. BVP augimo tempai. 2004, 2009, 2012 ir 2013 m.	45
6 lentelė. Biudžeto deficitas. 2004, 2009, 2010 ir 2013 m.	47
7 lentelė. Valstybės skola. 2004, 2008 ir 2013 m.	49
8 lentelė. Infliacija. 2004, 2008 ir 2013 m.	51
9 lentelė. BVP/1 gyv. (PPS) ir nedarbo rodiklių palyginimas 2013 m.	57
10 lentelė. Biudžeto deficito ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013).....	59
11 lentelė. Valstybės skolos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013).....	60
12 lentelė. Infliacijos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)	62

PAVEIKSLAI

1 pav. Euro zonai priklausančios šalys.....	24
2 pav. Regioninio netolygumo įvertinimo konceptualus modelis.....	32
3 pav. BVP/1 gyv. pagal PPS. 2004, 2009 ir 2013 m.....	42
4 pav. BVP augimo tempai. 2004, 2009, 2012 ir 2013 m.....	44
5 pav. Biudžeto deficitas. 2004, 2009, 2010 ir 2013 m.....	46
6 pav. Valstybės skola. 2004, 2008 ir 2013 m.....	48
7 pav. Infliacija. 2004, 2008 ir 2013 m.....	50
8 pav. ES-28 nedarbo lygis. 2004-2013 m.....	53
9 pav. Nedarbo lygio raida ES 28: iš viso, jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų, nekvalifikuotų darbuotojų ir moterų nedarbas	53
10 pav. Nedarbo lygis ES-28, 2013 m. (viso, %).....	54
11 pav. Jaunimo nedarbo lygis ES-28 šalyse, 2013 m.....	55
12 pav. BVP/1 gyv. (PPS) ir nedarbo rodiklių palyginimas 2013 m.....	57
13 pav. Biudžeto deficito ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013).....	58
14 pav. Valstybės skolos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013).....	60
15 pav. Infliacijos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)	61

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Nuo pat Europos Sąjungos sukūrimo, Bendrijoje vyravo šalis nares jungiantis tikslas – regionų atskirties mažinimas. Šiam tikslui pasiekti įdėta daugybė pastangų, sukurta svarbių strategijų bei pasitelkti įvairūs instrumentai. Kiekvienai naujai šaliai jungiantis į Sąjungą, keliama reikalavimai – konvergencijos kriterijai, kuriuos šalis turi atitikti. Tai lyg pamatas tolesnei sanglaudai tarp šalių vystyti. Svarbi kiekvienos šalies narės padėtis, kadangi keblumai vienoje šalyje, dažniausiai iškelia problemas ir kitose. Taip su kiekvienu nauju plėtros procesu bei naujomis prisijungiančiomis šalimis, ES susiduria su nauja užduotimi atskirčiai mažinti.

Europos Sąjungoje ilgainiui nustatyta struktūra, kuria siekiama regionų atskirties mažinimo bei stabilumo visoje ES. Šis procesas – tai sanglaudos politika, kuri dar taipogi suprantama kaip ekonominė, socialinė bei teritorinė sanglauda. Ši politika vykdoma nustatant prioritines sritis, tokias kaip konvergencija, konkurencingumas, užimtumas, kurios išlieka pagrindine užduotimi siekiant stabilumo tarp šalių. Prioritetinėms sritims pasiekti, sukuriamos strategijos bei imamas priemonių užduočių realizavimui. Šios priemonės vykdomos per struktūrinę politiką, kai šalims, siekiančioms tapti ES narėmis arba jau priklausančioms ES, yra skiriama parama. Struktūrinė parama atitinkamai padalinama pagal prioritetus ir galutinis rezultatas turėtų lemti šalies ekonomikos augimą. Šalis, gaunanti paramą ir siekianti atitikti konvergencijos kriterijus, nacionaliniame lygmenyje siekia geriausių rezultatų ir kiekvienai šaliai pasiekus šiuos rezultatus, teigiama, jog ji yra pasirengusi ir jai galima dalyvauti ekonominėje ir pinigų sąjungoje (EPS). Atitikimas kriterijams ir ekonominių rodiklių stabilumas dar nereiškia, jog šalys yra atsparios aplinkos grėsmėms. Tai parodė 2008 m. finansinė krizė, kurios metu paaiškėjo, jog stipriai akcentuota ES strategija nėra pasiruošusi priimti tokius „smūgius“. Visų šalių ekonominiai rodikliai krito, todėl kiekviena nacionalinė vyriausybė privalėjo ieškoti tai šaliai tinkančių problemos sprendimo būdų. Didžioji dalis šalių kaip atkirtį finansinei krizei ėmė vykdyti griežtą taupymo politiką, tačiau ilgainiui buvo suprasta, jog vykdant nustatytą politiką ir susitelkiant tik ties ekonominių rodiklių kilimu, nukenčia eilinis ES pilietis. Nedarbas, skurdas, užimtumas ir jų rodiklių pablogėjimas paveikė kiekvieną šalį, tik kai kurias daugiau, o kai kurias – mažiau. Kyla abejonė, kad galbūt vykdoma griežta politika gali turėti ir neigiamų padarinių?

Tyrimo problema. Kokios priežastys lemia Europos Sąjungos regionų netolygumą?

Tyrimo objektas. Europos Sąjungos ekonominės ir socialinės sanglaudos padėtis ir jos įtaka regionų tolygumui.

Tyrimo hipotezė. Opiausia ES problema yra nedarbas, o ji labiausiai pasižymi tose šalyse, kurios vykde griežtą fiskalinę politiką.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti Europos Sąjungos ekonominės ir socialinės sanglaudos padėtį bei jos įtaką regionų tolygumui ir pasiūlyti būdus probleminėms sritims spręsti.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, nustatyti šie uždaviniai:

1. pateikti ES regioninės plėtros vystymosi teorijas bei etapus;
2. išsiaiškinti ES regionų problemas;
3. išanalizuoti ES strategiją „Europa 2020“;
4. palyginti Europos Sąjungos regionų pasiektus rezultatus;
5. parodyti, kokią įtaką regionams turi ES vykdoma politika.

Tyrimo metodai.

1. mokslinės literatūros, teisinių dokumentų, ES strateginių dokumentų analizė;
2. statistinių duomenų analizė;
3. kokybinė lyginamoji ES regionų analizė.

Tyrimo naujumas ir reikšmingumas. ES regionų plėtros klausimai visuomet yra aktualūs ne tik pačioms ES šalims narėms, bet šiais, globalizacijos laikais, jie yra plačiai nagrinėjami ir pasaulio mastu. Ekonominis nuosmukis parodė, jog problemos vienoje šalyse gali greitai išplisti į kitas, todėl sanglaudos politikos vykdymas turi būti ypatingai atidžiai sekamas bei vertinamas. Šiuo magistro darbu bus bandoma parodyti ES sanglaudos politikos įtaką regionų tolygumui. Paskutiniu metu matoma, jog didėja tam tikros problemos regionuose. Tai energetinis saugumas, klimato kaita, skurdas, nedarbas. Šioms probleminėms sritims turi būti skiriamas didesnis dėmesys norint pasiekti regionų tolygumo tikslą. Stipriai akcentuojamas nedarbo lygis šalyse, kuris jau pasiekė rekordinius mastus, todėl svarbu yra suprasti, kodėl, dedant tiek daug pastangų ekonomikai atgaivinti, probleminės sritys vis dar išlieka.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro trys dalys, sudarytos iš poskyrių.

Pirmoje darbo dalyje bus pateikta informacija, paremta moksline literatūra, dokumentų analize bei strateginių ES dokumentų analize. Pateiktos mokslinės teorijos nagrinėta tema, regioninės plėtros vystymosi etapai bei problemos.

Antroje dalyje pateikta tyrimo metodologija. Ši yra nagrinėjama per makroekonominius rodiklius, mikroekonominius rodiklius ir „Europa 2020“ strateginio dokumento analizę.

Trečia dalis skirstoma į keturi poskyrius: pirmajame atlikta „Europa 2020“ strateginio dokumento analizė, antrajame – makroekonominių rodiklių analizė, trečiajame – mikroekonominių, ketvirtajame – palyginami regionų skirtumai ir paskutiniajame poskyryje – padaromos išvados.

1. EUROPOS SAJUNGOS REGIONINĖ POLITIKA: ESMĖ IR TURINYS

1.1. Integracijos ir regionalizacijos teorijos

Nagrinėjant Europos Sąjungos (ES) regioninę politiką, reikėtų pabrėžti, jog ji ne visada egzistavo tokia pavidale, kokia yra dabar. 1950 – aisiais metais, kai R. Schuman'as pateikė idėją apie dviejų Europos valstybių ekonominę sąjungą ir 1951 m. šešioms šalims¹ pasirašius Europos anglių ir plieno susivienijimą, vėliau, 1957 m., pasirašius Romos sutartį ir įkūrus Europos Ekonominę Bendriją (EEB), kilo daugybė priežasčių naujam išskirtiniam reiškiniui tirti bei prognozėms nustatyti. Pati Europos Sąjunga – sudėtingas darinys, kurio analizei pasitelkiamos įvairios teorijos. Šios daugiausiai siejamos su skirtingų ES etapų kaita ir padeda paaiškinti įvykius, vykusius integruojantis šalims į bendrą bloką: institucijų kūrimąsi ir tai, kaip jos veikia, šalių politiką, teisinę aplinką, sprendimų priėmimo procesą. Nagrinėjamos ES regioninės politikos kontekste svarbios integracijos ir regionalizacijos teorijos, jų koncepcija. Regionalizacija kaip ir integracija skirtingų mokslininkų apibrėžiama skirtingai, tačiau galima rasti bendrų bruožų. Skirtingas sąvokų interpretavimas bei supratimas nebus aiškinamas detaliau šiame darbe, aktualesnis yra skirtingų laikotarpių įvykių teorinis interpretavimas – kas ir kodėl taip vyko bei vyksta.

Regionalizacijos procesas apibūdinamas kaip sudėtingas, geografinėje erdvėje vykstantis regionų formavimo procesas, pagrįstas politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių santykių plėtra. Pagal G. Marcou (Marcou G., 2002), „regionalizacija – tai procesas, kurio metu vykdoma tam tikro lygmens teritorijų plėtra per ekonomines struktūras, įvertinant regionų identiškumą bei jų turimą potencialą“. Tai tam tikras decentralizacijos pavyzdys, kai valstybė tampa per dideliu junginiu, kad galėtų aprėpti ir išspręsti visas regione vykstančias problemas, tačiau tarptautiniu mastu tai taip pat ir per mažas junginys sprendžiant globalius klausimus. Profesorius J. Čičinskas teigia, jog „regionalizacija – tai didelių regionų valstybių kaimynių pastangos į nesustabdomą, kartu pažangą ir grėsmes nešantį globalizacijos procesą atsakyti sąmoningu, sutvarkytu ir reguliuojamu dalyvavimu jame“. Regionalizaciją skatina ir globalinių blokų kūrimasis ir vienas jų – nagrinėjama Europos Sąjunga. Šios bendrijos susikūrimas, nulėmęs paprastesnį, greitesnį sienų kirtimą, veikia ekonominius plėtros procesus, šalių bendradarbiavimą. Regionalizacijos procesas gali vykti keliais lygiais: a) tarpregioniniu (pvz. tarp skirtingų geografinių

¹ 1951 m. Europos anglių ir plieno aktą pasirašė šios šešios šalys – Belgija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Prancūzija ir Vakarų Vokietija.

regionų); b) regioninis (pvz. Europos ar Azijos kontinento rėmuose); c) subregioninis (pvz. pasienio bendradarbiavimas tarp šalių); d) lokalus (vienos šalies ribose). ES veikia regionų skirstymo sistema NUTS (pranc. *Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques*, liet. *Teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra*). Ši bendra skirstymo į regionus sistema pradėta taikyti 2003 m., kai imta siekti vieno aiškaus ES teritorijos padalijimo bei tam, kad atskirus regionus galima būtų palyginti pagal nustatytus rodiklius. Klasifikacija pradėta taikyti, kadangi regioninė politika yra viena plačiausių sričių, kuriai tenka gana didelė biudžeto dalis (dviems struktūriniais fondams – ERPF ir ESF 2014-2020 m. laikotarpiu skiriami beveik 256 mlrd. EUR. Bendrai sanglaudos politikai įgyvendinti skiriami beveik 325 mlrd. EUR), todėl šią paramą skirstyti yra patogiau pasitelkus klasifikaciją. Pagrindinis NUTS sistemos tikslas yra nustatyti teisinį ES teritorijos geografinį padalijimą, kad valstybėse ir Bendrijoje renkama statistiką būtų įmanoma palyginti. NUTS klasifikacija yra skirta ES ekonominei teritorijai: 1) rinkti, tvarkyti ir harmonizuoti ES regioninio lygio statistiką; 2) atlikti regionų socio-ekonominę analizę; 3) formalizuoti teritorinį pagrindą ES regioninei politikai: NUTS 1 – pagrindiniai socio-ekonominiai regionai, NUTS 2 – pagrindiniai regionai regioninės politikos taikymui, NUTS 3 – maži regionai specifiniams tikslams.² NUTS sistema yra suskirstyta į penkis lygius:

1. NUTS 1 lygis – tai stambūs regionai, dažnai apimantys visą šalies teritoriją (pavyzdžiui Lietuva yra traktuojamas kaip vienas regionas, priklausantis NUTS 1 lygiui). NUTS 1 lygio regionais gali būti ir smulkesni teritoriniai dariniai – dažniausiai didelėse valstybėse, kurios išskiria stambias teritorijas. Pavyzdžiui, Vokietijoje – žemės, Belgijoje – regionai. Taip yra todėl, kad šių šalių santvarka yra federacinė.
2. NUTS 2 lygis – tai žemesnio lygio teritorinės struktūros, sujungiančios kelias ar keliolika trečiojo lygio struktūrinių vienetų (pvz. Prancūzijos *regions*, Italijos *regione*, Ispanijos autonominės provincijos – *comunidades autonomas*, Nyderlandų provincijos).
3. NUTS 3 lygis – tai tarpinis lygmuo tarp regiono ir savivaldos (pvz. Vokietijos *kreise*, Suomijos *maakunnat*, Graikijos *nomi*, Lietuvoje – esančios 10 apskričių).
4. LAU 1 lygis (anlg. *local administrative unit*, liet. – *vietinio lygio/administravimo vienetas*, buvęs NUTS 4). Dažniausiai tai savivaldos vienetai, pvz. Prancūzijos *communes*, Švedijos *kommuner*, Vokietijos *gemeinder*, Lietuvos savivaldybės.

² Burneika D. *Regioninė politika Europoje*. – Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2013.

5. LAU 2 lygis (buvęs NUTS 5) – žemesnis savivaldos vienetas, smulkesni administraciniai teritoriniai vienetai. Lietuvoje tai būtų dabartinės seniūnijos, Lenkijoje *gminy*, Latvijoje *pagasti*. Šie vienetai yra nustatyti visose ES šalyse.

LAU (vietinis administracinis vienetas) keičiasi šalyse gana dažnai, todėl šalys apie juos siunčia informaciją Eurostat tarnybai. (Burneika D., 2013).

ES regioninė politika yra vykdoma per NUTS I, NUTS II, rečiau per NUTS III regionus. Patys NUTS regionai neturi būti administraciniai dariniai, tačiau jie turi derintis prie smulkiausių teritorinių administracinių ribų. NUTS regionų dydžiai skirtingose šalyse gali būti skirtingi, tačiau yra nustatyti reikalavimai maksimaliam ir minimaliam gyventojų skaičiui juose, jei valstybės gyventojų skaičius siekia šiuos reikalavimus (NUTS 1 lygis nuo 3-7 mln. gyventojų, NUTS 2 – nuo 800 tūkst. – 3 mln., NUTS 3 – nuo 150 tūkst. – 800 tūkst.).

Integracija ES kontekste suprantama kaip „...naujos politinės sistemos formavimas iš iki šiol buvusių atskirų politinių sistemų“ (Hodges, M., 1972). Ernst Haas, vienas labiausiai įtakingų neofunkcionalizmo teorijos autorių, teigė, kad integracija – tai procesas, kur politiniai aktoriai keliuose skirtinguose nacionaliniuose parametruose yra pasirengę perkelti savo lojalumą, lūkesčius bei politinius veiksmus link naujo centro, kurio institucijos ir teisinė aplinka yra aukščiau už nacionalines (Diez Th., Wiener A., 2004). Šiame apibrėžime įtrauktas tiek politinis, tiek ir socialinis aspektas. Europos Sąjunga, kaip beprecedentis reiškinys tapo ypatingu pavyzdžiu integracijos teorijų kontekste. Integracijos teorijos ėmė stebėti šį reiškinį, kai valstybių suverenitetas perleidžiamas supranacionalinėms institucijoms, jos bandė paaiškinti, kodėl vyksta integracija, kokie yra pagrindiniai veikėjai, kokia tikėtina eiga bei perspektyvos (Europos integracijos teorijos, 2009). Integracijos teorijos siekė paaiškinti ES problemas, vykstantį procesą bei galimas politikos kryptis, todėl svarbu apžvelgti žymiausias koncepcijas.

Skiriamos klasikinės bei naujosios integracijos teorijos. **Klasikinėmis** vadinamos neofunkcionalistinė (artima tarptautinių santykių institucionalistų mokyklai) ir tarpvyriausybinių derybų (artima realistų mokyklai) teorijos (Europos integracijos teorijos, 2009). Tiriant ES procesus, būtent supranacionalinių institucijų vietos priskyrimas politikoje buvo šių mokyklų pagrindinis skirtumas (Pollack M. A., 2003). Neofunkcionalistai šioms institucijoms priskyrė didelę reikšmę, o tuo tarpu tarpvyriausybinių teorijos šalininkai manė kitaip. **Neofunkcionalizmo** atstovų E. Haaso, K. Deutscho, L. N. Lindbergo tyrimai laikomi artimi federacinės Europos sukūrimo programai. Teigiama, jog pasauliniai karai, ekonomikos nuosmukis bei Šaltasis karas visuomenėje iškelė saugumo poreikį, o Europos susivienijimas būtų to išėjimu – tai padėtų stabilizuoti ekonomiką bei išvengti karo grėsmės. Šios idėjos

pagrindimui reikėjo detalesnės analizės, kadangi nebuvo aišku, kaip suvienyti Europą. Išskiriamos kelios neofunkcionalizmo koncepcijos (Rosamond 2000; Cini 2003; Cowles and Dinan 2004; Caporaso 1998 – Europos integracijos teorijos, 2009). Pirmoji teigė, jog Europai kooperuojantis ekonominėje sferoje, kooperacija plėsis ir į kitas šakas, pvz. siekiant laisvo kapitalo ar darbo jėgos judėjimo reikia panaikinti atskirų valstybių teisinėse sistemose esančius barjerus. Ši palaiptinio bendradarbiavimo koncepcija vadinama *spillover* (liet. *persiliejimasis*) ir reikėtų pabrėžti, jog logine seka panašiai viskas ir vyko. Antroji koncepcija nagrinėjo europinių institucijų atsiradimą. Kadangi buvo manoma, jog esant Europos susikūrimo pagrindui socialinio pobūdžio, tai institucijos atsiras tik susiformavus europietiška visuomenei. Iškilė problema, kaip nukreipti lojalumą nuo nacionalinės valstybės link transnacionalinių institucijų. Europietiška visuomenė arba europinis tapatumas turėjo padėti šiam tikslui bei apmalšinti siaurus nacionalinius interesus. Dėl šios priežasties neofunkcionalistai didelį dėmesį kreipė į socialinės komunikacijos, organizacijų, visuomenės grupių aktyvumą, bandydami atrasti tą tapatumo jausmo supratimą. Buvo teigiama, jog „valstybių lyderiai ir kiti elito atstovai pirmiausia turėjo socializuotis kaip europiečiai ir mobilizuoti integracines visuomenės jėgas“ (Europos integracijos teorijos, 2009 p. 105). EB įsteigimas ir tai, kaip toliau vystėsi šis procesas, leido neofunkcionalistams manyti, jog jų teorija teisinga ir Vakarų Europoje atsiras nauja federacinė valstybė arba bent jau politinė struktūra su viršnacionalinėmis institucijomis. Tačiau neofunkcionalizmas pradėtas kritikuoti jo atstovams tinkamai nepagrindus bei neargumentavus Europos integracijos proceso sulėtėjimo XX a. 7 dešimtmetyje. Tuo metu 1965 m. įvyko Prancūzijos boikotas europinėms institucijoms, kas vertė abejoti neofunkcionalistų teiginiais.

Tarpvyriausybinių derybų teorija. „Po Liuksemburgo kompromiso 1966 m., sustiprėjusios valstybės savarankiškumo tendencijos (valstybė galėjo vetuoti daugumos sprendimus, jeigu manė, jog jie pažeidžia gyvybiškai svarbius nacionalinius interesus) atkreipė mokslininkų dėmesį – valstybės interesai neišnyko, bet ir toliau sėkmingai gyvavo po bendradarbiavimo politika“.³ Toks vyriausybinių elementų diegimas leido atsirasti tarpvyriausybinių derybų teorijai, kuri teigia, jog akcentas turi būti skirtas nacionalinėms valstybėms bei jų vykdomiems veiksams. Pagrindiniu teorijos atstovu laikomas S. Hoffmanas. Teigiama, jog ne integracija yra pagrindinis rezultatas, o skirtingi nacionalinių valstybių interesai ir politika kuriant tarptautines bendradarbiavimo institucijas. A. Moravcsikas pateikė „liberaliąją tarpvyriausybinių derybų teoriją“, kurios objektas yra valstybės politinės pozicijos formavimasis – pradedant vidaus politika, interesų grupių spaudimu ir baigiant tarptautinių vyriausybių susitarimais. Autorius teigia, jog valstybės ekonominiai interesai lemia valstybės politiką tarptautiniu lygiu, o

³ Švarplys, A., Matulionis, A. V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose, Filosofija. Sociologija, 2009, T. 20, Nr. 2, Lietuvos mokslų akademija, 2009, p. 106.

integracijos sėkmė reiškia, kad perduodamos dalį savo savo suvereniteto valstybės patenkina kitus savo interesus.

Abi nagrinėtos teorijos, neofunkcionalizmas ir tarpvyriausybinių derybų teorija, remiasi prielaida, jog esant integracijai arba europiniai interesai riboja nacionalinius, arba atvirkščiai. Taipogi, nei vienos iš teorijų keltos hipotezės iki galo nepaaiškino kokį poveikį viršnacionalinės institucijos turi Europos integracijai (Pollack, 2003). Kurį laiką EB taip ir funkcionavo, kai integracija bei Europos šalių jungimasis priklausė nuo atskirų valstybių susitarimo, todėl iki 9 dešimtmečio Europos integracijos ateitis nebuvo aiški. Situacija pakito, kai 1987 m. pasirašytas Suvestinis Europos Aktas – sukuriama bendra ekonominė rinka ir 1993 m. pasirašoma Europos Sąjungos (kitaip – Mastrichto) sutartis – įkuriama politinė bendrija, nustatoma bendra valiuta ir apibrėžiamos politikos gairės. „1999 m. pasirašoma taip pat ir Amsterdamo sutartis, kurioje pabrėžiamas žmogaus teisių akcentas, sustiprinamos EP galios. Šios sutartys nulėmė, jog Europos Sąjunga tapo savarankiška institucine sistema, į kurios kompetenciją perėjo nacionalinėms valstybėms būdingos politikos formavimo sritys (pvz. imigracijos politika)“.⁴ Pasikeitus šioms aplinkybėms ir Europos Sąjungai tapus jau nebe numanomu reiškiniu, o faktu, pradėti tirti ne tik europinių valstybių integracijos klausimai, bet ir europinių institucijų poveikis politikos formavimui bei kaip pavyksta bendrą politiką perkelti į nacionalinį lygmenį, kaip tai paveikia valstybės nares, šių valstybių institucijas, interesų grupes ir kt. Šiuo metu atsiranda naujosios Europos integracijos teorijos, tokios, kaip naujasis institucionalizmas, daugiapakopis valdymas, konstruktyvizmas.

Naujojo institucionalizmo (angl. *New institutionalism*) teorija vadinta neofunkcionalizmo atgimimu 9-ajame dešimtmetyje, tačiau naujasis institucionalizmas ir jo teoretikai (Sandholtz and Stone Sweet, 1998) kalba ne apie federacinę santvarką ir ne apie tarpvyriausybines sistemas, o apie tarptautinę valdymo formą (angl. *supranational governance*) ir telkiasi ties atskiromis politikos sritimis. „Stone Sweet ir Sandholtz siūlo tokią empiriniais duomenimis paremtą schemą: transnacionaliniai mainai -> europinių institucijų taisyklės -> transnacionalinės visuomenės formavimasis“.⁵ Šiuo modeliu autoriai bando parodyti, jog ne vyriausybės, o interesų grupės turi didžiausią įtaką ES institucijų sprendimams. „Transnacionaliniai mainai provokuoja supranacionalines institucijas kurti taisykles, skirtas palengvinti ir reguliuoti transnacionalinės visuomenės vystymąsi“ (Stone Sweet and Sandholtz 1998, p. 25). Vadinasi, svarbus ne nacionalinės valstybės, o visuomenės grupių poreikis institucionalizuoti tam tikrą politiką. **Daugiapakopis valdymas** (angl. *Multi-level governance*) ir jo atsiradimas taipogi siejamas su 8-9

⁴ Švarplys, A., Matulionis, A. V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose, Filosofija. Sociologija, 2009, T. 20, Nr. 2, Lietuvos mokslų akademija, 2009, p. 107.

⁵ Tas pats, p. 109.

dešimtmečio pokyčiais (Mastrichto sutartis; kitoks EK galių apibrėžimas; Regionų komiteto įsteigimas). Pagrindiniai autoriai, nagrinėję šį požiūrį, tai L. Hooghe, G. Marksas, F. Scharpfas, B. Kohler-Koch. Daugiapakopio valdymo teorijos susiformavimas ES vyko po to, kai tam tikros politikos formavimo sritys ir įgaliojimai jas vykdyti iš nacionalinių valstybių kompetencijų perduoti subnacionalinio lygio institucijoms. „Esminiai argumentai, kurie buvo prieš tradicinį valstybės-centro modelį yra šie: „... a) valstybės neišsaugo savo suverenios politikos priimant kolektyvinius sprendimus, nes kvalifikuotos daugumos balsavimo procedūra leidžia „nugalėti“ atskirų šalių veto; b) nacionalinės vyriausybės kolektyviai (Europos Vadovų Taryboje ir Ministrų Taryboje) neturi lemiamos galios ES institucijų veiksmams (Europos Parlamento, Europos Komisijos ir Europos Teisingumo Teismo) ir c) nacionalinės vyriausybės nekontroliuoja subnacionalinių grupių veiklos europinėje arenoje“.⁶ Bendrai daugiapakopis valdymas reiškia kelių lygių bendradarbiavimą priimant sprendimus. **Konstruktivizmas** (angl. *Constructivism*) kaip teorija tarptautinių santykių disciplinoje buvo nagrinėta A. Wendt'o, M. Finnemore, P. Katzenstein'o, o Europos integracijos tyrimuose – Th. Risse'o, J. Checkel'io, A. Wiener'io, Th. Christiansen'o. Konstruktivizmo atstovai sutarė, kad tarptautinės politikos struktūros atsiranda iš socialinės sąveikos, kad valstybės nėra statiškos būsenos, bet dinamiškos, kad tapatumai⁷ nėra duoti, o nuolat kuriami ir palaikomi veikėjų diskursyvinėmis ir elgesio praktikomis, kad skirtumas tarp nacionalinės ir tarptautinių santykių politikos yra nedidelis (Knutsen, 1997, p. 281-282). Švarplio A. ir Matulionio A. V. straipsnyje „Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose“ pateikiamas konstruktivizmo apibūdinimas, kur teigiama, jog „konstruktivistiniai tyrimai Europos studijose susiję su išsiplėtusiomis europinių institucijų galiomis formuoti savą politiką ir taisykles, darančias įtaką valstybių, socialinių grupių bei veikėjų elgesiui ir pagal vieno iš konstruktivizmo atstovų Th. Christiansen'o veikalą, šie gali būti grupuojami į tris plačias sritis (Christiansen et al., 1999): a) institucijų taikomų normų poveikis politinei santvarkai, ypač akcentuojamas teisinių normų (Europos Teisingumo Teismo sprendimų) poveikis politinei sistemai (J. H. H. Weilerio „tylioji revoliucija“); b) Europos politinės bendruomenės ir tapatumų formavimasis: kaip integracija veikia nacionalinius tapatumus ir kaip nacionaliniai tapatumai veikia europinį politinį procesą, koks europinio tapatumo formavimosi potencialas yra labiau tikėtinas – institucinis ar socialinis; c) diskurso, komunikacijos ir socialinio mokymosi reikšmė perimant europines normas, vertybes bei taisykles; pavyzdžiui, Europos ekonominės ir

⁶ Marks G, Structural Policy and Multilevel Governance in the EU, in Cafruny A, Rosenthal G, (red.), The State of the European Community, Vol. 2, the Maastricht Debates and Beyond, New York, 1993, p.392.

⁷ Tapatumai (angl. *multiple identities*) – tai, su kuo save sieja žmogus. Šiame kontekste tai žmogaus saitai su valstybe, su socialiniais, geokultūriniais lygmenimis, pvz. lietuvis, europietis, pasaulio pilietis arba krašto lygmens – smulkus verslininkas ir kt. Juos nagrinėja daugialypių tapatumų teorija.

monetarinės sąjungos (EMU – European Monetary Union) sėkmė aiškinama paplitusiu įsitikinimu – konsensusu dėl neoliberalios ekonomikos politikos. Tuomet galima kalbėti apie epistemines bendruomenes, kai tam tikri įsitikinimai leidžia neskausmingai priimti politinius sprendimus”.⁸

Tiek klasikinės, tiek naujosios integracijos teorijos apima tam tikrą Europos Sąjungos vystymosi etapą. Šiomis teorijomis galima paaiškinti vieną ar kitą ES padarytą žingsnį, tačiau istoriškai matoma, jog kiekvieną kartą pasikeitus aplinkybėms, šių teorijų šalininkai turi ir vėl iš naujo permąstyti savo išsakytus teiginius bei „pritaikyti“ juos prie netikėtų pokyčių. Esant vis didesnei integracijai bei vykstant regionalizacijos procesams, taip pat vis daugiau šalių integruojantis į ES, siekiama, kad politika padėtų šalims narėms pasiekti bendrų nustatytų tikslų. Todėl vis svarbesne tampa ir regioninė politika, kuri turi užtikrinti regionų tolygumą bei stabilumą. Nagrinėtos teorijos padeda suprasti šiuos procesus bei įvertinti juos tam tikro laikotarpio kontekste, tačiau vienos bendros teorijos, paaiškinančios visą ES politikos vystymąsi, nėra. Analizuojant regioninę politiką, galima pritaikyti daugiapakopio valdymo teorijos aspektus, kadangi teorijos atsiradimo metu didelę įtaką turėjo Regionų komiteto Europos Sąjungoje atsiradimas. Daugiapakopis valdymas apima regionalizacijos procesus, kai sprendimų priėmimas iš centro valdymo perduodamas subnacionaliniams dariniams – institucijoms, tačiau yra žinoma, kad paskutiniu metu stipriai akcentuojamas Europos Parlamento vaidmuo ir tai grindžiama tuo, kad didesnių galių turintis EP atstovauja aiškesnę nacionalinių valstybių nuomonę, o ne tik viršnacionalinių institucijų valią. Naujasis institucionalizmas teigia atvirkščiai, jog visuomenė daro įtaką ir siekia institucionalizuoti politiką, kas taipogi iš dalies yra tiesa, tačiau tai neapima viso politinio ES aparato ir visų politikos veikėjų veiksmų. Taigi, nagrinėjant sanglaudos politiką ir jos įtaką regionų tolygumui, negalima visiškai remtis viena ar kita teorija, tačiau šios teorijos padės lengviau suprasti, kokia yra sanglaudos politikos įtaka regionams bei kieno iniciatyva yra remiamasi priimant sprendimus.

1.2. ES regioninės plėtros etapai ir jų tikslai

Europos Sąjungos regioninė politika – tai pagrindinė Europos investicijų politika, skirta augimui ir darbo vietų kūrimui. Šiai politikai 2014-2020 m. tenka didžiausia bendra ES biudžeto dalis (351,8 mlrd. eurų iš visos sumos – 1 082 mlrd. eurų), todėl ši politika – pagrindinė Sąjungos investicijų kryptis (EK. Apie Europos Sąjungos politiką. Regioninė politika, 2014). Regioninė politika buvo minima jau Europos Sąjungos (toliau – ES) Romos sutartyje, 1957 m. Šios politikos svarba akcentuota iškart: buvo suprasta,

⁸ Švarplys, A., Matulionis, A. V. Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose, Filosofija. Sociologija, 2009, T. 20, Nr. 2, Lietuvos mokslų akademija, 2009, p. 110.

jog norint pasiekti bendrus tikslus, reikia dalintis šalių patirtimi. ES regionine politika siekiama mažinti ekonominius, socialinius bei teritorinius skirtumus. Tai investicijų politika, kurią vykdant, didžioji lėšų dalis skiriama mažiau išsivysčiusiems ES regionams, o lėšos sutelkiamos tuose sektoriuose, kur galima daugiausiai pasiekti. Ji apima tokius aspektus, kaip užimtumas, konkurencingumas, ekonomikos augimas, gyventojų kokybės gerinimas bei tvarus vystymasis. Ši politika vykdoma per įvairius fondus, per kuriuos skiriama parama regionams ir miestams. Europos regioninės plėtros fondas (ERPF) ir Europos socialinis fondas (ESF) yra vadinami struktūriniais fondais, nes jie skirti investuoti į ekonominių ir socialinių Europos regionų netolygumų mažinimą. Kartu su Sanglaudos fondu, Europos žemės ūkio fondu kaimo plėtrai (EŽŪFKP) ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondu (EJRŽF) jie sudaro Europos struktūrinius ir investicinius fondus.

Regioninės politikos plėtrą galima suskirsti į kelis etapus pagal reikšmingiausius tuo metu įvykdytus politikos sprendimus. Visų pirma, pirmą etapą galima būtų išskirti kaip regioninės politikos užuomazgų laikotarpį, kadangi laikoma, jog regioninės politikos pamatai padėti jau 1957 m., kai priimta Europos Ekonominės Bendrijos steigimo sutartis (Romos sutartis). Ši sutartis svarbi tuo, jog joje išskirtos pirmos Europos Bendrijos institucijos, turėjusios regioninį poveikį, tačiau pati regioninė politika nebuvo akcentuota, ekonominio augimo skatinimo tikslas paliktas nacionalinėms vyriausybėms. Tai sietina su tuo metu vyravusiu liberaliu požiūriu rinkoje, kad laisvas rinkos jėgų veikimas pats reguliuoja regioninius skirtumus. Vis dėlto pirmųjų institucijų išskyrimas padėjo pamatą regioninei politikai vykdyti. Po metų nuo Romos sutarties pasirašymo, sukurtas Europos socialinis fondas (ESF), kurio tikslas buvo palengvinti įsidarbinimą bei paskatinti darbo jėgos mobilumą. Taip pat sukurtas Europos Žemės ūkio orientacijos ir garantijų fondas (EŽŪPGF). Šio tikslas – remti žemės ūkio restruktūrizaciją ir modernizaciją (Burneika D., 2013). Regioniniai aspektai imti nagrinėti, kai baigiantis 7-ajam dešimtmečiui sulėtėjo EB ekonominis augimas, o po pirmojo Bendrijos išplėtimo atsirado poreikis institucionalizuoti teikiamą regioninio pobūdžio paramą. 1975 m. įsteigtas Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), kuris išskiria prioritетines sritis ir nustato tikslą – dalį šalių narių įnašų į biudžetą skirti ekonomiškai silpniesiems regionams. Šio fondo atsiradimas dažnai aiškinamas Bendrijoje nusistovėjusia vadinamųjų „paketinių sprendimų“ (kai tam tikros EB narės mainais už gilesnės integracijos palaikymą kaip kompensacijos reikalaujavo tam tikros regioninės paramos) praktika. Jau tuomet kalbėta apie tai, kad ne tik Europa nėra tolygi, tačiau šių netolygumų apstu pačiose šalyse. Akcentuotas skirtumas tarp kaimo bei miesto vietovių, užimtumo problema ir kt., o esant tokiai atskirčiai vienoda monetarinė politika nėra įmanoma (A. Borschette, 1971).

Antrasis žymus laikotarpis regioninės politikos plėtroje tai 1986 m., kai Suvestiniame Europos akte nustatomas regioninės politikos teisinis pagrindas. „Šiuo laikotarpiu padedamas pagrindas sanglaudos politikai, kurios tikslas yra palengvinti pietinių valstybių ir atsilikusių regionų našta, kurią sukelia vieninga rinka“ (Burneika D., 2013). Šiuo laikotarpiu reikėjo prisitaikyti prie naujų narių prisijungimo prie ES, kuris įvyko antruoju Bendrijos plėtros etapu (Graikija nuo 1981 m., Ispanija ir Portugalija nuo 1986 m.). Pietinių šalių ekonominio išsivystymo lygis buvo žymiai mažesnis už EB tuo metu buvusį vidurkį. Taip pat, dėl tolesnės plėtros vystymo į Pietus, 1985 m. buvo sukurtos Integruotos Viduržemio programos (angl. *Integrated Mediterranean Programmes*) Italijai, Prancūzijai ir Graikijai. Ši parama skyrėsi tuo, kad ji nebuvo skiriama vienkartinį projektų finansavimo pagrindu, o remtasi ilgalaikiu programiniu planavimu, kas buvo vienu iš regioninės politikos reformų bruožų. Dėl naujų narių reikalavimų, Suvestiniame Europos akte atsirado naujas skyrius (V), kuriame regioninių išsivystymo skirtumų mažinimas buvo siejamas su konkrečia regionine politika, apėmusia ir tam tikrus socialinius aspektus (pvz. kova su nedarbu), bei netrukus buvo susitarta dėl lėšų regioninei politikai padidinimo. Taipogi, „regioninės politikos svarba matoma, kai į EB sutartį įtraukiama atskira dalis „Ekonominis ir socialinis integralumas“ (130 A-130 E str.), kur teigiama, jog ES sieks ekonominio ir socialinio integralumo, mažindama regioninius išsivystymo skirtumus ir skatindama spartesnę atsilikusių regionų plėtrą“ (Burneika D., 2013). Pagal šią reformą, regioninė politika apėmė ne tik ERPF, bet ir ESF bei EŽŪPGF fondus bei įtraukti programavimo, koncentravimo, papildomumo ir partnerystės principai, naudojami skiriant Europos struktūrinių fondų paramą. Tuo metu struktūriniai fondai buvo įtraukti į bendrąją sanglaudos politiką, kurios biudžetas tuo metu buvo 64 mlrd. ekiu („ekiu“ vėliau tapo euru) (EK apie ES politiką. Regioninė politika, 2014). Šis etapas dar vadinamas perėjimu nuo projektų link programų, kurių pagrindu skiriama parama šalims.

Trečiasis etapas – 1994 – 1999 m. Šis etapas svarbus tuo, kad 1993 m. Maastrichto sutartimi įsteigtas Sanglaudos fondas, Regionų komitetas, Europos investicijų fondas bei įvestas subsidiarumo principas, kuris reiškia, jog aukštesnio lygio valdžia turi teisę ir gali nesiimti veiksmų, kuriuos gali efektyviau atlikti žemesnio lygio valdžia. Pavyzdžiui, ES regioninės politikos pagrindiniai principai ir tikslai nustatomi ES lygyje, finansavimo prioritetai – nacionaliniu lygiu, o konkretūs projektai – regionuose. Šiuo periodu taip pat padvigubinti struktūrinių ir sanglaudos fondų ištekliai, kurie sudarė trečdalį ES biudžeto (biudžetas tuo metu 168 mln. ekiu. Šaltinis: oficiali ES internetinė svetainė) ir įsteigtas Finansinis instrumentas žuvininkystei remti (FIŽ). Apibendrinus etapą, galima išskirti, jog regioninė politika buvo vykdoma per keturis pagrindinius fondus – ERPF, ESF, EŽŪPGF ir FIŽ, dalis jų jau buvo paskirstomi regionams,

remiantis „programinio“ finansavimo nuostatomis, kur dalį programų (nebe atskirų projektų) inicijuodavo EK.

Ketvirtasis etapas apima 2000 – 2006 m., kurio metu buvo skiriama parama ES šalims kandidatėms. Šiam tikslui sukuriama finansinės paramos instrumentai (ISPA, SAPARD, PHARE parama) ir 2004 m. į ES įstoja dešimt naujų valstybių narių. Siekiant koncentruoti paramą, buvo nustatytas ES regioninės politikos tikslų skaičius, kuriems įgyvendinti buvo naudojami 4 struktūriniai fondai. ES regioninės politikos nustatyti tikslai buvo: 1) atsilikusių regionų plėtra, kai remiami regionai, kur BVP/1 gyv. yra mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio; 2) struktūrinių problemų turinčių regionų ekonominė ir socialinė konversija. Šiuo tikslu skiriama pagalba sunkumų turintiems regionams tokiems, kaip atsilikusios kaimo vietovės ir kitoms, priskirtoms NUTS 2 lygio regionams, nepatenkantiems į 1 tikslo regionų grupę; 3) žmogiškųjų resursų plėtra. Tai tikslas, kurio pagalba siekiama įveikti nedarbą modernizuojant mokymo sistemas ir padedant sukurti darbo vietas (Burneika D., 2013). 2006 m. Europos Taryba patvirtina „Bendrijos strategines gaires sanglaudai“, kurios nustato naujos sanglaudos politikos principus ir prioritetus 2007-2013 metams ir numato ESF, ERPF ir Sanglaudos fondų veiklą siekiant įgyvendinti tris pagrindinius sanglaudos politikos tikslus. Šios investicijos dar kitaip vadinamos struktūrine parama, kuria siekiama mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp ES šalių narių ar atskirų regionų. Sanglaudos politikos programa nustatoma 7 metams arba kitaip – finansiniams laikotarpiams. Pasibaigus kiekvienam iš programavimo laikotarpių, galima matyti, kurią tikslų dalį pavyko pasiekti, o kurių – ne, ir nagrinėjama, kokios priežastys tai lėmė. Šis plėtros procesas buvo itin unikalus: ES gyventojų padaugėjo 20 %, bet BVP padidėjo tik 5 %. Šiuo etapu ES taip pat priėmė „Lisabonos strategiją“ (2000 m.), kurioje nustatytas iššūkis Bendrijai tapti vienu konkurencingiausiu regionu pasaulyje. Taip pat, regioninė politika, kuri iš pradžių reiškė tik ekonominę ir socialinę sanglaudą, naujuoju etapu, po Lisabonos sutarties, į šią sąvoką įtraukta teritorinė sanglauda. Ekonominė ir socialinė sanglauda siekiama konkurencingumo didinimo, ekologiškai tvaraus ekonomikos augimo regionuose, geresnių paslaugų, didesnių darbo galimybių ir geresnės gyvenimo kokybės užtikrinimo gyventojams, o teritorinė sanglauda apima regionų susiejimą, kad jie išnaudotų savo privalumus ir bendradarbiautų pasitelkę inovacijas sprendžiant bendras problemas (tokias, kaip klimato kaita ir kt.).

Pasibaigus 2000-2006 m. etapui, pagal nustatytus planavimo programų laikotarpius, sekantis, penktasis etapas, apima 2007 – 2013 m. Po ES išsiplėtimo, regioninė politika dar kartą reformuojama – padaromos išvados ir stengiamasi išvengti ankstesnių klaidų formuojant naujojo laikotarpio strategiją. Formaliai šiuo laikotarpiu ES regioninė politika apima paramą tiek atsilikusiems regionams, tiek

pažengusiems regionams ir yra vadinama Sanglaudos politikos dalimi (Burneika D., 2013, p. 50). 2007-2013 m. laikotarpiu daugiausia dėmesio skiriama trims tikslams: konvergencijai, regioniniam konkurencingumui ir užimtumui bei Europos teritoriniam bendradarbiavimui. Pagrindinės investicijų sritys – moksliniai tyrimai ir inovacijos (25 % biudžeto) bei aplinka ir klimato kaita (30 % biudžeto). Sanglaudos politika įgyvendinama per ERPF, ESF ir SF fondus (žr. 1 lent.).

Konvergencijos tikslo pagrindu remiami labiausiai atsilikę regionai, kuriuose BVP 1 gyv. nesiekia 75 proc. Bendrijos vidurkio. Bendra šiam tikslui skiriama suma buvo 282,8 mlrd. eurų arba beveik 82 proc. visos sanglaudos politikos išlaidų. Tie regionai, kurie nepatenka pagal pirmo Konvergencijos tikslo sąlygas, vykdo antrąjį tikslą – regioninio konkurencingumo ir užimtumo, kuriuo siekiama sustiprinti konkurencingumą ir patrauklumą, taip pat užimtumą. Šiam tikslui skiriama 55 mlrd. eurų arba 16 proc. visų Sanglaudos politikos išlaidų. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslu siekiama stiprinti bendradarbiavimą abipus sienos per jungtines vietas ir regionines iniciatyvas, transnacionalinį bendradarbiavimą skirtą bendram integruotam teritorijų vystymui ir tarpregioninį bendradarbiavimą bei patirties sklaidą (Burneika D., 2013). Iš viso šiam tikslui skirta 8,7 mlrd. eurų arba 2,5 proc. viso finansavimo. Šiame etape, 2012-2013 m., taipogi sukuriama strategija „Europa 2020“.

Naujausias, šeštasis etapas, apima 2014 – 2020 m. Bendras šio laikotarpio biudžetas – 1 082 mlrd. eurų, iš kurių sanglaudos politikai skirta 351,8 mlrd. eurų. Sanglaudos politika vėlgi reformuota atitinkamai pagal norimus pasiekti tikslus, nurodytus strategijoje „Europa 2020“. Šiame etape daugiausiai dėmesio planuojama skirti moksliniams tyrimams ir inovacijoms, skaitmeninei darbotvarkei, svarbi parama mažoms ir vidutinėms įmonėms (MVI) ir dėmesys mažo anglies dioksido kiekio technologijoms. „Šiems prioritetams skiriami ištekliai priklauso nuo regiono kategorijos: a) bent 80 proc. ERPF lėšų labiau išsivysčiusiuose regionuose turi būti skiriama ne mažiau kaip dviems iš šių prioritetų; b) pereinamojo laikotarpio regionuose – atitinkamai 60 proc. ERPF lėšų; mažiau išsivysčiusiuose regionuose – 50 proc.“⁹ Dalis ERPF išteklių turi būti sutelkta mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos projektams. Tai sietina ir su tuo faktu, jog „daugiau kaip du trečdaliai europiečių šiuo metu gyvena miestuose: iki 2020 m. ši dalis turėtų padidėti iki 80 proc.“¹⁰ Šiuo sanglaudos politikos laikotarpiu visi regionai gali naudotis ERPF ir ESF teikiama nauda, tačiau skiriami mažiau išsivystę, pereinamojo laikotarpio ir labiau išsivystę regionai, kad fondai būtų paskirstyti pagal BVP. Mažiau išsivysčiusiems regionams bus svarbus sanglaudos politikos prioritetas. Šiai grupei priklauso regionai, kuriuose BVP/1 gyv. yra mažesnis nei 75 % ES 27 šalių vidurkio. Pereinamojo laikotarpio regionai: įtraukta ši nauja regionų kategorija, kuriai

⁹ EK apie Europos Sąjungos politiką. Regionine politika, 2014

¹⁰ EK apie Europos Sąjungos politiką. Regionine politika, 2014

priklauso tie regionai, kurių BVP/1 gyv. yra nuo 75 iki 90 % ES 27 vidurkio. Pagalba mažiau išsivysčiusiems regionams išlieka sanglaudos politikos prioritetu. Tai tie regionai, kuriuose BVP/1 gyv. yra mažesnis nei 90 % ES 27 BVP lygio. Kiekvienai šiai regionų kategorijai nustatyta ir minimali ESF dalis (25 % - mažiau išsivysčiusiems regionams, 40 % - pereinamojo laikotarpio regionams, 52 % - labiau išsivysčiusiems regionams), kad bendroji ESF dalis sudarytų 25 proc. biudžeto, skirto sanglaudos politikai, t. y. 85 mlrd. eurų.¹¹ Sanglaudos fondas toliau padės regionams, kurių BNP/1 gyv. yra mažesnės nei 90 % ES 27 vidurkio, investuoti į transeuropinius transporto (TEN-T) tinklus ir aplinkosaugą. Dalis sanglaudos fondo bus skirta pagrindiniams transporto tikslams finansuoti pagal naują Europos infrastruktūros tinklų priemonę.

1 lentelė. ES sanglaudos politikos struktūra 2007 – 2013 m. ir 2014 – 2020 m.

SANGLAUDOS POLITIKOS STRUKTŪRA				
2007-2013		2014-2020		
Tikslai		Uždaviniai	Regionų kategorija	Lėšos
Konvergencija	ERPF ESF	Investicijos į augimą ir darbo vietas	Mažiau išsivystę regionai	ERPF ESF
Laipsniškas konvergencijos nutraukimas			Pereinamojo laikotarpio regionai	
Laipsniškai įvedamas regioninis konkurencingumas ir užimtumas				
	Sanglaudos fondas			Sanglaudos fondas
Regioninis konkurencingumas ir užimtumas	ERPF ESF		Labiau išsivystę regionai	ERPF ESF
Europos teritorinis bendradarbiavimas	ERPF	Europos teritorinis bendradarbiavimas		ERPF

Šaltinis: Europos Komisija, Regioninės politikos generalinis direktoratas

¹¹ Oficialus ES internetinis puslapis.

ERPF lėšomis taipogi prisidedama ir prie „makroregioninių strategijų“, kuriomis sprendžiami uždaviniai, bendri kokiai nors šalių grupei. Tokių strategijų pavyzdžiai – tai jau taikomos ES strategijos skirtos Baltijos jūros ir Dunojaus regionams, rengiamos Adrijos ir Jonijos jūrų bei Alpių regiono strategijos. 2014-2020 m. laikotarpis yra naujausias periodas ES sanglaudos politikoje, kuris šiuo metu yra tik prasidėjęs, todėl galima tik prognozuoti, kaip pavyks įgyvendinti politikos tikslus. Strategijoje „Europa 2020“ numatyti trumpalaikiai tikslai susiję su ekonominės krizės padariniais ir jų įveikimu bei tikslai, susiję su Europos ekonomikos augimu ateityje. Nustatyti penki tikslai, kuriuos ES bando pasiekti iki 2020 m.: 1) siekiama 75 proc. užimtumo 20-64 metų amžiaus gyventojų grupėje; 2) norima 3 proc. ES BVP investuoti į mokslinius tyrimus ir plėtrą; 3) norima sumažinti 20 proc. arba iki 30 proc. šiltnamio efektą sukeliančių naudojamų dujų kiekį palyginus su 1990 m., sukuriant 20 proc. reikalingos energijos per atsinaujinančius šaltinius ir padidinti energijos efektyvumą iki 20 proc.; 4) sumažinti mokyklas nebaigusiuju skaičių 10 proc. ir pasiekti, jog mažiausiai 40 proc. žmonių 30-34 metų amžiaus grupėje turėtų aukštąjį išsilavinimą; 5) užtikrinti, kad žmonių, esančių ties skurdo riba, sumažėtų 20 mln. (Europos Komisijos leidinys, 2013).

Kiekvienas regioninės plėtros etapas susijęs su vykdomos politikos strategijos pokyčiais, naujų teisinių aktų kūrimu, skirtingų institucijų ir fondų vaidmeniu bei kitais pokyčiais, tačiau viso to šaltinis yra naujų šalių prisijungimo prie ES procesas. Šalys narės prieš įstodamos į Sąjungą, turėjo atitikti numatytus reikalavimus, kitaip, žymūs regioniniai skirtumai būtų sunki užduotis bet kokiai politikai vykdyti. 1992 m. priėmus Europos Sąjungos sutartį (geriau žinomą kaip Maastrichto sutartis), ES vyriausybės nutarė įsteigti ekonominę ir pinigų sąjungą laisvam prekių, paslaugų bei žmogiškojo kapitalo judėjimo tikslui tarp šalių įgyvendinti. Be bendros rinkos sukūrimo, numatyta įsteigti Europos Centrinę Banką ir įdiegti stabilią bendrą valiutą (Ekonominė ir pinigų sąjunga ir euras, 2014). Ekonominė ir pinigų sąjunga (EPS) apima pinigų politiką (pinigų sąjunga), fiskalinę politiką ir ekonominės politikos formavimą (ekonominė sąjunga). Už šias sritis atsakingos skirtingos nacionalinės arba Europos institucijos. Už pinigų politiką atsakingas tik Europos Centrinis Bankas, už fiskalinę politiką (mokesčius ir viešuosius finansus) – nacionalinės vyriausybės.

Ekonominė ir pinigų sąjunga skirstoma į tris etapus: 1) laisvos rinkos sukūrimas, tapęs realybe 1994 m. sausio 1 d., kai liberalizuotos kapitalo rinkos; 2) antrasis etapas prasidėjo iškart ir tęsėsi iki 1999 m., kai buvo įdiegta bendra valiuta. Būtent šiame etape sukurti konvergencijos kriterijai skirti šalims, siekiančioms dalyvauti ekonominėje ir pinigų sąjungoje; 3) trečiajame etape paleista veikti euro valiuta, o 2002 m. pasirodė euro monetos ir banknotai. Į trečiąjį etapą kol kas dar ne visos šalys yra perėjusios,

tačiau pasirašydamos sutartį dėl įstojimo į ES, visos jos sutinka su sąlyga dalyvauti EPS ir privalo įsivesti euro valiutą. Kadangi atskiri šalių sprendimai dėl viešųjų finansų gali turėti įtakos kitoms šalims, yra parengtos ekonominės ir pinigų sąjungos taisyklės, bendrai pritarus ir priėmus šalims narėms. Šių taisyklių įgyvendinimą užtikrina Europos Komisija, o pagrindinė ekonominių sprendimų priėmimo vadovavimosi ir koordinavimo priemonė ES šalyse yra Stabilumo ir augimo paktas, įsigaliojęs 1999 m. Stabilumo ir augimo paktas vykdo prevencinę ir korekcinę funkcijas. Prevencine funkcija raginama, kad valstybės narės pateiktų metinę stabilumo (teikia euro zonos šalys) arba konvergencijos (teikia kitos valstybės narės) programą. Kartu teikiama ir nacionalinė reformų programa, kurioje išdėstoma, kaip šalis ketina pasiekti, kad jos viešieji finansai taptų patikimi, o Komisija tuomet gali teikti rekomendacijas. Korekcinė funkcija skirta perviršinio deficito procedūrai valdyti. Pagal šią procedūrą, Taryba paskelbia rekomendacijas, kaip šią problemą spręsti ir, šalims nesilaikant šių rekomendacijų, gali skirti baudas (Oficialus Europos Sąjungos internetinis puslapis). Tos šalys, kurios teikia konvergencijos ataskaitą, turi atitikti reikalavimus, skirtus pereiti į trečiąjį EPS etapą. Šie reikalavimai dar vadinami konvergencijos kriterijais, kurie trumpalaikėje perspektyvoje leistų šaliai narei įsivesti bendrą valiutą – eurą. Konvergencijos kriterijai yra šie:

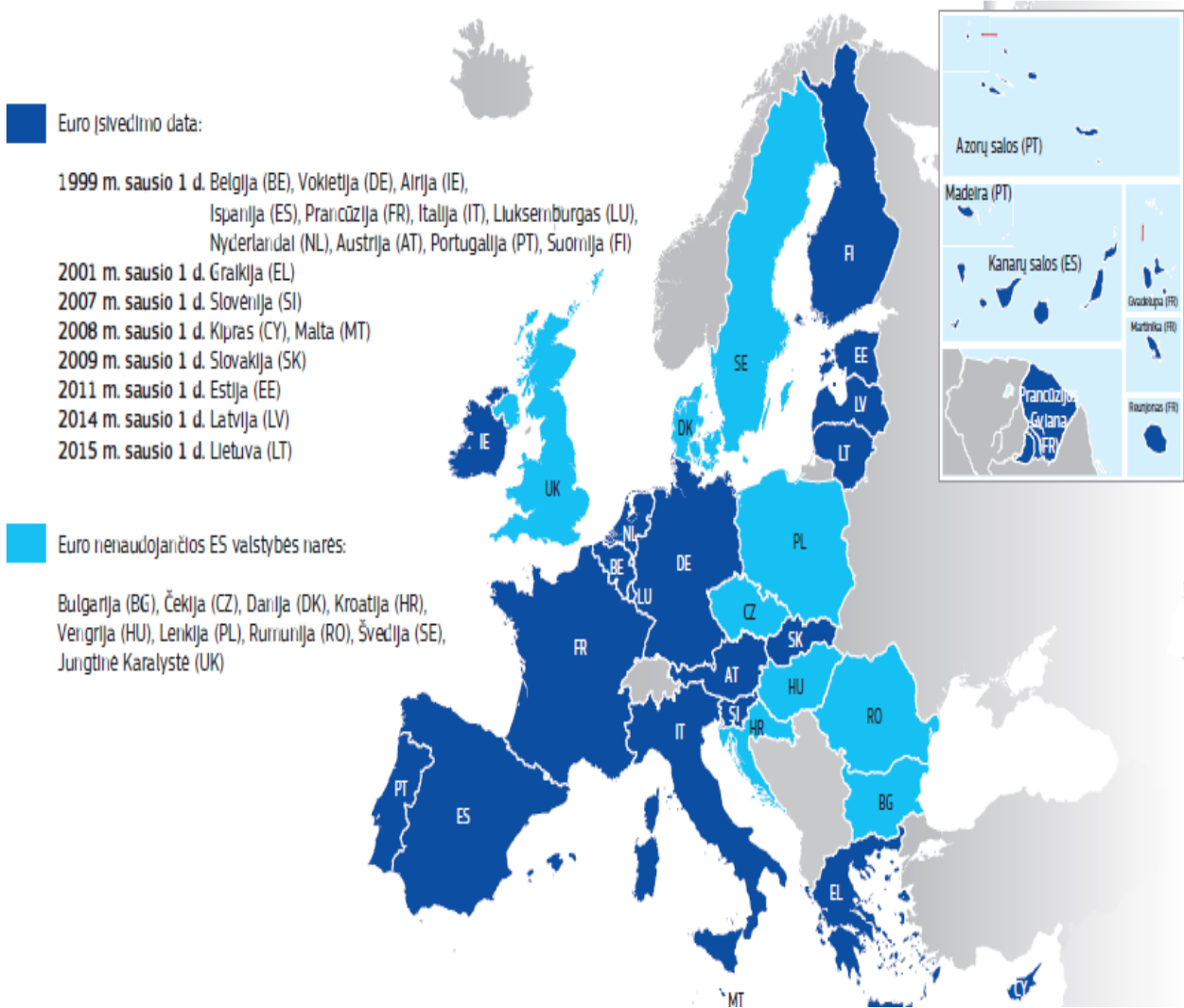
- valstybė narė nėra Tarybos sprendimo dėl perviršinio deficito buvimo objektas. Valstybės finansinė padėtis turi būti tvari:
 - valdžios sektoriaus deficitas negali sudaryti daugiau kaip 3 procentus bendrojo vidaus produkto (BVP) arba turi sparčiai ir nuosekliai artėti prie šio lygio;
 - valdžios sektoriaus skola turi būti ne didesnė kaip 60 procentų BVP, arba ji turi sparčiai ir nuosekliai mažėti.
- Kainų stabilumas turi būti tvarus ir vidutinis infliacijos lygis per vienus metus iki tyrimo nėra didesnis kaip 1,5 procentinio punkto už trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausias, infliacijos lygį.
- Nominali ilgalaikių palūkanų norma ne daugiau kaip 2 procentiniais punktais didesnė už trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausias, palūkanų normas.
- Valstybė mažiausiai dvejus metus privalo dalyvauti antrajame valiutų kursų mechanizme (VKM II). Valstybės narės, dalyvaujančios VKM II, nacionalinė valiuta turi neviršyti nustatytų svyravimo euro atžvilgiu ribų (± 15 proc.). Valstybė narė negali būti euro atžvilgiu nuvertinusi savo valiutos centrinio kurso, taip pat vertinamas užsienio valiutos intervencijų vaidmuo (žr. 2 lent.). (Oficialus ES internetinis puslapis, 2014).

2 lentelė. Konvergencijos kriterijai

KAS VERTINAMA	KAIP VERTINAMA	KONVERGENCIJOS KRITERIJAI
<i>Kainų stabilumas</i>	Suderintas vartotojų kainų infliacijos lygis	Ne daugiau kaip 1,5 procentinio punkto didesnis už trijų ES šalių, kuriose kainos stabiliausios, lygį
<i>Viešųjų finansų patikimumas</i>	Valdžios sektoriaus deficitas, matuojamas BVP procentine dalimi	Pamatinė vertė: ne daugiau kaip 3 %
<i>Viešųjų finansų tvarumas</i>	Valdžios sektoriaus skola, matuojama BVP procentine dalimi	Pamatinė vertė: ne daugiau kaip 60 %
<i>Konvergencijos patvarumas</i>	Ilgalaikė palūkanų norma	Ne daugiau kaip 2 procentiniais punktais didesnė už trijų ES šalių, kuriose kainos stabiliausios, normą
<i>Valiutos kurso stabilumas</i>	Svyravimas euro atžvilgiu	Dalyvavimas Europos valiutų kurso mechanizme be didelių nukrypimų dvejus metus

Šaltinis: Oficialus Europos Sąjungos internetinis puslapis

Konvergencijos kriterijais siekiama užtikrinti, kad ekonominis augimas Sąjungoje būtų subalansuotas, bei, kad nekiltų įtampa tarp šalių narių. Ar šalis gali įstoti į euro zoną, parodo konvergencijos ataskaita. Joje vertinama šalies padėtis, atitiktis nacionalinėje teisėje ir Sutartyje išdėstytoms ekonominės ir pinigų sąjungos taisyklėms bei Europos Centrinio banko statutui. Šiuo metu euro valiutą naudoja 18 šalių narių iš 28 šalių (žr. 1 pav.)

Šaltinis: Ekonominė ir pinigų sąjunga ir euras

1 pav. Euro zonai priklausančios šalys

Iš 1 pav. matoma, kurios šalys kol kas nedalyvauja trečiajame EPS etape, tačiau dvi iš jų, Jungtinė Karalystė ir Danija, išimtinė teise šiame etape nedalyvauja, todėl konvergencijos programos ruošiamos aštuonių šalių: Bulgarijos, Čekijos, Kroatijos, Lietuvos, Vengrijos, Lenkijos, Rumunijos ir Švedijos. Šios aštuonios šalys privalo siekti konvergencijos kriterijų atitikimo, o šalys, jau priklausančios euro zonai, privalo palaikyti pasiektą stabilumo lygį. Konvergencijos ataskaitoje/programoje nagrinėjama, ar šalis atitinka konvergencijos kriterijus (Mastrichto kriterijus) bei ar nacionalinės teisės aktai sutampa su ES teisės aktai (acquis). Šios ataskaitos rengiamos nuo 1996 m. kas dveji metai arba, kai šalis pati paprašo.

Paskutinė konvergencijos ataskaita dėl šalių vertinimo išleista 2014 m. birželio mėn. (ECB, Pranešimas apie konvergenciją, 2014).

Su kiekvienu regioninės plėtros etapu vis svarbesne tampa ir sanglaudos politika. Pirmasis etapas apima 1957-1985 m., kai vyko pradinės regioninės politikos užuomazgos bei išskirtos pirmosios Bendrijos institucijos. Šiuo etapu taipogi įkurti pirmieji regioninės plėtros fondai – ESF, EŽŪPGF, ERPF ir nuo to laiko regioninę politiką galima vadinti – investicijų politika, kurios pagalba remiami silpnesni Bendrijos regionai. Antrasis etapas prasideda 1986 m., kai Suvestiniame Europos akte nustatomas regioninės politikos pagrindas, ir tęsiasi iki Maastrichto sutarties priėmimo 1993 m. Šiame etape prisijungia Pietų Europos šalys, kurių ekonominis išsivystymo lygis buvo žymiai mažesnis už Bendrijos vidurkį, todėl pradėta intensyviai taikyti paramą atsilikusiems regionams. Trečiasis etapas prasideda nuo Maastrichto sutarties pasirašymo ir tęsiasi iki 1999 m. Tuo metu įsteigti Sanglaudos fondas, Regionų komitetas, Europos investicijų fondas, įvestas subsidiarumo principas. Regioninė politika jau buvo pradėdama vykdyti remiantis „programinio“ finansavimo nuostatomis. Ketvirtasis etapas vyko 2000-2006 m. Šis etapas ypatingas tuo, kad 2004 m. prie ES prisijungia dar 10 šalių, todėl suaktyvėja sanglaudos fondų veikla. Tai buvo didžiausias iššūkis regioninės plėtros istorijoje, kai ES gyventojų padaugėjo 20 proc., o BVP – tik 5 proc. Penktuoju etapu, 2007-2013 m., nustatomi trys aiškūs tikslai pagal kuriuos parama skiriama tiek atsilikusiems, tiek pažengusiems regionams, ypatingas dėmesys skiriamas mokslinėms inovacijoms. Šeštasis etapas, prasidėjęs 2014 m., šio tyrimo rengimo metu, numanoma, kad turėtų tęstis iki 2020 m., kadangi būtent 2020 m. baigsis šis „programavimo“ laikotarpis. 2020-tieji metai jau įgavo didelę reikšmę dar ir dėl to, kad yra sukurta „Europa 2020“ strategija, kuria remiantis iki 2020 m. ES turėtų įvykdyti tikslus, susijusius su ekonominės krizės padarinių išsprendimu bei pasiekti kitus nustatytus tikslus.

1.3. ES regioninės plėtros problemos

Nors dažnai teigiama, jog 2008-2009 m. ekonominė krizė jau pasibaigė ir vyksta atsigavimas, tačiau Europos Komisijos „Aštuntojoje ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos pažangos ataskaitoje“ teigia, jog šios krizės padariniai gali atsiskleisti ir dar po kurio laiko. TDO leidinyje „Pasaulio užimtumo tendencijos, 2014“ atkreipiamas dėmesys į tai, jog 2013 m. pasaulio ekonomikos augimas sulėtėjo iki 2,9 proc. ir tai yra mažiausias rodiklis nuo 2009 m. ir daugiau nei 1 proc. mažesnis nei vidutinis metinis augimas imant prieš krizinį laikotarpį. Prognozuojama, kad pasaulio ekonomika 2014 m. turėtų atsigauti ir

augimas turėtų pakilti iki 3,6 proc., tačiau paskutiniai dveji metai parodė, jog prognozės yra pernelyg optimistiškos ir neatitiko realybės. Nuosmukio laikotarpiu ypatingai didėjo valstybės skola, finansinis nestabilumas, mažėjo ir buvo neigiamas ekonomikos augimas. Galima daryti išvadą, jog krizė ne tik padarė įtaką tuo metu pasiektai ekonominei ir socialinei pažangai, bet ir atskleidė Europos ūkio trūkumus. Tai reiškia, jog vadinta stipri ES ekonomika nėra atspari finansiniams nuosmukiams. Be to, pastebima, jog skirtingas šalis, šis procesas paveikė skirtingai, matomi žymūs ekonominių ir socialinių rodiklių skirtumai lyginant įvairių šalių narių pateiktus rezultatus. Tai tiesiogiai parodo, jog taip siektinas sanglaudos tikslas vis dar neatitinka ES vizijos ir Bendrija ekonominius „smūgius“ nepriima bendrai, kaip vienas darinys, o turi „gelbėti“ atskirus regionus.

Šiuo metu ES yra kelios didžiausios problemos, ties kuriomis yra sutelktas ypatingas dėmesys. Visų pirma, tai krizės padariniai. 2009 m. Europos ekonomika stipriai nukentėjo: BVP sumažėjo 4,5 proc. Po to, 2010 m., kai matomas nedidelis ekonomikos atsigavimas, buvo tikėtasi, jog palaipsniui ekonomika bus „atgaivinta“, tačiau neigiamos tendencijos tęsėsi 2011-2012 m. ES vidurkis parodo, jog ekonomikos atsigavimas yra labai lėtas bei nevienodas skirtingose šalyse: kai kurios iš jų nukentėjo labiau, o kitoms laikui bėgant sekėsi geriau. EK komunikate „Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalgoje“ 2014 m. kovo mėn. teigiama, jog „remiantis paskutinėmis prognozėmis, ES metinis BVP augimas gali būti maždaug 1,6 % 2014-2020 m. laikotarpiu, palyginti su 2,3 % 2001-2007 m. Taigi, išreikštas kaip BVP vienam gyventojui, vidutinis metinis augimas ES būtų maždaug 0,9 % 2020-2014 m., palyginti su 1,8 % 2001-2007 m.“ Komunikate taipogi teigiama, jog norint parengti tikslingas ekonomikos augimo strategijas, turi būti aiškiai suprastas krizės poveikis ir teisingai įvertinta padėtis. Pripažįstama, „kad siekti grįžti prie praėjusio dešimtmečio ekonomikos augimo modelio būtų ir apgaulinga, ir žalinga: fiskalinis disbalansas; nekilnojamojo turto burbulai; didėjanti socialinė nelygybė; nepakankamas verslumas ir inovacijos; sutrikusios finansų sistemos; didėjanti energetinė priklausomybė; didelė našta ištekliams ir aplinkai; labai padidėjęs nedarbas; švietimo ir mokymo sistemų trūkumai; nepakankamai gerai veikiančios viešojo administravimo institucijos – tai problemos, kurios praityje buvo pastebėtos, bet nebuvo išspręstos. Kai krizė smogė visa jėga, jos prisidėjo prie dalies mūsų ekonomikos žlugimo.“ Tai rodo, jog seniai egzistuojančios problemos buvo atidedamos į šalį, aklaiai siekiant ekonominių rodiklių augimo, o susidūrus su finansiniais sunkumais, būtent šios problemos ėmė stabdyti ekonomikos atsigavimą. Kol nebus tinkamai išspręstos nedarbo, skurdo ir kitos problemos, tol augimas nepasieks norimo rezultato ir ES ekonomika į rinkos pokyčius reaguos jautriai.

EK komunikate analizuojamas krizės poveikis ir išskiriami keli pavojai. Vienas jų – tai viešųjų ir privačiųjų finansų tvarumas. ES šalys dėjo daug pastangų norėdamos atkurti valstybės finansų tvarumą, dėl to numatoma, kad ES valdžios sektoriaus deficitas nuo 2010 m. 6,5 % BVP iki 2015 m. sumažės iki 2,7 % (EK žiemos ekonomikos prognozė, 2014). Tačiau, atsižvelgiant į susikaupusį deficitą ir ekonomikos augimo sulėtėjimą, valstybės skolos santykis padidėjo nuo vidutiniškai 60 % BVP iki krizės iki 80 % 2010 m., ir prognozuojama, kad 2015 m. šis pasieks 89,5 %. Taip pat, padidėjo privačioji – namų ūkių ir bendrovių – skola, o stengiantis ją mažinti, kyla pavojus, kad tai gali tam tikram laikui sulėtinti ekonomikos augimą, ypač kai ekonomikos augimas ir infliacija yra nedideli (EK, Žiemos ekonomikos prognozė, 2014). Išskiriama ir tai, jog yra ribota galimybė gauti lėšų skolinantis. Nors 2014 m. pirmąjį ketvirtį išryškėjo tam tikri bankų skolinimo mažosioms ir vidutinėms įmonėms sąlygų sušvelnėjimo ženklai, tačiau galimybės gauti finansavimą vis dar yra labai ribotos ir stipriai skiriasi valstybėse narėse – tai rodo rinkos susiskaidymą (EK komunikatas, 2014 kovas). Vyraujančios ES problemos taip pat nagrinėjamos ir EK „Aštuntojoje ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos pažangos ataskaitoje“, išleistoje 2013 m. birželį. Čia detaliau paaiškinama, kokios priežastys lėmė bendros valdžios skolos didėjimą. Išskirtos šios priežastys: „pirma, kai kurios nacionalinės vyriausybės parėmė finansų sektorių, vykdydamos bankų rekapitalizavimą ir turto perdavimą. Antra, sulėtėjus ekonominei veiklai sumažėjo mokestinės pajamos ir padidėjo socialinės išlaidos (pvz. bedarbio pašalpos). Trečia, vyriausybės priėmė skatinamąsias priemones, kad padidintų paklausą. Ketvirta, skolos ir BVP santykis taip pat didėja dėl menko BVP augimo“. Toks valdžios skolos padidėjimas kelia susirūpinimą dėl gebėjimo ilginiui išmokėti savo skolą. Dėl to gali padidėti palūkanų normos ir mokėjimai, be to, didesni mokesčiai, kurių reikia skolai išmokėti, gali stabdyti augimą.

Sekanti EK Komunikate išskiriama problema – tai nevienoda padėtis visoje ES. Pažymima, jog dar iki krizės buvę skirtumai tarp šalių, dar labiau padidėjo ir parodė susikaupusį disbalansą įvairiose srityse. Šis disbalansas dėl krizės dar labiau padidino skirtumus tarp valstybių narių bei pačiose valstybėse narėse. Sunku atskirti cikliškas ir struktūrines tendencijas, kai yra susiklosčiusios krizės iškeltos nepalankios aplinkybės ir taip pat kyla pavojus, kad tam tikras krizės poveikis bus ilgalaikis, todėl sunku prognozuoti rezultatus. Ypač dideli skirtumai pastebimi taip pat ir nedarbo bei skurdo atžvilgiu.

Aštuntojoje ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos ataskaitoje 2013 m., nagrinėjamas kitas krizės padarinys – skurdas arba socialinė atskirtis. Pateikiama, jog 2009-2011 m. tokių gyventojų dalis padidėjo 1 procentiniu punktu. Taip pat didėja ir visi trys komponentai, kurie ataskaitoje apibrėžiami, kaip skurdo rizikos lygis, didelis materialinis nepriteklus ir labai mažas užimtumas. Manoma, jog šis poveikis

dar labiau jaučiamas bus ateityje, išplitus krizei. Dėl to, kad po krizės daugelis žmonių neteko darbo arba jų darbo valandos arba atlyginimas buvo apkarpyti, mažėjo jų pajamos. Sumažėjo bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos ir šis mažėjimas buvo nevienalytis. Pavyzdžiui, Graikijoje disponuojamosios pajamos pradėjo lėtai mažėti 2007 m., o Ispanija ir Airija pradėjo jausti krizės padarinius tik 2009 m. 2008-2011 m. didelis materialinis nepriteklus daugiausia išaugo Latvijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Graikijoje, o Lenkija sugebėjo smarkiai sumažinti didelį materialinį nepriteklių patiriančių gyventojų dalį nuo 18 proc. 2008 m. iki 13 proc. 2011 m. Tai rodo, kad šalys skirtingai reaguoja į pokyčius.

Iš šiuo metu ES vyraujančių problemų, viena yra ypatingai akcentuojama kaip ekonomikos našumo sumažėjimo priežastimi. Europoje nedarbas išaugo nuo 7,1 % BVP 2008 m. iki rekordiškai aukšto lygio – 10,9 % 2013 m. (EK komunikatas, 2014 m. kovas). Laikui bėgant ir ekonomikai atsigaunant, prognozuojama, kad nedarbas mažės, tačiau labai lėtai. Padidėjo ir ilgalaikio nedarbo (aktyvių, daugiau negu metus nedirbančių gyventojų) procentinė dalis – nuo 2008 m. 2,6 % iki 2012 m. 4,7 %. Tai gali rodyti struktūrinio nedarbo didėjimą, kuris daro įtaką ir ES politinei bei socialinei struktūrai, visų pirma dėl didėjančio skurdo ir socialinės atskirties. Nedarbą, kaip vieną iš didžiausių šiuo metu ne tik ES, bet ir pasaulyje vyraujančių problemų, iškelia Tarptautinė darbo organizacija (toliau – TDO). Šios organizacijos generalinio direktoriaus Guy Ryder pranešime „Užimtumas, augimas ir socialinis teisingumas“, kuris buvo paskelbtas Osle, Norvegijoje, 2013 m. balandį, 9-ame Europos regionų pasitarime, teigiama, jog „valstybės išlaidų mažinimas, kuris remiasi griežtu valstybės biudžeto taupymu, dažnai veda link socialinės apsaugos lygio sumažinimo, taip pat kaip ir valstybės paslaugų kokybės ir prieinamumo sumažėjimo“. Pranešime taip pat pažymima, jog nedarbas ES ir kitose šalyse pasiekė rekordinį lygį, ypatingai didelis – jaunimo nedarbas. Didelę dalį nedarbo srityje užima būtent nedirbančio, nesimokančio ir mokymuose nedalyvaujančio jaunimo dalis, 2012 m. ji buvo 13,2 % (EK komunikatas, 2014 m. kovas). Taip yra dėl vykdomos makroekonominės politikos, kurią G. Ryder apibūdino taip: „fiskalinės konsolidacijos stiprinimas neleidžia tinkamai spręsti iškeltų ES strategijoje „Europa 2020“ uždavinių, sukelia riziką užimtumo lygiui atstatyti ir atitraukia dėmesį nuo opiausių problemų sprendimo, nukreipiant jį į formalius monetarinius ir fiskalinius pasiekimus.“ Tokios griežto taupymo priemonės „sudavė smūgį užimtumui, sumažino socialinių partnerių įtaką, blogai paveikė socialinį dialogą. Didėjančios pajamų nelygybės ir skurdžių kontekste šie reiškiniai kelia grėsmę.“ TDO generalinio direktoriaus teigimu tai, kad susidūrusios su valstybės biudžeto deficitu, 2010 m. daugelis šalių pradėjo vykdyti griežtas biudžetinės konsolidacijos priemones, rėmėsi tuo, jog pagrindinės jų buvo nukreiptos į išlaidų mažinimą, o ne į pajamų didinimą. Tokia politika lemia, jog mažėja investicijų ir programų, orientuotų į užimtumo

didinimą. Pvz. euro zonos šalyse valstybės išlaidos mažinamos dažniausiai mažinant valstybės investicijas, darbo užmokestį ir socialines išmokas. Apskritai padėtis euro zonos šalyse yra ypatingai problemiška: nuo 2010 m. pradžios, nedarbas išaugo dešimtyje iš 17 euro zonos šalių. Kai kuriose jis pasiekė istorinį maksimumą – Ispanijoje (25,8 proc.), Graikijoje (25,1 proc.), Portugalijoje (15,7 proc.), Airijoje (15,1 proc.). TVF leidinyje „Pasaulio ekonomikos plėtros perspektyvos. 2012 m. spalio“ teigiama, kad nežiūrint į optimistines euro zonos ekonomikos augimo ir užimtumo didėjimo prognozes, 2012 m. rugsėjį nedarbas euro zonoje sudarė 11,6 proc., kas beveik du kartus viršijo prognozę (6 proc.). Kitame TDO leidinyje „Global Employment Trends, 2014“ pažymima, jog padėtis pasaulio darbo rinkoje vis dar labai nestabili: 2013 m. daugelyje regionų darbo rinkos atsigavimas sulėtėjo. Apskritai, pasaulio užimtumo rodiklis nuo 2012 m. per metus iki 2013 m. išaugo 1.4 proc., tačiau tai yra mažiausias kada nors buvęs augimas lyginant su prieš kriziniu laikotarpiu (TDO „Global Employment Trends, 2014“).

Pirmoje darbo dalyje buvo nagrinėti globalizacijos pasaulyje nulemti, vyraujantys procesai – regionalizacija ir integracija. Nors šios sąvokos paaiškina du skirtingus veiksmus, tačiau yra aišku, jog abu jie yra glaudžiai susiję. Europos Sąjunga yra vienas iš tų pavyzdžių, kuris atitinka tiek regionalizacijos, tiek ir integracijos sąvokas. Viena vertus, Europos šalys nutarė kooperuotis bei integruotis į bendrą „darinį“, kad būtų stipresnės bei galėtų kelti savo ekonomikos lygį, kita vertus, traktuoti ES kaip vieną bendrą vienetą taipogi neįmanoma – šalys skirstomos į regionus (pirmoje dalyje minėta NUTS regionų klasifikacija). Kadangi ES visuomet buvo unikali savo struktūra bei vykdoma politika, įvairūs autoriai nuo pat jos įkūrimo bandė paaiškinti, kodėl šis „darinys“ yra būtent toks, o ne kitoks, kas yra pagrindiniai veikėjai šiame procese bei kaip kinta ES politika. Pirma šio darbo dalis parodė, jog šie autoriai bei jų sukurtos teorijos ES veiksmams paaiškinti, vis tikrai negali apimti visų įvykių, nėra bendros teorijos apimančios tai, kas vyksta ES. Integracijos teorijos paaiškina tik atskirus etapus, o kai kurios iš jų – tuos pačius etapus interpretuoja skirtingai. Visa tai yra todėl, kad besikeičiant aplinkybėms, reaguojama skirtingai, o sprendimai bei strategijos priimami remiantis tuo, su kokiais iššūkiais yra susidurta. Kelių lygių sprendimus priimti yra ganėtinai sunkus uždavinys, turint omeny, kad ES regionai yra skirtingi: ne tik savo dydžiu, tačiau ir vidiniais faktoriais. Dėl šios priežasties, regionų plėtros vystymosi eiga bei rezultatai, susidūrus su pasaulio finansine krize, parodė, jog tirti ES sanglaudos politikos įtaką regionų tolygumui svarbu dėl to, kad be išimties visi regionai nukentėjo ir tai rodo silpnąsias bendros vykdomos sanglaudos politikos vietas. TDO generalinis direktorius Guy Ryder akcentuodamas rekordinį nedarbo lygį, susiklosčiusią situaciją įvardina kaip vykdomos pernelyg griežtos politikos sukeltą neigiamą efektą, kai susilpnėjo ne tik užimtumo didėjimas, tačiau tuo pat metu nepavyko sustabdyti ir padėties pablogėjimo

biudžeto deficite nei stimuliuoti investicijas. Dėl šios priežasties šio magistro darbo analitinėje dalyje bus nagrinėjamas ES regionų tolygumas makro ir mikro lygmenimis bei bandoma išsiaiškinti, kokie veiksniai daro įtaką regionų tolygumui.

2. EUROPOS SAJUNGOS REGIONINĖS PLĖTROS TYRIMO METODOLOGIJA

Pirmoje darbo dalyje buvo pateikti šaltiniai, teigiantys, jog tarp ES regionų vyrauja dideli skirtumai, kurie dar labiau padidėjo po 2008 m. įvykusios ekonominės krizės. Krizės metu įvyko ne tik šių skirtumų išryškėjimas, tačiau ir visuotinis visų siekiamų rodiklių sumažėjimas arba netgi kritimas. Tai reiškia, jog padėtis pablogėjo visose šalyse ir tai taipogi lėmė lėtą atsigavimą, kuris buvo prognozuojamas daug greitesniu, tačiau 2013 m. nagrinėta situacija vis dar nerodo didelės pažangos. Dėl šios priežasties, makro lygmeniu bus bandoma išanalizuoti NUTS 1 regionus ir jų ekonominę padėtį analizuojant ekonominius rodiklius, kurie naudojami lyginant šalių pasiektus rezultatus. Mikro lygmeniu analizuojant struktūrinę politiką, pasirinkta labiausiai krizės paveikta ūkio šaka – darbo sritis. Nedarbas pasiekė labai aukštą lygmenį, todėl yra svarbu suprasti, kodėl susiklostė tokia padėtis ir kodėl, kylant ekonominiams rodikliams, užimtumo didėjimas nėra toks žymus. Prognozuojant, kodėl tai galėjo atsitikti ir kodėl ekonominė krizė taip paveikė darbo sferą, analitinėje dalyje bus bandoma patvirtinti arba paneigti hipotezę.

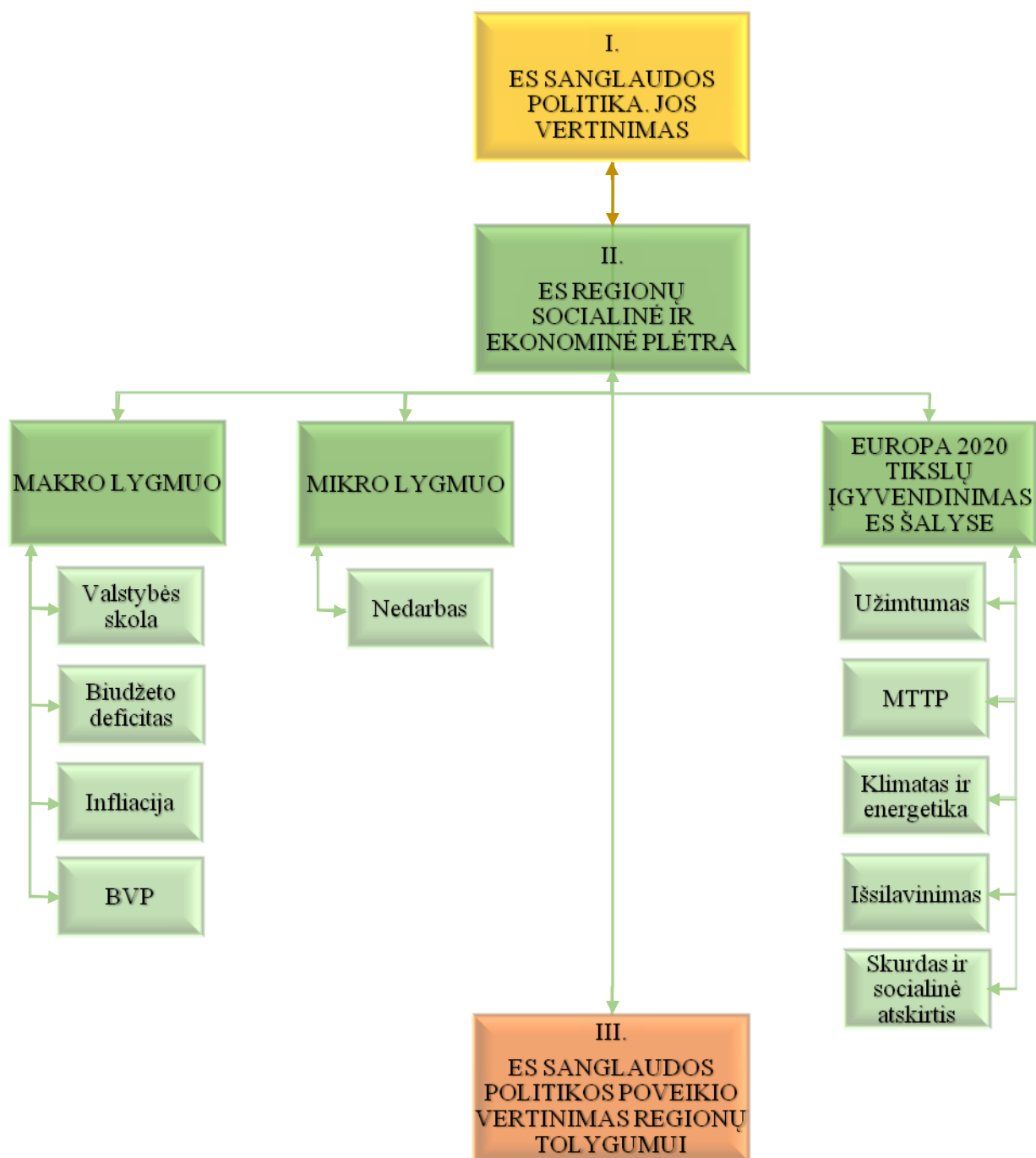
2.1. ES regioninio netolygumo įvertinimo konceptualus modelis

Kiekvienas tyrimas, kad ir kokioje srityje jis būtų atliekamas, privalo turėti savo koncepciją. Ši padeda logiškai bei racionaliai įvertinti tiriamą situaciją bei padaryti išvadas. Tiriant ES regioninį netolygumą, sudarytas konceptualus modelis, kurio lygiai parodo, kokia eiga bus nagrinėjama tema bei ką bus stengiamasi iširti (žr. 2 pav.).

I lygis. Pirmajame lygyje bus stengiamasi parodyti bei įvertinti ES sanglaudos politiką, jos rezultatus. ES politika vykdoma pasitelkiant strategijas, kurios yra keičiamos veikiant vidiniams bei išoriniams veiksniams. Šiomis strategijomis vadovaujamos priimančios sprendimus bei vykdančios išsikeltus uždavinius. Šiuo metu ES politika vykdoma per „Europa 2020“ strategiją, todėl norint įvertinti ES sanglaudos politiką, bus pasitelkta dokumentų analizė ir iširtas šis dokumentas, o turint omeny, kad strategija jau pradėta vykdyti, bus aprašyti pirminiai pasiekti rezultatai.

II lygis. Antrajame lygmenyje bus stengiamasi iširti ES regionų socialinės ir ekonominės plėtros padėtį pasitelkiant statistikos analizę. Bus tiriama padėtis mikro ir makro lygmeniu, per pasirinktus rodiklius.

III lygis. Trečiuoju lygmeniu bus bandoma atlikti ES sanglaudos poveikio vertinimą regionų tolygumui. Manoma, jog pirmuoju ir antruoju lygiu ištirti procesai leis atlikti išvadų vertinimą trečiajame lygyje bei įrodyti arba paneigti išsikeltą hipotezę.

2 pav. Regioninio netolygumo įvertinimo konceptualus modelis

2.2. ES sanglaudos įtakos regioninei plėtrai tyrimo metodai

Nagrinėjant ES regionų tolygumą, bus naudojama dokumentų analizė norint ištirti ES strateginį dokumentą „Europa 2020“. Tai bus atliekama su tikslu apžvelgti ES sanglaudos padėtį ir padaryti išvadas. Sekančiam tyrimo žingsniui, ES regionų socialinei ir ekonominei plėtrai įvertinti, pasirinktas kokybinis metodas – kokybinė lyginamoji analizė. Lyginamoji analizė, anot Norkaus Z. ir Morkevičiaus V. („Kokybinė lyginamoji analizė“, 2011) geriausiai tinka, kai yra nedidelis nagrinėjamų atvejų skaičius (nuo 10 iki 50). Be to, autoriai teigia, jog pasitelkus kokybinę lyginamąją analizę (KLA) „kokybiniuose tyrimuose galima disciplinuotai ir formaliai ieškoti, kas lemia nagrinėjamų reiškinių vienokias ar kitokias baigmes“.

Remiantis autoriais ir tiriant ES regionų socialinę ir ekonominę plėtrą, pirmiausia nustatomas atvejų skaičius. Šis skaičius lyginant ES regionus yra lygus 28 – tiek šalių tiriamuoju metu priklauso ES. Tiesa, reikia pabrėžti, jog tiriant kai kuriuos atvejus, ne visa informacija yra pasiekama – kai kurių šalių duomenys yra netikslūs arba pasirinktais metais informacija nebuvo renkama, tačiau tokie atvejai yra vienetiniai ir pasirenkant skirtingus laikotarpius duomenų neiškraipo. Taip pat, 2013 m. prie ES prisijungė 28 – oji šalis – Kroatija, tačiau šios šalies statistika buvo renkama ir iki jos įstojimo, todėl duomenys yra pasiekiami (oficialios ES derybos su Kroatija pradėtos dar 2005 m.). Nagrinėjamas laikotarpis yra gana platus: analizuojami šalių rodikliai nuo 2004 – 2013 m. 2004 metai pasirinkti atspirties tašku dėl to, kad šie metai parodo ES, kaip regiono padėtį po didžiausio plėtros etapo, kai 2005 m. prisijungė dar dešimt šalių, o galutiniams bus naudojami 2013 m. rodikliai, tačiau reikia pabrėžti, kad kai kurių 2013 m. rodiklių Eurostat dar neturi, todėl kur šios informacijos nėra, bus naudojami 2012 m. rodikliai. Prognozėms numatyti, kai kur bus naudojami jau 2014 m. matomi rezultatai iš oficialiai skelbiamų ES Sanglaudos politikos bei Konvergencijos ataskaitų.

Detaliau nagrinėjant atvejus, pasirenkami kintamieji. Norint atvejus išnagrinėti „giliau“ (ko būtent ir siekiama lyginamuoju metodu), išskiriami makro ir mikro lygmenys, leidžiantys atlikti statistikos analizę. Makro analizei bus naudojami rodikliai, kuriais remiantis ruošiamos konvergencijos ir stabilumo ataskaitos norint palyginti šalis tarpusavyje. Šie rodikliai:

- biudžeto deficitas;
- valstybės skola;
- infliacija.

Teorinėje dalyje nagrinėti konvergencijos kriterijai įtraukia ir dar du – nominalioji palūkanų norma ir dalyvavimas VKM II etape, tačiau tyrime jie nėra įtraukti, kadangi nominalios palūkanų normos skirtumai tarp šalių ir jų kitimas yra labai skirtingas: palūkanų norma kito įvairiais laikotarpiais, o ne tik finansinės krizės metu, todėl priežasčių spektras gali būti labai platus, bendriems bruožams rasti reikėtų dar išsamesnio tyrimo. Dėl dalyvavimo VKM II etape, yra žinoma, jog ne visos šalys priklauso euro zonai bei kai kurios iš jų, turi išimtinę teisę nedalyvauti trečiajame EPS etape. Vis dėlto, prie išskirtų trijų rodiklių bus pridėti dar du, kurie dažniausiai naudojami norint iširti šalies ekonominį lygį. Tai:

- BVP/1 gyventojui;
- BVP augimas.

Šių kriterijų atitikimas parodo šalies ekonominį stabilumą bei pasiruošimą vykdyti bendrą politiką. Kad galima būtų aiškiau matyti rezultatus, bus bandoma sudaryti šalių tipologiją pagal lyginamus ES-28 šalių rodiklius. Šios tipologijos sudarymo tikslas – rasti bendrų bruožų tarp skirtingų šalių, įvertinant jų ekonominę padėtį pagal pačios ES naudojamus ekonominio išsivystymo lygį parodančius kriterijus, bei priskirti ES šalis nares tam tikrai grupei. Manoma, kad šių grupių sudarymas leis pamatyti, kurioms šalims, pagal padarytą pažangą, sekasi geriausiai, o kurios dar turi pasistengti norint pasiekti savo tikslus. Iškyla klausimas, kaip vertinti šalių padarytą pažangą? Kokia yra ta „geros“ ir „blogos“ pažangos riba? Riba bus nustatoma pagal siektinus ES-28 kiekvienų metų tikslus, o jeigu vertinti šalis pagal ES-28 tikslus nebus įmanoma, bus imamas geriausias tų metų rezultatas ir skaičiuojama atitinkamai nuo jo. Taip pat, bus atsižvelgta į tai, kad kiekvienos šalies skirtingų metų tikslai yra skirtingi, todėl visų šalių narių strategijos yra sudaromos pagal tų metų nustatytus tikslus.

Makro lygmeniu išanalizavus sanglaudos politikos rezultatus, bus siekiama iširti mikro lygmenį, tiksliau – ES vyraujančią aukštą nedarbo lygį, to priežastis bei pasekmes. Pasitelkiant nedarbą, kaip vieną didžiausių šiuo metu akcentuojamų ES problemų, bus siekiama parodyti, kokią įtaką sanglaudos politika turi nedarbo rodiklio kitimui. Šiam santykiui atskleisti, bus naudojama nedarbo ir užimtumo statistikos rodiklių analizė. Nedarbas yra probleminė ES sritis, iš dalies tai komponentas, darantis įtaką ir skurdui. Kaip paaiškėjo teorinėje dalyje, šioje ūkio struktūroje didžiausias yra jaunimo nedarbas, siekiantis rekordinius mastus, todėl atskirai bus paliesta ir ši grupė.

Galiausiai, ištyrus ES strategiją „Europa 2020“, atlikus statistikos analizę ir lyginamąją analizę tiek makro, tiek mikro lygiu, bus bandoma įvertinti ES regionų atskirties mastą, padėti pačiuose regionuose, regioninės plėtros problemas ir įrodyti hipotezę, jog didžiausias nedarbas yra tose šalyse, kurios vykdė griežtą fiskalinę politiką.

3. EUROPOS SĄJUNGOS REGIONŲ SKIRTUMŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

3.1. ES regionų atskirties tyrimas

Norint detaliau suprasti, kokio lygio yra regionų atskirtis bei kodėl šie skirtumai yra tokie svarbūs, ką jie lemia ir kokią įtaką daro vienam ar kitam procesui, svarbu apžvelgti sanglaudos politikos tikslus ir uždavinius. Yra žinoma, jog sanglaudos politikos tikslas yra mažinti išsivystymo skirtumus tarp ES regionų ir tam užtikrinti kuriami uždaviniai, kurie besikeičiant aplinkybėms, taip pat kinta. Šiuo metu naujausi uždaviniai yra išsikelti strategijoje „Europa 2020“. Europos Komisija savo komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2014 m. kovo mėn. rašo, jog strategija „Europa 2020“ 2010 m. buvo inicijuota dėl to, kad yra žymus ekonomikos augimo ir našumo sulėtėjimas, sparčiai blogėja ekonominė ir socialinė aplinka po ištikusios finansinės krizės. Teigiama, jog „...kiekvieną kartą peržiūrint strategiją „Europa 2020“, reikia atsižvelgti į pastarųjų metų finansų ir ekonomikos krizę bei ES atsaką į ją.“¹² Dėl šios priežasties, norint išsiaiškinti didžiausius regionų skirtumus, situacija bus nagrinėjama per nustatytus strategijos tikslus, nes būtent jais stengiamasi išspręsti esančias problemas bei sumažinti regioninius netolygumus.

Analizuojant regionų atskirtį, galima pasitelkti strategiją „Europa 2020“, kadangi šioje strategijoje numatyti tikslai yra iškelti tuo pagrindu, kokias problemines sritis ES sieks išspręsti. Numatyti strategijos tikslai jau buvo minėti šio skyriaus 1.2 poskyryje, tačiau šiame poskyryje jie bus nagrinėjami per probleminių sričių spektrą. Komisijos siūlyti penki iki 2020 m. turintys būti įgyvendinti tikslai, kurie taipogi turi būti įdiegti ir nacionalinėse programose, yra šie: užimtumas, moksliniai tyrimai ir inovacijos, klimato kaita ir energetika, švietimas ir kova su skurdu. Pagal šiuos tikslus sudaryti uždaviniai: 1) 75 proc. 20-64 amžiaus žmonių turėtų dirbti; 2) 3 proc. ES BVP turėtų būti investuojami į MTTP; 3) turėtų būti įgyvendinti „20/20/20“ klimato ir energetikos tikslai (įskaitant išmetamų teršalų mažinimą 30 proc., jei tam yra tinkamos sąlygos); 4) mokyklos nebaigusių asmenų dalis turėtų būti ne didesnė kaip 10 proc., bent 40 proc. jaunesnės kartos atstovų turėtų turėti aukštąjį išsilavinimą; 5) ant skurdo ribos turėtų būti 20 mln. žmonių mažiau. (EK komunikatas, 2020 m. Europa, 2010). Tam, kad būtų galima įgyvendinti kiekvieną iš šių uždavinių, yra analizuojama, kokioje padėtyje šiuo metu yra problema ir ką reikėtų daryti, kad ją

¹² Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga. Briuselis, 2014 03 05.

išspręsti. 2014 m. Komisija savo komunikate dėl „Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalgoje“, pateikia penkių siektinų tikslų apžvalgą bei padėtį (žr. 3 lent.).

3 lentelė. „Europa 2020“ strategijos tikslų įgyvendinimas

Tikslo nr.	Tikslas	Siekiamas rezultatas	Prognozė (pasieks/ nepasieks)	Pirmaujančios šalys pagal tikslą	Labiausiai atsiliekančios šalys nuo tikslo	Didž. ir maž. vertės atotrūkis
1.	Užimtumas	Iki 75 % pakelti 20-64 m. amžiaus žmonių užimtumo lygį	NE	Vokietija, Austrija, Švedija, Liuksemburgas	Graikija, Ispanija, Bulgarija	26,9 proc. punkto (Graikija – 52,9 %, Švedija – 79,8 %)
2.	MTTP	3 % BVP investuoti į MTTP	NE	Suomija, Švedija, Vokietija, Danija	Rumunija, Portugalija, Malta	2,93 proc. punkto (Rumunija – 0,39 %, Suomija – 3,32 %)
3.	Klimatas ir energetika					
3.1	Šiltnamio efekto sukėliančių dujų	20 % sumažinti	TAIP	Prancūzija, Austrija	Liuksemburgas, Danija, Olandija	Komunikate nenurodyta
3.2	Atsinaujinančios energijos panaudojimas	20 % padidinti	TAIP	Švedija, Austrija, Estija	Malta, Liuksemburgas, Belgija, JK	52,1 proc. punkto (Malta – 0,3 %, Švedija – 52,4 %)
3.3	Energijos vart. efektyvumas	20 % padidinti	TAIP	17 šalių įvykdė		Komunikate nenurodyta
4.	Išsilavinimas					
4.1	Mokyklos nebaigusiu asmenų dalis	10 % sumažinti	TAIP (yra abejonių)	9 šalys įvykdė	Ispanija, Portugalija, Malta, Rumunija	20,7 proc. punkto (Kroatija – 4,2 %, Ispanija – 24,9 %)
4.2	30-34 m. gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą	Iki 40 % padidinti	TAIP (yra abejonių)	10 šalių įvykdė	Malta, Portugalija, Slovakija	30,2 proc. punkto (Italija – 22,4 %, Airija – 52,6 %)
5.	Skurdas ir socialinė atskirtis	20-čia mln. asmenų mažiau	NE	Vokietija, Latvija	Italija, Vengrija, Graikija, Ispanija	33,4 proc. punkto (Čekija - 14,6 %, Bulgarija – 48 %)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal EK komunikatą, 2014.

1-asis strategijos „Europa 2020“ tikslas. Teigiama, jog pirmasis, užimtumo tikslas, keletą pastarųjų metų nekito: 20-64 m. amžiaus gyventojų užimtumas ir toliau yra mažesnis nei 75%. Analizuojant užimtumo rodiklį, pastebimas stabilus augimas 2000-2008 m. nuo 66,6%¹³ iki 70,3%. 2009 m. užimtumo rodiklis smuko iki 68,9%, 2010 m. jis dar labiau sumažėjo iki 68,5% ir nuo to laiko iš esmės nekito. 2013 m. šis lygis buvo 68,4% ir šiuo metu jis yra 6,6% mažesnis negu 75% tikslas. Remiantis esama padėtimi ir atsižvelgiant į prognozuojamą nedidelį užimtumo lygio didėjimą, 2020 m. nustatytas 75% tikslas nebūtų pasiektas, o užimtumo lygis 2020 m. būtų 71,8%. Kad iki 2020 m. šis tikslas būtų pasiektas, ES turėtų būti papildomai įdarbinti maždaug 16 mln. asmenų. Valstybėse skiriasi nusistatyti tikslai, jie 2013 m. svyruoja nuo 62,9 % Kroatijoje ir 70 % Maltoje ir Rumunijoje iki 80 % Danijoje, Olandijoje ir Švedijoje.

2013 m. pasiekti didžiausi užimtumo lygiai buvo 79,8 % Švedijoje ir 77,1 % Vokietijoje, o didžiausias veiklos rezultatų rodiklių ir nacionalinių strategijos „Europa 2020“ tikslų atotrūkis yra Ispanijoje, Graikijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje ir Portugalijoje (apie 10 ir daugiau procentinių punktų). Pagal pasiektą pažangą nuo 2000 m. pirmauja Vokietija ir Austrija, kuriose yra aukštas užimtumo lygis ir didžiausias augimas, o blogiausia padėtis yra Graikijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Rumunijoje ir Airijoje, kurios labai nukentėjo nuo didelio užimtumo nuosmukio palyginus su kitomis šalimis. Komisijos apžvalgoje teigiama, jog didėja valstybių narių veiklos rezultatų atotrūkis, o regioniniai skirtumai išlieka pietinėse valstybėse narėse. 2013 m. atotrūkis tarp didžiausios ir mažiausios vertės buvo 26,9 % (Graikijoje 52,9 %, Švedijoje 79,8 %, lyginant su 2000 m. šis skaičius padidėjęs: tuo metu blogiausią ir geriausią veiklos rezultatą skyrė 22,7 %.

2-asis strategijos „Europa 2020“ tikslas. Mokslinių tyrimų technologinės plėtros tikslas (MTTP) išreikštas MTTP intensyvumu, kuris vertinamas pagal viešojo ir privačiojo sektorių bendrąsias vidaus išlaidas MTTP, išreikštas procentine BVP dalimi, t. y. į MTTP investuojama BVP dalimi. 2000-2007 m. ES bendrosios vidaus išlaidos MTTP, išreikštos procentine BVP dalimi, nekito ir buvo apie 1,85 %, o 2009 m. padidėjo iki 2,01 % ir nuo to laiko nedaug pakito, 2013 m. ši dalis buvo 2,12 %, taigi beveik vienu procentiniu punktu mažiau nei 3 % tikslas. Komisijos komunikate daroma išvada, kad ir šio tikslo iki 2020 m. pasiekti nepavyks. Remiantis dabartine situacija, kad tikslas būtų pasiektas, MTTP išlaidų metinis augimo vidurkis, palyginti su 2007-2012 m. laikotarpiu ES turėtų būti dvigubai didesnis.

Vėlgi, skiriasi ir valstybių narių pažanga. Didžiausias MTTP intensyvumas yra Suomijoje ir Švedijoje, kur šios šalys nusistatė tikslą iki 2020 m. investuoti į MTTP 4 % BVP, o mažiausias tikslas yra užsibrėžtas Kipre, Slovakijoje ir Graikijoje – atitinkamai 0,50 %, 1,2 % ir 1,21 %. Taipogi Komunikate

¹³ ES 27 valstybių narių duomenys.

pateikiama, jog yra skirtumas tarp Šiaurės ir Pietų valstybių narių analizuojant investicijas į MTTP. Lyginant 2000 m. su 2012 m. didėjo su MTTP intensyvumu susijusių tarpvalstybinių veiklos rezultatų atotrūkis: išlaidos MTTP, išreikštos BVP dalimi 2000 m. Rumunijoje buvo 0,37 %, o Suomijoje – 3,35 %, t. y. jų skirtumas sudarė 2,98 procentinio punkto. 2013 m. šis atotrūkis padidėjo iki 3,13 procentinio punkto: nuo 0,39 % Rumunijoje iki 3,32 % Suomijoje.

3-iasis strategijos „Europa 2020“ tikslas. Trečiasis, klimato ir energetikos tikslas skirstomas į kelias dalis. Siekiama šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, palyginus su dešimtojo dešimtmečio lygiu, sumažinti bent 20 %. Šiuo metu ES nedaug trūksta, kad pasiektų šį tikslą. 1990-2012 m. ES lygmeniu šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažėjo 18 %. Didelį poveikį dujų kiekio sumažėjimui turėjo ir ekonomikos sulėtėjimas, o 2010 m. per laikiną ekonominės padėties atsigavimą pastebimas ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio padidėjimas. Todėl tokie veiklos rezultatai ypatingai svarbūs turint omenyje, jog nuo dešimtojo dešimtmečio Europos ekonomika išaugo apie 45 %. Prognozės dėl šio tikslo yra teigiamos, manoma, jog šis tikslas iki 2020 m. bus pasiektas ir numatyta, jog jis sudarys 24 %. Be to, šalys, kuriose taršos anglies dioksidu intensyvumas yra didelis, iš esmės šią taršą labai sumažino, o šalių, kuriose taršos anglies dioksidu intensyvumas yra mažas, pažanga yra mažesnė.

Atsižvelgiant į nacionalinių valstybių padėtį šioje srityje, galima taipogi matyti, jog siekiant šio tikslo, matomi žymūs skirtumai tarp regionų. Analizuojant atskirų regionų pasiekimus, beveik pusė jų savo tikslus jau yra pasiekusios. Remiantis 2012 m. duomenimis, 15 valstybių narių (Kipro, Vengrijos, Italijos, Graikijos, Ispanijos, Portugalijos, Čekijos, Rumunijos, Slovakijos, Lietuvos, Slovėnijos, Maltos, Latvijos, Bulgarijos ir Lenkijos) išmetamas šiltnamio efektą sukeliantis dujų kiekis nesiekė jų atitinkamų 2020 m. tikslų. Labiausiai nuo savo tikslo nutolusios valstybės yra Liuksemburgas, Danija, Vokietija, Belgija, Suomija ir Nyderlandai. Pagal naujausias prognozes (EK komunikato išleidimo metu), 13 valstybių narių (Vokietija, Nyderlandai, Latvija, Bulgarija, Italija, Suomija, Austrija, Ispanija, Lietuva, Belgija, Airija, Slovėnija ir Liuksemburgas) dėl vykdomos nepakankamai griežtos politikos iki 2020 m. savo tikslo greičiausiai nepasieks.

Trečiojo tikslo antra dalis yra siekis atsinaujinančios energijos dalį padidinti iki 20 % galutinio energijos suvartojimo. Komisijos apžvalgoje teigiama, jog atsinaujinančios energijos panaudojimas nuo 2000 m. ES nuolat augo, todėl tikslas greičiausiai bus pasiektas. 2012 m. atsinaujinančios energijos dalis padidėjo iki 14,4 % ir tai didžiąją dalimi dėl to, jog ES pirmauja pagal investicijų dydį į atsinaujinančios energijos sritį, o daugiausiai – vėjo ir saulės energijos sistemas.

Lyginant regionus, mažiausias tikslas nustatytas Maltoje – 10 %, o didžiausias Švedijoje – 49 %, kas vėlgi rodo, jog ES augimas nėra tolygus. Geriausių veiklos rezultatų pasiekusių valstybių grupę sudaro Švedija, Estija ir Austrija, kurios padarė didžiausią pažangą nuo 2005 m. Maltos, Liuksemburgo, Belgijos, Jungtinės Karalystės, Olandijos ir Prancūzijos rezultatai prasti, jos padarė menką pažangą. Taipogi, nuo 2005 m. padidėjo atotrūkis tarp šalių nuo 40,4 procentinio punkto iki 52,1 procentinio punkto. 2012 m. mažiausiai atsinaujinančios energijos naudojo Malta (0,3 %), o daugiausiai – Švedija (52,4 %).

Trečiojo tikslo trečia dalimi norima padidinti energijos vartojimo efektyvumą 20 %. 2000-2006 m. pirminės energijos suvartojimas (PES) didėjo nuo 1617,8 Mtne iki 1711,6 Mtne. Nuo 2007 m. PES ėmė mažėti ir 2012 m. buvo 1583,5 Mtne. Pagal dabartinės situacijos apžvalgą, norint šį tikslą pasiekti iki 2020 m., reikia pirminės energijos suvartojimą sumažinti dar 6,3 %. Teigiama, jog šį tikslą pasiekti įmanoma, tačiau reikėtų įdėti daug daugiau pastangų, juolab, kad energijos vartojimo efektyvumo padėtis regionuose yra nevienoda. 2012 m. 17 šalių (Kipro, Estijos, Graikijos, Suomijos, Kroatijos, Vengrijos, Airijos, Lietuvos, Latvijos, Portugalijos, Rumunijos, Slovakijos, Liuksemburgo, Lenkijos, Ispanijos, Italijos ir Slovėnijos) PES lygiai buvo mažesni negu jų orientaciniai nacionaliniai tikslai.

4-asis strategijos „Europa 2020“ tikslas. Ketvirtasis tikslas taipogi dalinamas į kelias dalis, pirmoji yra – sumažinti mokyklos nebaigusių asmenų dalį iki mažiau negu 10 %. Nuo 2000 m. šių asmenų skaičius mažėjo, tačiau 2013 m. jis vis dar yra didesnis nei norima – 12,0 %. Toks mažėjimas iš dalies aiškinamas ir dėl krizės poveikio, kadangi blogėjo jaunų asmenų užimtumo sąlygos, todėl jie labiau linko likti mokslo ir rengimo įstaigose. Apskritai teigiama, jog šį tikslą pasiekti galima, tačiau tam reikia sudaryti sąlygas, kadangi negalima remtis vien tik krizės padariniais.

Valstybių narių užmojo lygis šiuo tikslu taip pat skiriasi. Jis svyruoja nuo 4 % Kroatijoje iki 16 % Italijoje. EK Komunikate išskiriamos keturios šalių grupės: valstybės narės, tokios kaip Ispanija, Rumunija ir Italija, kuriose profesinio mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalis yra didelė, o pažanga – lėta; šalys tokios, kaip Portugalija ir Malta, kur profesinio mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalis taip pat didelė, tačiau pažanga gana didelė. Geriausia padėtis yra Liuksemburge ir Kroatijoje, tačiau nuo 2000 m. šios šalys padarė nedidelę pažangą. Geriausi veiklos rezultatai yra Danijoje ir Lietuvoje, čia mokyklos nebaigusių asmenų dalis yra maža bei padaryta didelė pažanga.

2000-2012 m. mažiausios ir didžiausios mokyklos nebaigusių asmenų dalies skirtumas sumažėjo daugiau negu per pusę. Mažiausia ši dalis buvo Švedijoje – 7,3 %, o didžiausia Maltoje – 54,2 %, todėl skirtumas 2000 m. buvo net 46,9 procentinio punkto. 2012 m. šis skirtumas sumažėjo iki 20,7 procentinio punkto, mažiausia dalis buvo Kroatijoje – 4,5 %, o didžiausia Ispanijoje – 23,6 %. Apskritai Pietų

Europos šalyse vyrauja didesnės mokyklos ir profesinio mokymo įstaigų nebaigusių asmenų dalies tendencija. Pagal šias tendencijas, teigiama, jog Šiaurės ir Rytų Europos šalių regionuose dominuoja maža mokyklos nebaigusių asmenų dalis, o Pietų Europos regionuose – didelė.

Antroji išsilavinimo tikslo dalis yra didinti 30-34 metų gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalį iki bent 40 %. Per pastarąjį dešimtmetį padaryta didelė pažanga siekiant šio tikslo. 2000 m. ši dalis buvo 22,4 %, 2005 m. – 27,9 %, o 2012 – 35,7 %, taigi per 12 metų ši dalis padidėjo 13,3 procentinio punkto. Pagal šiuos rodiklius iki galutinio 40 % tikslo trūksta 4,3 procentinio punkto, todėl daroma išvada, jog šis tikslas iki 2020 m. bus pasiektas.

Analizuojant nacionalinius pasiekimus, padaryta didelė pažanga, nors kai kurių valstybių narių užmojis yra didesnis nei kitų, mažiausias tikslas yra Italijos – 26-27 %, o didžiausias – Liuksemburgo 66 %. Labiausiai nuo savo tikslų yra nutolusios Malta, Slovakija, Liuksemburgas, Portugalija ir Kroatija, Airija, tačiau skiriasi ir jų užsibrėžti tikslai. Manoma, jog iki 2020 m. daugelis valstybių narių, išskyrus Malta, Portugaliją ir Slovakiją, savo tikslus pasieks. Iš tarpvalstybinių veiklos rezultatų matyti, kad padėtis ES valstybėse skiriasi. Šiaurės Europoje aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų dalis padidinta daugiausia. Didžiausias aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalies atotrūkis 2013 buvo 30,2 procentinio punkto (Italija – 22,4 % ir Airija – 52,6 %).

5-asis strategijos „Europa 2020“ tikslas. Paskutinytis, skurdo ir socialinės atskirties mažinimo tikslas, siekia panaikinti skurdo ir atskirties grėsmę bent 20-čiai mln. asmenų. Šis nustatytas tikslas atitinka 96,4 mln. asmenų. Atkreipiamas dėmesys, jog socialinis krizės poveikis yra didelis, nuo skurdo ir socialinės atskirties kenčiančių asmenų padaugėjo, taigi pažanga siekiant šio tikslo, sumažėjo. Atsižvelgiant į šiuos padarinius, strategijos „Europa 2020“ tikslas mažinti skurdą šiuo metu atrodo nepasiekiamas. Mažiausias skurdą ir socialinę atskirtį patiriančių asmenų skaičius buvo pasiektas 2009 m.: skurdas ir socialinė atskirtis grėsė maždaug 114 mln. asmenų, palyginti su daugiau kaip 124 mln. 2005 m. Šiuos teigiamus pokyčius sustabdė krizė ir nagrinėtų asmenų skaičius padidėjo iki daugiau kaip 118 mln., 2011 m. – daugiau kaip 121 mln., o 2013 m. – šiek tiek mažiau nei 123 mln. Pagal šias tendencijas ir naujausias prognozes, iki 2020 m. pasiekti ES tikslą ir sumažinti asmenų skaičių 20 mln. greičiausiai nepavyks, šis rodiklis gali siekti beveik 100 mln.

Nacionaliniu lygmeniu dėl krizės daugelyje valstybių narių padidėjo asmenų pažeidžiamumas, susijęs su skurdu ir nacionaline atskirtimi. 2012 m. tik dvi šalys, Vokietija ir Lietuva, pasiekė savo tikslus, toliausiai nuo savo tikslų atitolusios yra Italija, Vengrija, Graikija ir Ispanija. Krizė valstybes nares paveikė nevienodu mastu ir ne tokiau pat intensyvumu, todėl padidino valstybių narių skirtumus ir šioje

sirtyje. 2008 m. Olandijoje skurdas ir socialinė atskirtis grėsė 14,9 % gyventojų, o Bulgarijoje – 44,8 %. 2012 m. šis atotrūkis padidėjo iki 33,4 procentinio punkto: nuo 14,6 % Čekijoje iki 48,0 % Bulgarijoje.

Taigi, išnagrinėjus strategijos „Europa 2020“ tikslus bei šalių narių pozicijas pagal siekiamas išspręsti problemas, galima padaryti kelias išvadas. Visų pirma, pagal nagrinėto EK Komunikato įžvalgas, pateiktas 2013 m., trys iš penkių tikslų, manoma, jog iki 2020 m. nebus pasiekti. Tai yra užimtumo, MTTP bei kovos su skurdu tikslai. Likę du tikslai, klimato kaita ir energetika bei švietimo tikslas skirstomi į kelias dalis ir teigiama, jog kelios šių tikslų dalys bus įgyvendintos iki 2020 m., o dėl kitų dalių išvadas daryti sunku. Kol kas manoma, jog išlaikant dabartinę situaciją ir dar labiau pasistengus, šiuos tikslus pasiekti įmanoma, tačiau tiksliai prognozuoti dar anksti. Taip pat, matoma, jog dvi opiausios problemos yra nestabilus užimtumo augimas ir didėjantis nedarbas bei skurdas. Iš analizės aišku, jog Europai reguliuoti šiuos procesus yra ypatingai sudėtinga. Lentelės skiltys, kuriose yra nurodytos šalys kurioms geriausiai sekasi pasiekti užsibrėžtą tikslą arba atvirkščiai, tiesiogiai neparodo ar šalis yra stipri, ar ne, kadangi reikia atsižvelgti ir į tai, jog kiekvienos šalies nusistatyti tikslai skiriasi, todėl vienoms šalims iki tikslo trūksta daugiau, o kitoms – mažiau. Dėl šios priežasties buvo atsižvelgta ir į užsibrėžtų tikslų skirtumus. Kitas svarbus aspektas, kurį parodo nagrinėtos problemos yra tai, kad matomas didžiulis atotrūkis tarp regionų. Rodiklių skirtumas tarp šalių yra toks didelis, jog pasidaro aišku, kad vykdyta sanglaudos politika nepasiekia taip norimo regionų tolygumo. Žinant tai, kiekviena šalis nusistato tik sau tinkamus, racionalius tikslus, kurie, atsižvelgiant į kiekvieną regioną, taip pat labai skirtingi. Dar vienas ryškus aspektas – tai skirtumas tarp Šiaurės ir Pietų Europos šalių. Tiek užsibrėžtų tikslų rodikliai, tiek ir jau pasiektų rezultatų rodikliai beveik visais atvejais geresni Šiaurės Europoje (turima omenyje geresnė padėtis tarp didžiausios ir mažiausios vertės atotrūkio). Visi šie aspektai rodo, jog sanglaudos politika turi būti nukreipta kita linkme, jog vien tik šalių atitikimas makroekonominiais rodikliams neužtikrina ES gyventojų kokybės.

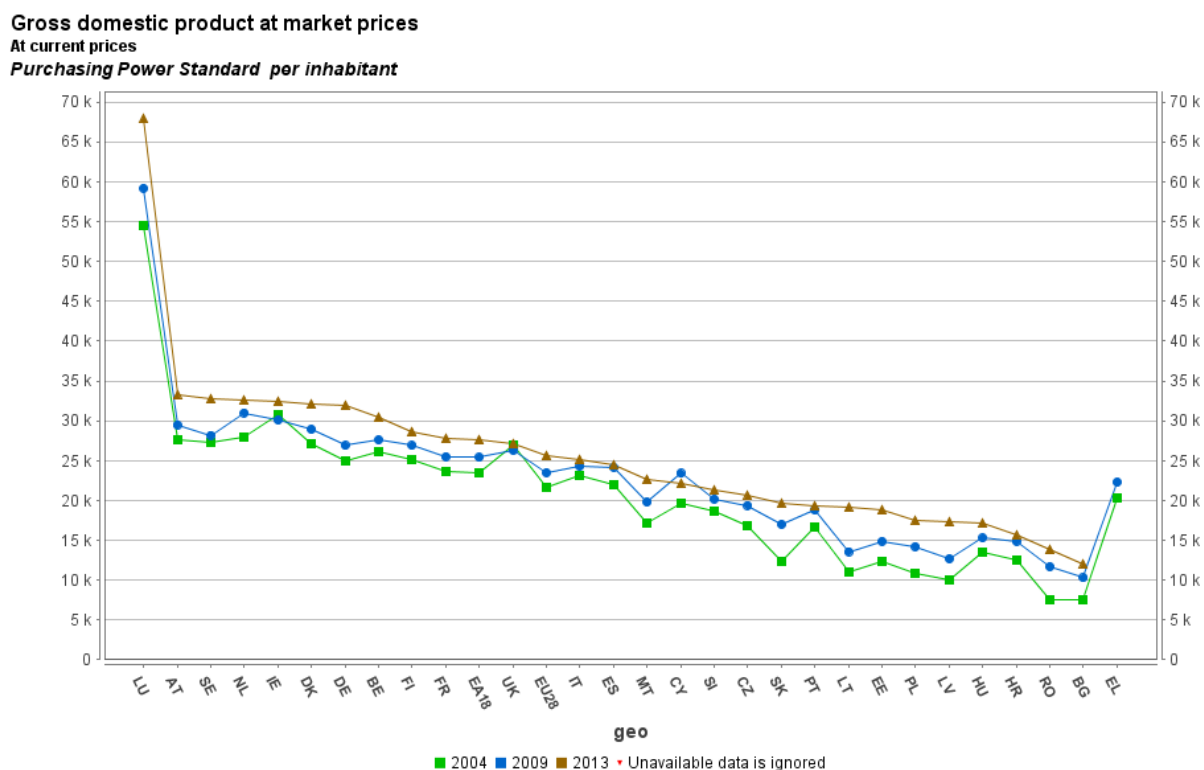
3.2. ES regionų makroekonominių rodiklių analizė

Makroekonominių rodiklių analizei atlikti buvo naudota oficiali skelbiama statistika. Kadangi tiriamų atvejų yra pakankamai daug (28) bei buvo norima susidaryti tikslų vaizdą apie šalių pasiekimus, o ne tik jų pažangą atskirais metais, buvo pasirinktas platus tyrimo laikotarpis (2004-2013 m.). Norint pateikti susistemintus duomenis, nagrinėjant rodiklius, informacija bus pateikta grafiniu pavidalu bei

išskirti tik tie metai, kurie pažymi pradinį tašką – 2004 m. ir galutinį – 2013 m., bei tie metai, kuriais matomas žymus pokytis (kiekvienų atveju gali skirtis).

BVP/1 gyv.

Pirmasis nagrinėjamas rodiklis, tai **BVP dydis vienam gyventojui** (to meto, perkamosios galios standartais). Iš 3 pav. galima matyti, jog BVP/1 gyv. ypatingai krito 2009 m. finansinės krizės metu, kai kur net pasiekė 2004 m. lygį.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

3 pav. BVP/1 gyv. pagal PPS. 2004, 2009 ir 2013 m.

2013 m. BVP/1 gyv. rodiklis beveik visose šalyse paaugo, tačiau Kipre 2013 m. rodiklis lyginant su 2009 m. netgi sumažėjo. Kaip matoma 4 lentelėje, 2009 m. žemesnis nei ES-28 vidurkis buvo 15-oje šalių, žemesnis nei euro zonos vidurkis – 17-oje šalių. Iš visų šalių tais metais tik Lenkijai pavyko nežymiai, tačiau padidinti BVP rodiklį. Blogiausias rezultatas – Pietų bei Baltijos šalyse, tačiau iš jų, 2013

m. matomas šiek tiek didesnis nei likusių šalių augimas. Graikijos 2013 m. rezultato nėra, tačiau pagal 2012 m. rezultata (19,500), ji taipogi patektų į labiausiai nukentėjusių šalių grupę.

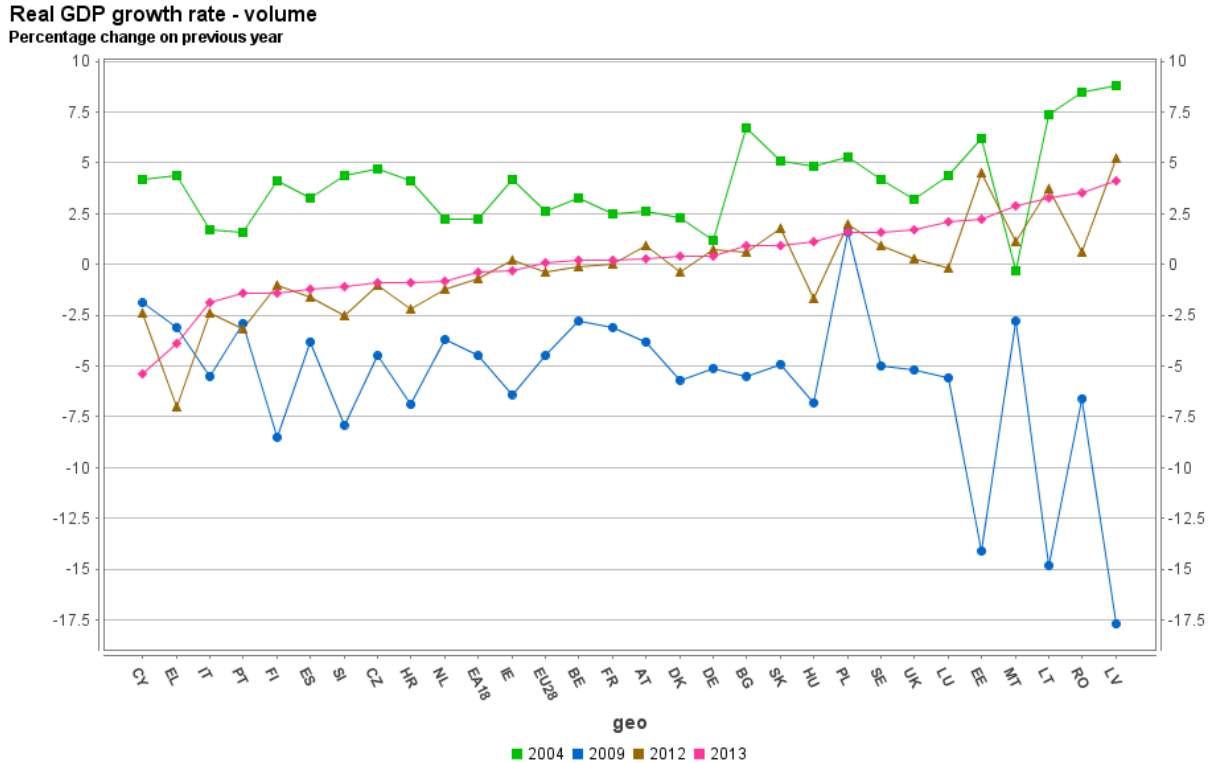
4 lentelė. BVP/1 gyv. pagal PPS. 2004, 2009 ir 2013 m.

<i>GEO/TIME</i>	<i>2004</i>	<i>2009</i>	<i>2013</i>
Bulgaria	7,500	10,300	12,000
Romania	7,500	11,700	13,900
Latvia	10,100	12,700	17,300
Lithuania	11,100	13,600	19,100
Poland	10,900	14,200	17,500
Croatia	12,500	14,900	15,600
Estonia	12,400	14,900	18,800
Hungary	13,600	15,300	17,200
Slovakia	12,300	17,000	19,600
Portugal	16,700	18,800	19,400
Czech Republic	16,900	19,400	20,600
Malta	17,200	19,800	22,700
Slovenia	18,700	20,200	21,300
Greece	20,300	22,300	N.d.
Cyprus	19,600	23,400	22,100
European Union (28 countries)	21,600	23,500	25,700
Spain	21,900	24,200	24,500
Italy	23,100	24,300	25,200
Euro area (18 countries)	23,500	25,400	27,700
France	23,700	25,500	27,800
United Kingdom	26,900	26,300	27,200
Finland	25,100	26,900	28,700
Germany	25,000	26,900	32,000
Belgium	26,200	27,600	30,500
Sweden	27,300	28,200	32,700
Denmark	27,100	28,900	32,100
Austria	27,600	29,500	33,200
Ireland	30,800	30,100	32,500
Netherlands	27,900	31,000	32,600
Luxembourg	54,500	59,200	67,900

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

BVP augimo tempai

Sekantis nagrinėjamas rodiklis yra **BVP augimo tempai**. Kaip ir pirmuoju atveju, taip ir čia, iš visų labiausiai išsiskiria 2009 m., tačiau BVP augimo tempų sumažėjimas daugelyje šalių vėl pasikartojo 2012 m., todėl tiek grafike, tiek lentelėje yra įtraukti ir šie duomenys.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

4 pav. BVP augimo tempai. 2004, 2009, 2012 ir 2013 m.

Pagal 2009 m. didžiausią augimo tempo sulėtėjimą, žemiau ES-28 vidurkio yra Baltijos šalys ir netgi kai kurios laikomos stiprios ekonomikos šalimis, tokios, kaip Liuksemburgas, Vokietija, Švedija. Lyginant 2009, 2012 ir 2013 m. laikotarpius, žemiau ES-28 vidurkio visuomet buvo Italija, Kroatija, Slovėnija, Suomija, tačiau Suomija pagal BVP/1 gyv. rodiklį nenukrito žemiau ES vidurkio. 2012 ir 2013 m. matoma, kad aukščiau ES-28 vidurkio pakilo Baltijos šalys, bei minėtos stiprios ekonomikos šalys, tačiau žemiau ES-28 lygio atsirado Pietų šalys – Portugalija, Ispanija, Kipras, Graikija (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. BVP augimo tempai. 2004, 2009, 2012 ir 2013 m.

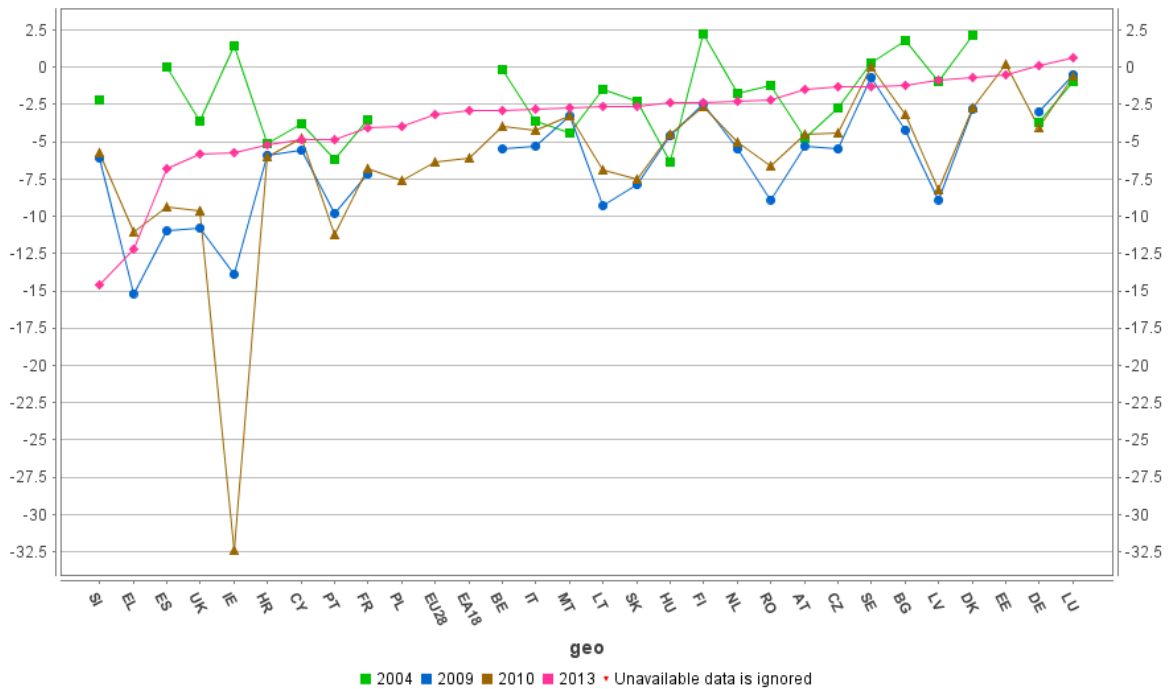
<i>GEO\TIME</i>	<i>2004</i>	<i>2009</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>
Latvia	8.8	-17.7	5.2	4.1
Lithuania	7.4	-14.8	3.7	3.3
Slovenia	4.4	-7.9	-2.5	-1.1
Croatia	4.1	-6.9	-2.2	-0.9
Hungary	4.8	-6.8	-1.7	1.1
Romania	8.5	-6.6	0.6	3.5
Ireland	4.2	-6.4	0.2	-0.3
Denmark	2.3	-5.7	-0.4	0.4
Luxembourg	4.4	-5.6	-0.2	2.1
Italy	1.7	-5.5	-2.4	-1.9
Bulgaria	6.7	-5.5	0.6	0.9
United Kingdom	3.2	-5.2	0.3	1.7
Germany	1.2	-5.1	0.7	0.4
Sweden	4.2	-5	0.9	1.6
Slovakia	5.1	-4.9	1.8	0.9
Czech Republic	4.7	-4.5	-1	-0.9
Euro area (18 countries)	2.2	-4.5	-0.7	-0.4
EU (28 countries)	2.6	-4.5	-0.4	0.1
Spain	3.3	-3.8	-1.6	-1.2
Austria	2.6	-3.8	0.9	0.3
Netherlands	2.2	-3.7	-1.2	-0.8
Greece nuo	4.4	-3.1	-7	-3.9
France	2.5	-3.1	0	0.2
Portugal	1.6	-2.9	-3.2	-1.4
Belgium	3.3	-2.8	-0.1	0.2
Malta	-0.3	-2.8	1.1	2.9
Cyprus	4.2	-1.9	-2.4	-5.4
Poland	5.3	1.6	2	1.6

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Biudžeto deficitas

Trečiasis nagrinėjamas rodiklis yra **biudžeto deficitas** ES valstybėse narėse. Teorinėje dalyje buvo pateikta, jog šalis atitinka šį kriterijų tuomet, kai biudžeto deficitas yra ne daugiau kaip 3 procentai BVP.

General government deficit/surplus
% of GDP and million EUR
Percentage of GDP

Pastaba: 2004 ir 2009 m. ES-28, EA-18, Lenkijos ir Estijos šalių duomenų nėra.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

5 pav. Biudžeto deficitas. 2004, 2009, 2010 ir 2013 m.

Tendencijos 2009 m. gana aiškios – žemiau nustatyto lygio finansinės krizės metu buvo net 22 šalys, 2010 m. – 23 šalys, 2013 m. – 10 šalių. 2013 m. konvergencijos kriterijaus neatitinka šios šalys: Slovėnija, Graikija, Ispanija, Jungtinė Karalystė, Airija, Kroatija, Portugalija, Kipras, Prancūzija, Lenkija ir bendras ES-28 vidurkis viršija nustatytas ribas.

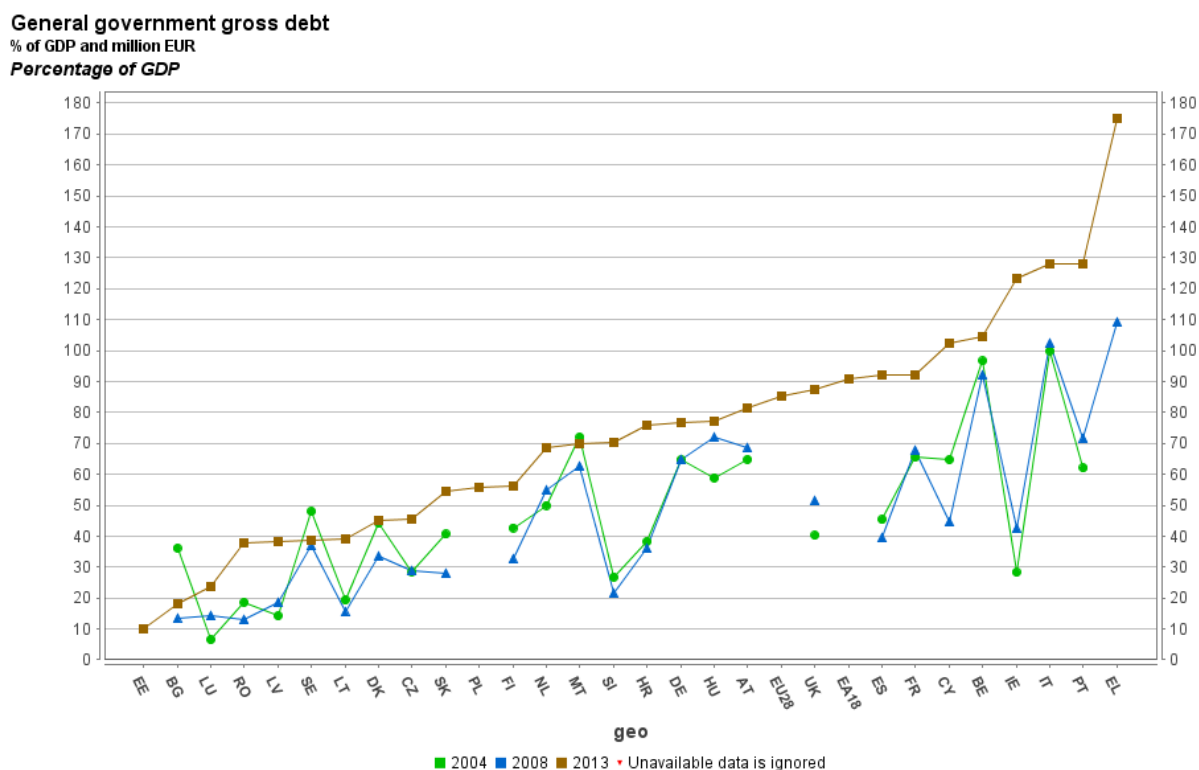
6 lentelė. Biudžeto deficitas. 2004, 2009, 2010 ir 2013 m.

<i>GEO\TIME</i>	<i>2004</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2013</i>
Greece	:	-15.2	-11.1	-12.2
Ireland	1.4	-13.9	-32.4	-5.7
Spain	0	-11	-9.4	-6.8
United Kingdom	-3.6	-10.8	-9.6	-5.8
Portugal	-6.2	-9.8	-11.2	-4.9
Lithuania	-1.5	-9.3	-6.9	-2.6
Romania	-1.2	-8.9	-6.6	-2.2
Latvia	-1	-8.9	-8.2	-0.9
Slovakia	-2.3	-7.9	-7.5	-2.6
France	-3.5	-7.2	-6.8	-4.1
Slovenia	-2.2	-6.1	-5.7	-14.6
Croatia	-5.1	-5.9	-6	-5.2
Cyprus	-3.8	-5.6	-4.8	-4.9
Belgium	-0.2	-5.5	-4	-2.9
Netherlands	-1.8	-5.5	-5	-2.3
Czech Republic	-2.7	-5.5	-4.4	-1.3
Italy	-3.6	-5.3	-4.2	-2.8
Austria	-4.8	-5.3	-4.5	-1.5
Hungary	-6.4	-4.6	-4.5	-2.4
Bulgaria	1.8	-4.2	-3.2	-1.2
Malta	-4.4	-3.3	-3.3	-2.7
Germany	-3.7	-3	-4.1	0.1
Konvergencijos kriterijus		3 proc.		
		lygis		
Denmark	2.1	-2.8	-2.7	-0.7
Finland	2.2	-2.5	-2.6	-2.4
Sweden	0.3	-0.7	0	-1.3
Luxembourg	-1	-0.5	-0.6	0.6
Poland	N.d.	N.d.	-7.6	-4
EU (28 countries)	N.d.	N.d.	-6.4	-3.2
Euro area (18 countries)	N.d.	N.d.	-6.1	-2.9
Estonia	N.d.	N.d.	0.2	-0.5

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Valstybės skola

Ketvirtasis nagrinėjamas makro rodiklis – tai **valstybės skola**. Analizuojant šį rodiklį, taipogi reikėtų pažymėti, kad valstybės skola „pagal taisykles“ negali viršyti 60 procentų BVP. Išnagrinėjus statistinius 2004-2013 m. duomenis, matoma, jog didelis situacijos pokytis vyko 2008 m., todėl šiuo atveju grafike bei lentelėje be pradinio ir galutinio taškų, įtraukti ir šie metai.

Pastaba: 2004 ir 2008 m. nėra duomenų apie ES ir EA vidurkį, taip pat nėra Lenkijos ir Estijos rodiklių. Graikijos 2004 m.rodiklio nėra.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

6 pav. Valstybės skola. 2004, 2008 ir 2013 m.

2008 m. konvergencijos kriterijaus neatitiko 9 šalys, 2013 m – net 16 šalių, taip pat ribą viršija ir ES-28 šalių vidurkis, o euro zonos vidurkis dar didesnis. Iš labiausiai neatitinkančių kriterijaus šalių, tiek 2008, tiek 2013 m. išskiriamos Pietų šalys – Graikija, Italija, Portugalija, Malta, tačiau taipogi abiem atvejais valstybės skola buvo didesnė ir Belgijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje.

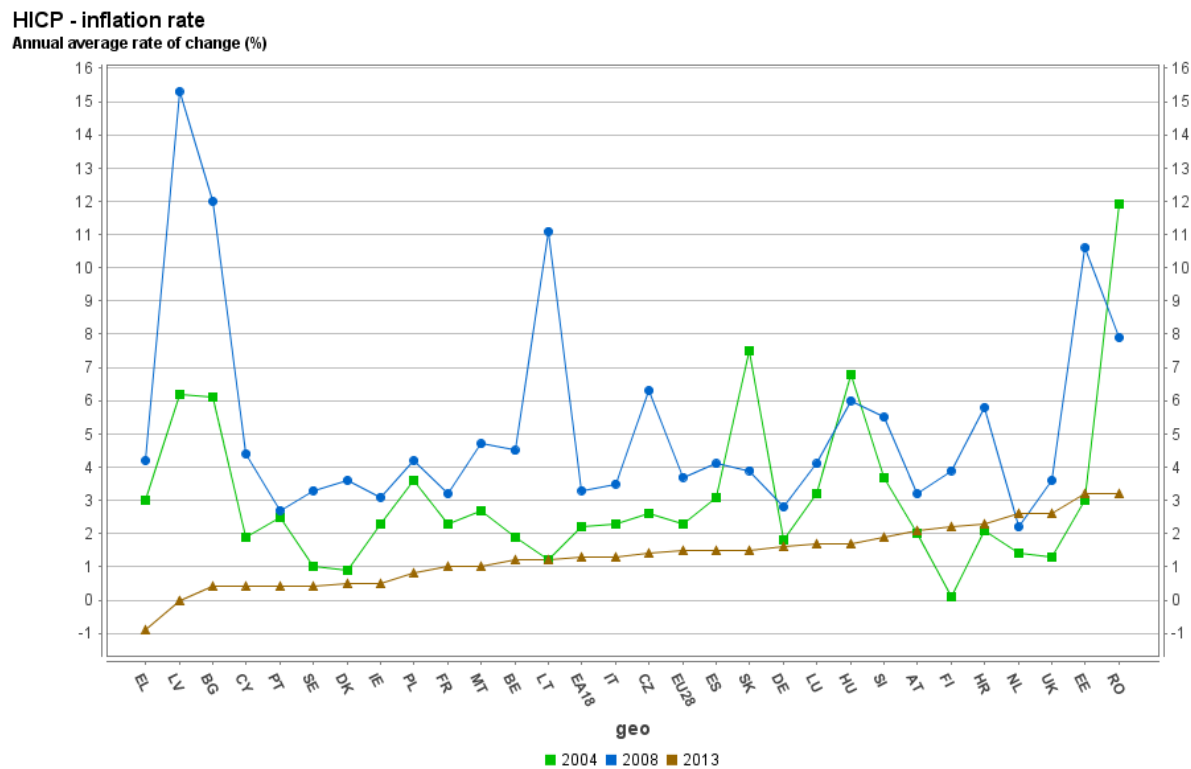
7 lentelė. Valstybės skola. 2004, 2008 ir 2013 m.

<i>GEO\TIME</i>	2004	2008	2013
Euro area (18 countries)	N.d.	N.d.	90.9
EU (28 countries)	N.d.	N.d.	85.4
Poland	N.d.	N.d.	55.7
Estonia	N.d.	N.d.	10.1
Greece	N.d.	109.3	174.9
Italy	100	102.3	127.9
Belgium	96.6	92.2	104.5
Hungary	58.8	71.9	77.3
Portugal	62	71.7	128
Austria	64.8	68.5	81.2
France	65.5	67.8	92.2
Germany	64.6	64.9	76.9
Malta	72	62.7	69.8
Konvergencijos kriterijus		ne daugiau 60 proc.	
Netherlands	50	54.8	68.6
United Kingdom	40.2	51.6	87.2
Cyprus	64.7	44.7	102.2
Ireland	28.3	42.6	123.3
Spain	45.3	39.4	92.1
Sweden	47.9	36.8	38.6
Croatia	38.3	36	75.7
Denmark	44.2	33.4	45
Finland	42.7	32.7	56
Czech Republic	28.5	28.7	45.7
Slovakia	40.6	28.2	54.6
Slovenia	26.8	21.6	70.4
Latvia	14.2	18.6	38.2
Lithuania	19.3	15.4	39
Luxembourg	6.5	14.4	23.6
Bulgaria	36.1	13.3	18.3
Romania	18.6	13.2	37.9

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Infliacijos lygis

Paskutinis makro rodiklis – tai **infliacijos lygis**, kuris ES šalyse turėtų būti ne daugiau nei 1,5 procentinio punkto už trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausias, infliacijos lygį. Infliacijos lygis stipriai kito 2008 m.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

7 pav. Infliacija. 2004, 2008 ir 2013 m.

Kaip ir prieš tai nagrinėtame atvejyje, čia taipogi išsiskyrė savo rezultatu 2008 m. rodikliai. Tariant infliacijos rodiklius, paaiškėjo, jog 2008 m., finansinės krizės metu, be išimties visos ES-28 šalys viršijo nustatytą ribą. 2013 m. kriterijaus neatitiko 13 šalių narių. Tai yra Liuksemburgas, Austrija, Suomija, Vokietija, Olandija, Jungtinė Karalystė, Kroatija, Slovėnija, Vengrija, Estija, Rumunija, o Slovakija ir Ispanija buvo ant ribos (žr. 8 lent.).

8 lentelė. Infliacija. 2004, 2008 ir 2013 m.

<i>GEO\TIME</i>	<i>2004</i>	<i>2008</i>	<i>2013</i>
Konvergencijos kriterijus		ne daugiau 1.5 proc. punkto	
Netherlands	1.4	2.2	2.6
Portugal	2.5	2.7	0.4
Germany	1.8	2.8	1.6
Ireland	2.3	3.1	0.5
France	2.3	3.2	1
Austria	2	3.2	2.1
Sweden	1	3.3	0.4
Euro area (18 countries)	2.2	3.3	1.3
Italy	2.3	3.5	1.3
Denmark	0.9	3.6	0.5
United Kingdom	1.3	3.6	2.6
EU (28 countries)	2.3	3.7	1.5
Slovakia	7.5	3.9	1.5
Finland	0.1	3.9	2.2
Spain	3.1	4.1	1.5
Luxembourg	3.2	4.1	1.7
Greece	3	4.2	-0.9
Poland	3.6	4.2	0.8
Cyprus	1.9	4.4	0.4
Belgium	1.9	4.5	1.2
Malta	2.7	4.7	1
Slovenia	3.7	5.5	1.9
Croatia	2.1	5.8	2.3
Hungary	6.8	6	1.7
Czech Republic	2.6	6.3	1.4
Romania	11.9	7.9	3.2
Estonia	3	10.6	3.2
Lithuania	1.2	11.1	1.2
Bulgaria	6.1	12	0.4
Latvia	6.2	15.3	0

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

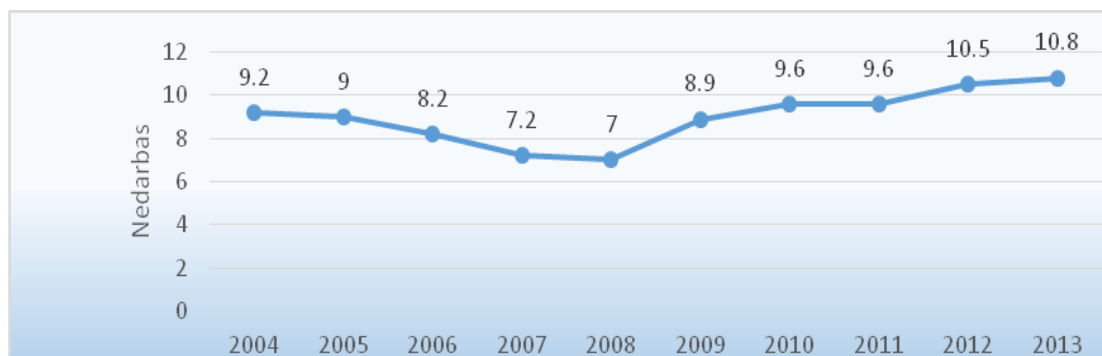
Visų pasirinktų makroekonominių rodiklių analizė parodė, jog didžiausias makroekonominių rodiklių pokytis įvyko 2008-2009 m. finansinės krizės metu. Po jo vyko nežymus atsigavimas, tačiau

laikiną 2010-2011 m. atsigavimą pakeitė 2012 m. vėl daugelyje atvejų pasikartojęs smukimas. Nuo to laiko 2013 m. matomi skirtingi pokyčiai, tačiau kai kuri 2013 m. situacija palyginus su 2012 m. labai nežymiai, bet jau geresnė. Lyginant pačias šalis, galima daryti kelias išvadas. Pirmiausia, pasitvirtino, jog šalys narės labai nevienodai reagavo į išorės pokyčius. Taip pat, analizuojant BVP/1 gyv. rodiklį, Pietų Europos šalys išsiskyrė savo pažeidžiamumu, kur matomi dideli rodiklių kritimai. Jas galima priskirti šalių tipui, kurios yra „senbuvės“, tačiau jos nukentėjo labiau. Gana jautriai į pokyčius reagavo ir dalis 2004 m. bei po to įstojusių šalių – „naujokių“. Jas galima būtų pavadinti labiau nukentėjusiomis „naujokėmis“. Stabiliausios pozicijos matomos Šiaurės Europoje bei Austrijoje, Vokietijoje. Ši šalių grupė būtų – „senbuvės“ šalys, kurių pozicijos gana aukštos. Bei yra keletas šalių, tokių kaip Slovėnija, Slovakija, Lenkija, kurios gali būti priskirtos „naujokėms“, kurioms sekasi neblogai. Tolesniame tyrime bus minimi šie tipai, todėl sąvokos senbuvės ir naujokės bus naudojamos būtent šiame kontekste. Galiausiai, makroekonominių rodiklių analizė parodė, jog ne visos šalys laikosi konvergencijos kriterijų. 2013 m. biudžeto deficito kriterijaus neatitiko 10 šalių, valstybės skolos – net 16 šalių, infliacijos – 13 šalių narių. Be to, reikia pažymėti, jog analizuojant visus tris kriterijus, galima išskirti senbuves, kurioms pagal BVP rodiklį sekasi geriau, tačiau jos nebūtinai atitinka konvergencijos kriterijus arba neatitinka kelis (pvz. Vokietija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė).

3.3. ES nedarbas regionuose

Šiuo metu nedarbas ES yra viena didžiausių problemų. Šalims besistengiant vykdyti griežtą politiką, ypatingai nukentėjo šis sektorius. Europos Komisija taipogi pripažįsta šiuos trūkumus ir 2013 m. „Bendrosios užimtumo ataskaitos projekte“ pridedamo prie Komisijos komunikato „2014 m. metinė augimo pažanga“ rašo, jog „nedarbas ES 28 šalyse pasiekė beprecedentį lygį“. Todėl yra svarbu akcentuoti šią problemą bei ją tirti norint pagerinti susidariusią situaciją.

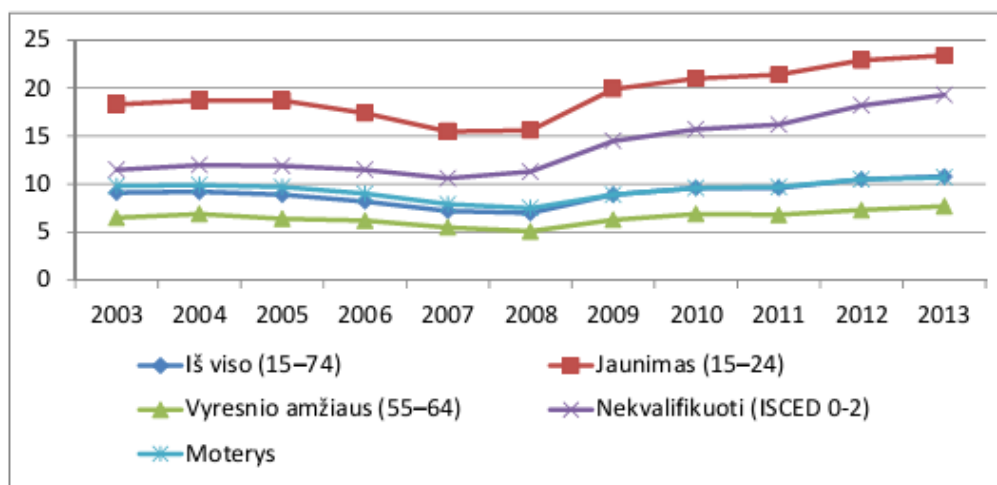
EK nagrinėtos tendencijos darbo rinkoje parodė, jog 2004-2008 m. nedarbo lygis sumažėjo 2 procentiniais punktais, tačiau prasidėjus krizei šis smarkiai pakilo ir vis dar yra gana aukštas. Nuo 2008 m. iki 2013 m. nedarbo lygis padidėjo nuo 7,0 proc. iki 10,8 proc. (žr. 8 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Eurostat, 2014 m. duomenys.

8 pav. ES-28 nedarbo lygis. 2004-2013 m.

Iš paveikslėlio matoma, jog 2011 m. augimas buvo šiek tiek sustojęs, tačiau 2012 m. vėl kilo ir prognozuojamas labai lėtas atsigavimas. Tiriant nedarbo pasiskirstymą grupėse, paaiškėjo, jog per tam tikrą laikotarpį pokyčiai, kuriuos patyrė šios grupės buvo gana panašūs. Išsiskiria kelios tendencijos: jautriausiai į pokyčius reaguoja jaunimo nedarbas, kitas svarbus faktas, jog vyrų nedarbas prasidėjus krizei didėjo sparčiau nei moterų. Tai bandoma aiškinti tuo, jog daugiausia nukentėjo tie sektoriai, kuriuose dirba vyrai (statybos ir pan.). Tai taip pat rodo ir bendro nedarbo padidėjimas lyginant su moterų nedarbu 2008-2009 m. (žr. 9 pav.).

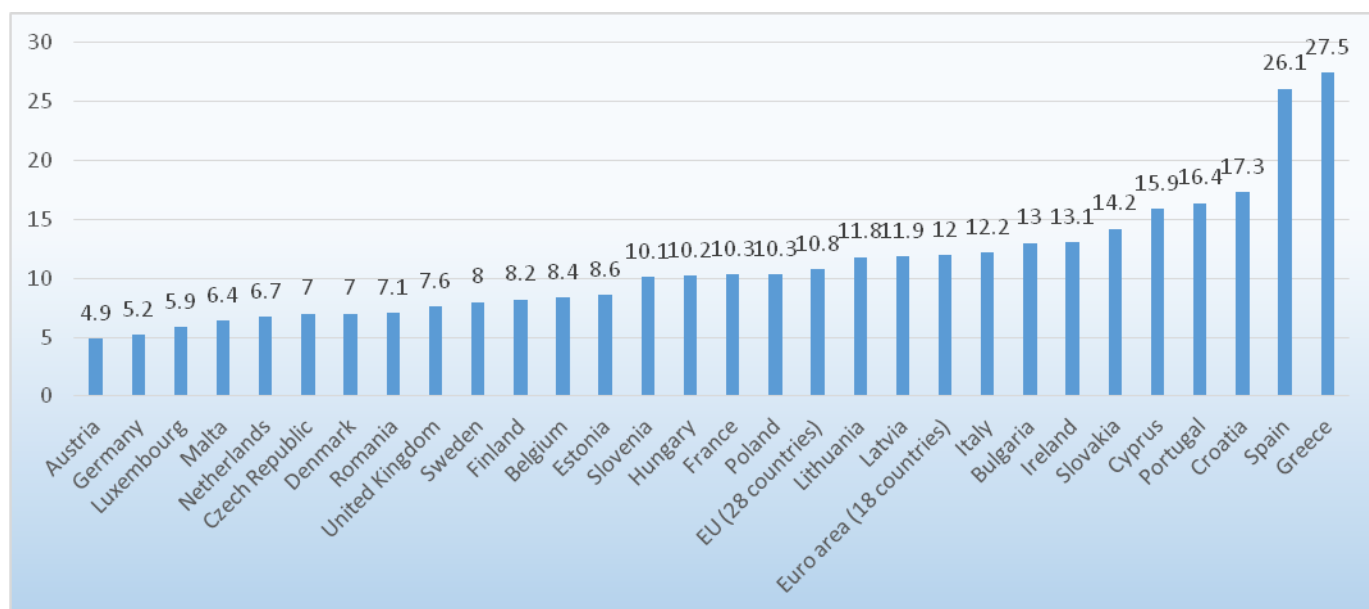

Pastaba. 2013 m. duomenys – 2 ketv.; 2003–2012 m. duomenys – metiniai.

Šaltinis: Eurostat, 2014.

9 pav. Nedarbo lygio raida ES 28: iš viso, jaunimo, vyresnio amžiaus darbuotojų, nekvalifikuotų darbuotojų ir moterų nedarbas

Matomos nedarbo augimo tendencijos, besitęsiančios eilę metų kelia nepasitikėjimą vykdomomis ES strategijos užduotimis ir jų rezultatais. EK projekte teigiama, jog toliau didėja ilgalaikis nedarbas ir 2013 m. 2 ketv. pabaigoje ilgalaikis nedarbas pasiekė beprecedentį lygį – ES-28 buvo 12,5 mln. ilgalaikių bedarbių, kas yra 5 proc. aktyvių gyventojų. Taip pat, pabrėžiama, jog yra dideli nedarbo skirtumai valstybėse narėse ir ypatingai euro zonos šalyse, be to, šie skirtumai ir toliau didėja. Prasidėjus krizei, nedarbas išaugo pietinėse ir pakraštinėse euro zonos valstybėse, kur kas mažiau – kitose valstybėse narėse (žr. 10 pav.).

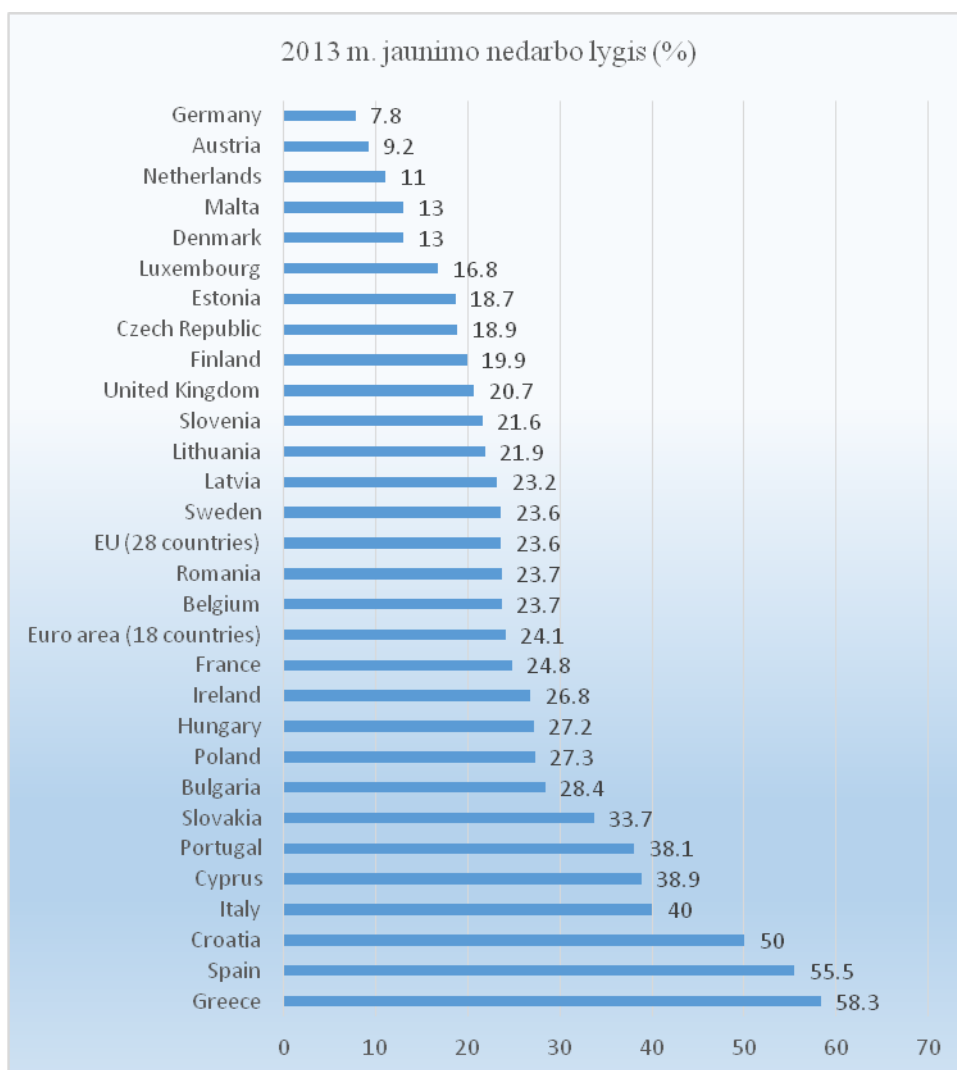

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Eurostat, 2014 m. duomenys.

10 pav. Nedarbo lygis ES-28, 2013 m. (viso, %)

Remiantis paveikslu, galima matyti, jog 2013 m. Austrijoje, nedarbo lygis buvo 4,9 proc., Vokietijoje – 5,2 proc., Liuksemburge – 5,9 proc., o Graikijoje – 27,5 proc., Ispanijoje – 26,1 proc. Šie skaičiai rodo didžiulius skirtumus šalyse narėse. Taip pat, žymiai didesnis, nei ES-28 vidurkis, buvo nedarbo lygis Portugalijoje bei Kroatijoje. Vertinant nedarbo lygio raidą, didžiausias metinis (nuo 2012 m. iki 2013 m.) pokytis nustatytas Kipre, nedarbo lygis išaugo 4 proc.

Didžiausiu iššūkiu yra jaunimo nedarbo lygis, kuris taip pat išlieka labai aukštas. 2013 m. jaunimo nedarbo lygis ES-28 buvo net 23,6 proc. ir tai sudarė 0,5 proc. daugiau nei 2012 m. Matomi ir dideli skirtumai tarp šalių rezultatų (žr. 11 pav.).

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Eurostat, 2014 m. duomenys.

11 pav. Jaunimo nedarbo lygis ES-28 šalyse, 2013 m.

Skirtumai tarp šalių yra kardinalūs, didžiausios ir mažiausios vertės atotrūkis yra 50,5 proc. punktai (Vokietijoje – 7,8 proc. ir Graikijoje – 58,3 proc.). Šiame paveiksle galima taip pat išskirti šalių grupes, kuriose jaunimo nedarbas didžiausias. Šiuo atveju tai būtų Pietų Europos šalys: Graikija, Ispanija (55,5

proc.), Kroatija (50,0 proc.), Italija (40 proc.). Mažiausias jaunimo nedarbas yra tokiose šalyse, kaip Vokietija (7,8 proc.), Austrija (9,2 proc.), Olandija (11 proc.).

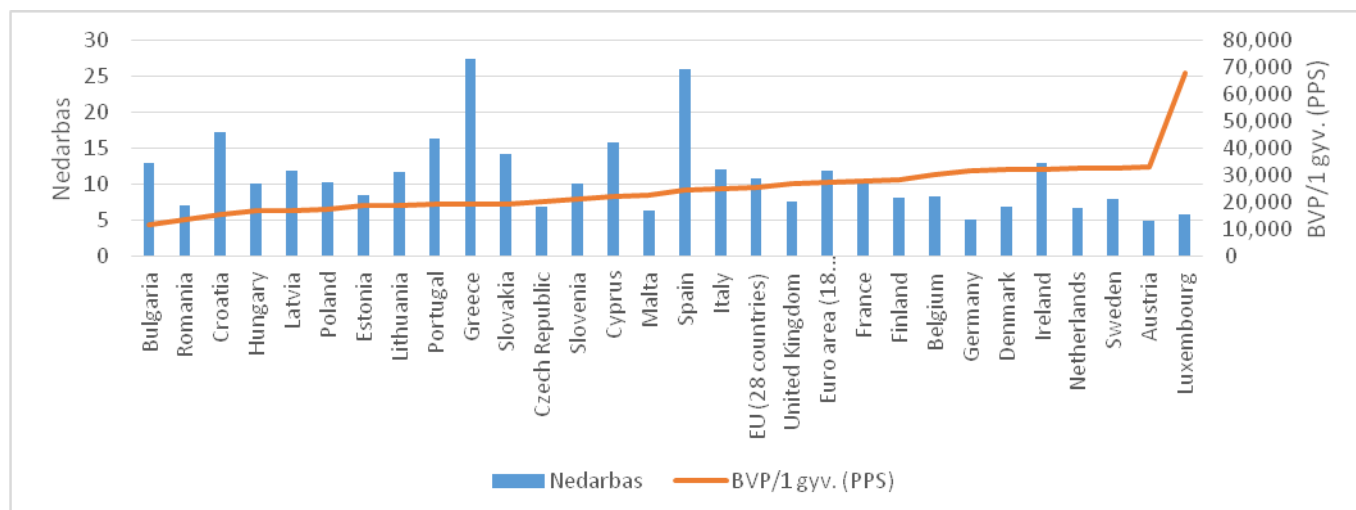
Taigi, mikro lygmenyje ištirta statistinė nedarbo analizė rodo, jog nedarbas, ypatingai sumažėjęs 2009 m., 2013 m. vis dar yra labai aukštame lygyje. Tai parodo, jog naudojamos politikos priemonės ir jų vykdymas šiuo metu neužtikrina stabilaus užimtumo lygio. Ypatingai sumažėjęs yra jaunimo nedarbas, probleminė situacija yra ir ilgalaikio nedarbo srityje. Galima daryti išvadą, jog griežta po krizės vykdyta finansinė politika, nėra geriausias būdas spręsti nedarbo ir užimtumo problemas. Į šia politiką reikia įtraukti ir instrumentus, padėsiančius pritraukti daugiau investicijų, skatinti kurtis smulkųjį verslą, padidinti skolinimosi galimybes ir kt. Sekančiame poskyryje bus bandoma atidžiau ištirti, kokį poveikį makroekonominiai rodikliai turi nedarbui.

3.4. Makroekonominių rodiklių pokytis ir įtaka nedarbui

Sanglaudos politikos vykdymas visuomet iššaukia vienokius ar kitokius pokyčius šalyse. Dažniausiai pažangą galima matyti ir tai palyginti per makroekonominius rodiklius. Norint nustatyti, kokią įtaką ES regionams turi makroekonominiai pokyčiai, bus ištirti ES-28 šalių atvejai ir rodikliai pagal 2013 m. Šie metai pasirinkti dėl to, kad 3.2 poskyryje paaiškėjo, jog makroekonominiai rodikliai šalyse vis dar labai žemi, o augimas yra lėtesnis nei tikėtasi.

BVP/1 gyv. ir nedarbo palyginimas

Nagrinėjant BVP/1 gyv. rodiklį, galima išskirti šalis, kuriose šis 2013 m. buvo didžiausias. Tai Liuksemburgas, Austrija, Švedija, Suomija, Olandija, Danija, Vokietija, Belgija, Airija, Prancūzija.

Pastaba: Graikijos BVP/1 gyv. 2013 m. nėra duomenų, todėl panaudotas 2012 m. rodiklis.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

12 pav. BVP/1 gyv. (PPS) ir nedarbo rodiklių palyginimas 2013 m.

Lyginant su nedarbo rodikliu, galima daryti išvadą, jog mažiausias nedarbas yra šalyse, kuriose yra didžiausias BVP/1 gyv. rodiklis. Išskirti galima nebent Airiją ir Prancūziją, kurios viršija ES-28 šalių vidurkį. Kitose šalyse, tiek BVP, tiek nedarbas yra atitinkantys tendenciją, jog mažesnis BVP reiškia didesnę nedarbo lygį. Tačiau ir čia yra išimčių – Čekija, Jungtinė Karalystė, Malta, Rumunija, Estija. Visos penkios šalys yra labai skirtingos, todėl rasti bendrų bruožų šiam procesui paaiškinti, reikėtų gilesnio tyrimo būtent šiose šalyse.

9 lentelė. BVP/1 gyv. (PPS) ir nedarbo rodiklių palyginimas 2013 m.

2013 m.	Nedarbas	BVP/1 gyv.	2013 m.	Nedarbas	BVP/1 gyv.	2013 m.	Nedarbas	BVP/1 gyv.
EU (28)	10.8	25,700	Spain	26.1	24,500	Netherlands	6.7	32,600
Euro area (18)	12	27,700	France	10.3	27,800	Austria	4.9	33,200
Belgium	8.4	30,500	Croatia	17.3	15,600	Poland	10.3	17,500
Bulgaria	13	12,000	Italy	12.2	25,200	Portugal	16.4	19,400
Czech Republic	7	20,600	Cyprus	15.9	22,100	Romania	7.1	13,900

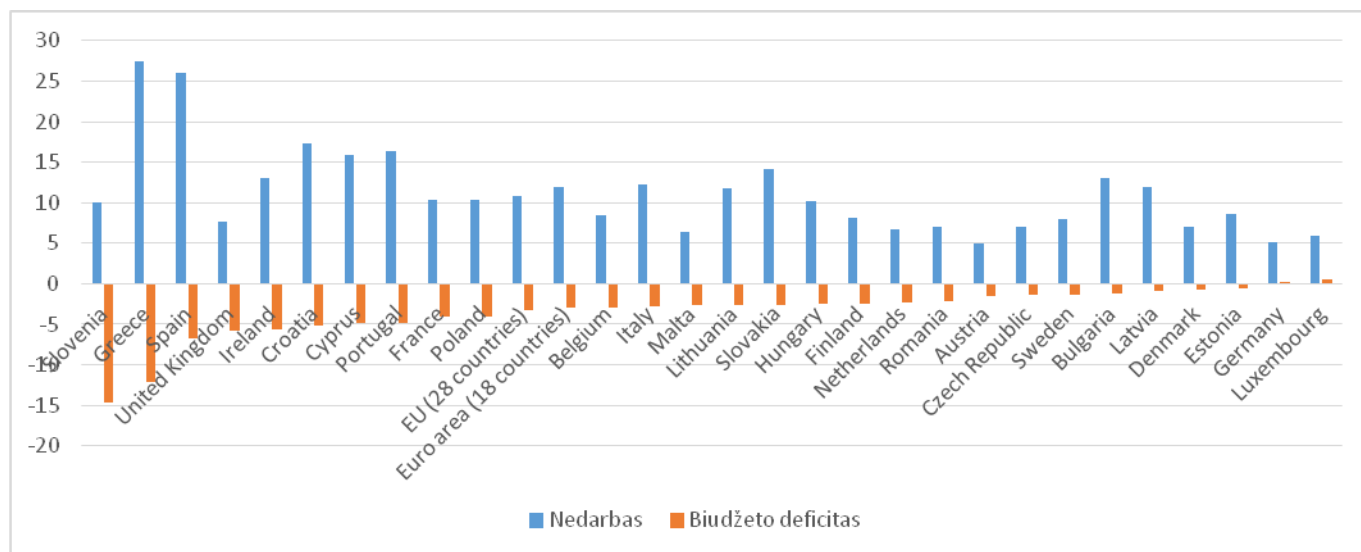
Denmark	7	32,100	Latvia	11.9	17,300	Slovenia	10.1	21,300
Germany	5.2	32,000	Lithuania	11.8	19,100	Slovakia	14.2	19,600
Estonia	8.6	18,800	Luxembourg	5.9	67,900	Finland	8.2	28,700
Ireland	13.1	32,500	Hungary	10.2	17,200	Sweden	8	32,700
Greece	27.5	19,500	Malta	6.4	22,700	United Kingdom	7.6	27,200

Pastaba: Graikijos BVP/1 gyv. 2013 m. nėra duomenų, todėl panaudotas 2012 m. rodiklis.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Biudžeto deficito ir nedarbo rodiklių palyginimas

Lyginant nedarbo rodiklį su biudžeto deficito rodikliu, 2013 m., matoma, jog didžiausią nedarbą patiriančiose šalyse yra ir didžiausias biudžeto deficito rodiklis. Daroma prielaida, jog toks biudžeto deficitas gali būti susijęs su įvairių sektorių "gelbėjimo" išlaidomis (žr. 13 pav.).

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

13 pav. Biudžeto deficito ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

Atkreiptinas dėmesys, jog abu rodikliai yra prastesni Europos Pietuose (Graikija, Ispanija, Kroatija, Kipras, Portugalija). Aukštesnis už ES-28 šalių nedarbo vidurkį yra ir Italijos rodiklis. Gana prasti ir kelių

"senbuvių" šalių, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės bei Airijos, rodikliai. Taip pat pastebima, jog didžioji dalis "naujokių" šalių atitinka biudžeto deficito kriterijų, tačiau juose yra pakankamai didelis nedarbas (Lietuva, Slovakija, Vengrija, Latvija, Bulgarija), išimtis - Slovėnija, kurioje 2013 m. biudžeto deficitas yra ypatingo lygio (žr. 10 lent.).

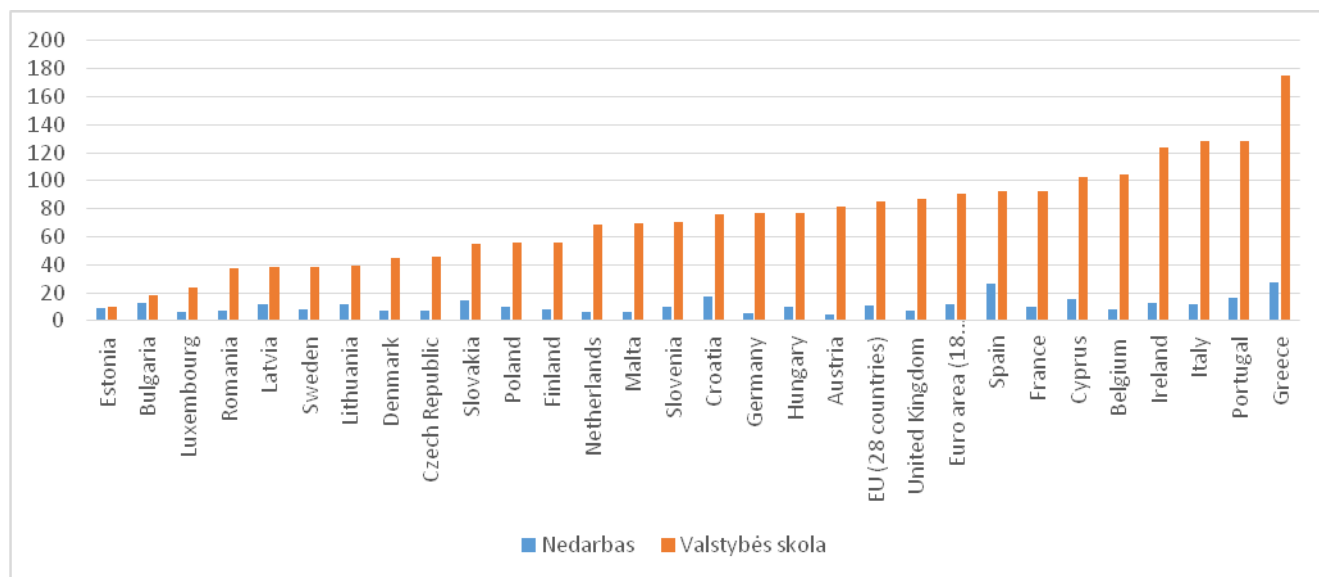
10 lentelė. Biudžeto deficito ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Biudžeto deficitas</i>	<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Biudžeto deficitas</i>	<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Biudžeto deficitas</i>
EU (28 countries)	10.8	-3.2	Spain	26.1	-6.8	Netherlands	6.7	-2.3
Euro area (18 countries)	12	-2.9	France	10.3	-4.1	Austria	4.9	-1.5
Belgium	8.4	-2.9	Croatia	17.3	-5.2	Poland	10.3	-4
Bulgaria	13	-1.2	Italy	12.2	-2.8	Portugal	16.4	-4.9
Czech Republic	7	-1.3	Cyprus	15.9	-4.9	Romania	7.1	-2.2
Denmark	7	-0.7	Latvia	11.9	-0.9	Slovenia	10.1	-14.6
Germany	5.2	0.1	Lithuania	11.8	-2.6	Slovakia	14.2	-2.6
Estonia	8.6	-0.5	Luxembourg	5.9	0.6	Finland	8.2	-2.4
Ireland	13.1	-5.7	Hungary	10.2	-2.4	Sweden	8	-1.3
Greece	27.5	-12.2	Malta	6.4	-2.7	United Kingdom	7.6	-5.8

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Valstybės skolos ir nedarbo rodiklių palyginimas

Analizuojant valstybės skolos rodiklį, matoma, jog 2013 m. ribos neviršija tik 12 šalių. Tai Estija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Čekija, Slovakija, Bulgarija, Liuksemburgas, Švedija, Suomija, Danija, Rumunija. Keliose iš jų, nedarbas yra aukštesnis už kitų. Šis nedarbo rodiklis yra aukštas Baltijos šalyse, Slovakijoje, Lenkijoje. Kitų šalių valstybės skola gerokai viršija nustatytas normas. Čia įeina ir stipriomis ekonomikomis vadinamos Vokietija, Prancūzija, Belgija, Austrija, Olandija.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

14 pav. Valstybės skolos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

Lyginant su nedarbo rodikliu, visose šiose išvardintose šalyse, jis yra palyginus gan žemas (išskyrus Prancūzijos, kuris beveik siekia ES vidurkį). Likusiose šalyse, kuriose nedarbo lygis yra rekordiškai aukštas (Graikija, Ispanija, Kipras, Portugalija), taipogi didelis ir valstybės skolos rodiklis (žr. 11 lent).

11 lentelė. Valstybės skolos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

2013 m.	Nedarbas	V. skola	2013 m.	Nedarbas	V. skola	2013 m.	Nedarbas	V. skola
EU (28 countries)	10.8	85.4	Spain	26.1	92.1	Netherlands	6.7	68.6
Euro area (18 countries)	12	90.9	France	10.3	92.2	Austria	4.9	81.2
Belgium	8.4	104.5	Croatia	17.3	75.7	Poland	10.3	55.7
Bulgaria	13	18.3	Italy	12.2	127.9	Portugal	16.4	128
Czech Republic	7	45.7	Cyprus	15.9	102.2	Romania	7.1	37.9
Denmark	7	45	Latvia	11.9	38.2	Slovenia	10.1	70.4
Germany	5.2	76.9	Lithuania	11.8	39	Slovakia	14.2	54.6
Estonia	8.6	10.1	Luxembourg	5.9	23.6	Finland	8.2	56
Ireland	13.1	123.3	Hungary	10.2	77.3	Sweden	8	38.6
Greece	27.5	174.9	Malta	6.4	69.8	United Kingdom	7.6	87.2

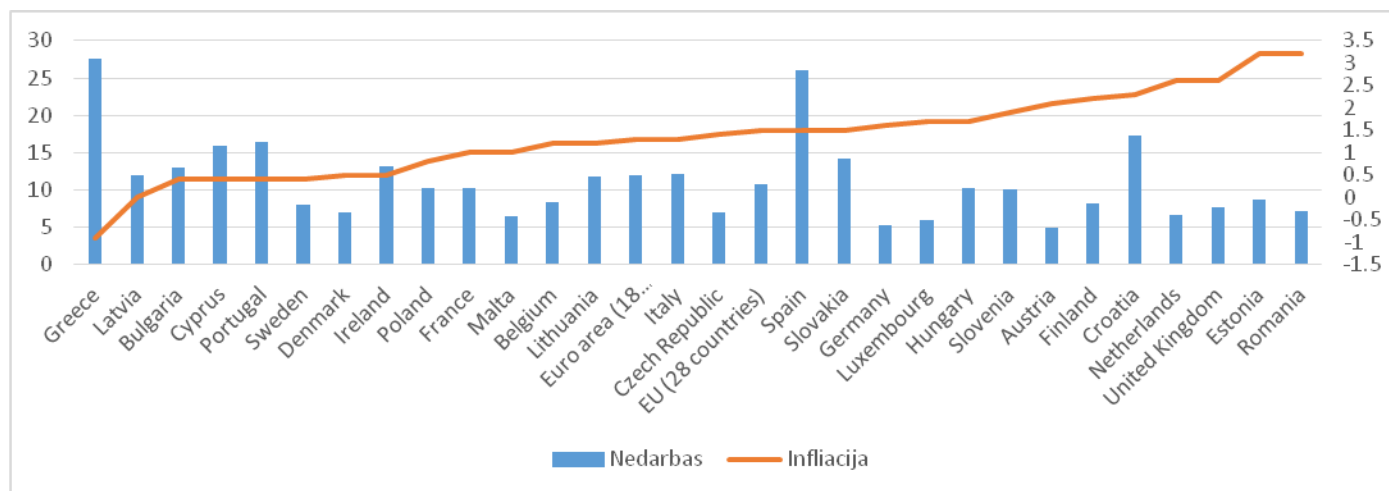
V.skola – valstybės skola.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Apskritai, valstybės skolos ir nedarbo palyginimas parodė tendenciją, jog šalyse, kuriose valstybės skola yra didesnė, jose yra mažesnis nedarbo lygis, tačiau svarbu tai, kad tos šalys neatitinka konvergencijos kriterijų ir šių šalių grupė yra būtent tos „senbuvės“, kurioms gerai sekasi. O šalys, kurios stengėsi palaikyti valstybės skolos vidurkį „pagal taisykles“, šiuo atveju yra nukentėjusios (žr. 11 lent.).

Infliacijos ir nedarbo rodiklių palyginimas

Tiriant nedarbo ir infliacijos rodiklių sąsają, 2013 m. matoma, jog šalys, kuriose infliacijos lygis yra didesnis, turi mažesnę nedarbo lygį. Tai šalys, kurios ES priklausė jau iki 2004 m. plėtros etapo – Vokietija, Liuksemburgas, Austrija, Suomija, Jungtinė Karalystė bei kelios, prisijungusios po 2004 m. - Slovėnija, Vengrija, Estija, Rumunija. Išimtis Kroatija, kurioje palyginus nagrinėtas šalis, nedarbo lygis yra žymiai didesnis.

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

15 pav. Infliacijos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

Aiškiai matoma, jog šalyse, kuriose yra mažesnis infliacijos lygis, atitinkantis ES konvergencijos kriterijus, yra žymiai aukštesnis nedarbo lygis. Tai Pietų šalys - Graikija, Kipras, Portugalija, Italija, Ispanija, Bulgarija, Baltijos šalys - Lietuva ir Latvija, Lenkija, taip pat ir Airija, Prancūzija, Belgija, Slovakija, Malta. Švedijoje, Danijoje ir Čekijoje situacija šiek tiek „švelnesnė“ - tiek infliacijos, tiek nedarbo lygis yra mažesnis už ES vidurkį.

12 lentelė. Infliacijos ir nedarbo rodiklių palyginimas (2013)

<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Infliacija</i>	<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Infliacija</i>	<i>2013 m.</i>	<i>Nedarbas</i>	<i>Infliacija</i>
EU (28 countries)	10.8	1.5	Spain	26.1	1.5	Netherlands	6.7	2.6
Euro area (18 countries)	12	1.3	France	10.3	1	Austria	4.9	2.1
Belgium	8.4	1.2	Croatia	17.3	2.3	Poland	10.3	0.8
Bulgaria	13	0.4	Italy	12.2	1.3	Portugal	16.4	0.4
Czech Republic	7	1.4	Cyprus	15.9	0.4	Romania	7.1	3.2
Denmark	7	0.5	Latvia	11.9	0	Slovenia	10.1	1.9
Germany	5.2	1.6	Lithuania	11.8	1.2	Slovakia	14.2	1.5
Estonia	8.6	3.2	Luxembourg	5.9	1.7	Finland	8.2	2.2
Ireland	13.1	0.5	Hungary	10.2	1.7	Sweden	8	0.4
Greece	27.5	-0.9	Malta	6.4	1	United Kingdom	7.6	2.6

Šaltinis: Eurostat, 2014 m. duomenys.

Apibendrinant, galima teigti, jog tyrime atlikta lyginamoji ES regionų analizė parodė kelias tendencijas. Pirmiausia, BVP/1 gyv. rodikliui kylant, mažėja nedarbas ir atvirkščiai. Pagal šį rodiklį, geriausi rezultatai yra šalyse, kuriose yra didžiausias BVP. Toliau nagrinėjant konvergencijos kriterijus – biudžeto deficitą, valstybės skolos lygį ir infliacijos lygį, matomos kelios skirtingos išvados. Iširta, jog didžiausią nedarbą patiriančiose šalyse yra ir didžiausias biudžeto deficito rodiklis. Atkreiptinas dėmesys, jog abu rodikliai yra prastesni Europos Pietuose, taip pat pastebima, jog didžioji dalis "naujokių" šalių atitinka biudžeto deficito kriterijų, tačiau juose yra pakankamai didelis nedarbas. Valstybės skolos ir nedarbo analizė parodė, jog didžiausio nedarbo (Ispanijos, Graikijos) šalyse, yra ir didelė valstybės skola. Vis dėlto ši analizė taipogi parodė ir tai, jog šalyse, kurios atitinka valstybės skolos kriterijų, jose nedarbo lygis yra ganėtinai aukštas, didžiąja dalimi aukštesnis už ES-28 vidurkį, o šalyse, kuriose nedarbo lygis yra mažiausias, valstybės skola yra didesnė nei leistina. Infliacijos ir nedarbo tyrimas parodė, jog šalyse,

kuriose infliacijos lygis yra didesnis, jose yra mažesnis nedarbo lygis. Tiesa, paaiškėjo, jog šios šalys viršija nustatytą konvergencijos vidurkį arba yra ant ribos.

Galiausiai, išnagrinėjus visus makroekonominis rodiklius ir palyginus juos su nedarbu, galima teigti, jog mažiausias nedarbo lygis yra tose šalyse, kurios ne visai atitinka konvergencijos kriterijus. Paaiškėjo, jog šalims, kurios laikėsi konvergencijos kriterijų, tai nepadėjo išvengti aukšto nedarbo lygio. Būtent šios šalys vykdė griežtą politiką (Estija, Latvija, Lietuva, Bulgarija, Slovakija, Lenkija, iš dalies ir Italija), todėl galima teigti, jog hipotezė, kad aukštas nedarbo lygis yra griežtos makroekonomikos vykdymo politikos šalyse, yra teisinga.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Nagrinėjant Europos Sąjungos regioninės plėtros vystymąsi, svarbūs yra du procesai – integracija ir regionalizacija. Pagal šių procesų esmę, ES atitinka tiek vienam, tiek kitam apibrėžimui, kadangi vyksta šalių integracija į bendrą Sąjungą, bet tuo pat metu Sąjungą yra skirstoma į regionus. Įvairūs mokslininkai, nagrinėję integracijos procesus, bandė paaiškinti, kas, kaip ir kodėl vyksta ES, tačiau paaiškėjo, jog vienos visa apimančios teorijos nėra – besikeičiant aplinkybėms, pasikeičia ir ES strategija, o ji ne visuomet atitinka mokslininkų padarytas išvadas.

2. Analizuojant regioninę plėtra, yra išskiriami šeši plėtros etapai. Pirmasis – apimantis regioninės politikos užuomazgas, antrasis – svarbus tuo, jog 1986 m. Suvestiniame Europos akte nustatomas regioninės politikos teisinis pagrindas, trečiajame etape – 1993 m. Maastrichto sutartimi įsteigtas Sanglaudos fondas, Regionų komitetas, Europos investicijų fondas, ketvirtasis etapas apima 2000 – 2006 m., kurio metu buvo skiriama parama ES šalims kandidatėms, penktasis etapas, apima 2007 – 2013 m. akcentuojama Sanglaudos politikos svarba, šeštuoju etapu, kuris apima 2014 – 2020 m., padidinamas biudžetas Sanglaudos politikai bei stengiamasi įveikti krizės padarinius.

3. ES regionuose vyrauja kelios problemos. Pirmiausia, krizės metu žymiai sumažėjo visų šalių makroekonominiai rodikliai. Tai lėmė, jog dar iki to buvę šalių skirtumai dar labiau padidėjo, vienos šalys nukentėjo daugiau, o kitos mažiau. Ši atskirtis sunkina užduotį norint vykdyti bendrą politiką. Viena didžiausių ES problemų yra nedarbas. Nedarbo rodikliui po krizės ėmus didėti, dar dabar matomas jo efektas. Nedarbas vis dar aukštame lygyje ir TDO generalinis direktorius bei EK vadina šį lygį – rekordiniu.

4. Norint išnagrinėti ES regionų atskirtį, buvo išnagrinėtas ES strateginis dokumentas „Europa 2020“, kuriame akcentuojamos svarbiausios sritys – jų pagalba siekiama tolygumo. Strategijos pagrindiniai tikslai – užimtumas, MTTP, klimatas ir energetika, išsilavinimas, skurdas ir socialinė atskirtis. Dokumento analizė ir šalių palyginimas parodė, jog strategijos tikslų įgyvendinimas yra nevienalytis – skiriasi tiek šalių nustatyti tikslai, tiek ir pasiekti rezultatai. Didžiausios ir mažiausios vertės skirtumas parodė didžiulį atotrūkį tarp regionų.

5. Buvo palyginti makroekonominiai rodikliai ES-28 šalyse, išskirti periodai, kai šie rodikliai buvo prasčiausi. Ši analizė parodė, jog didžiausias makroekonominių rodiklių pokytis įvyko 2008-2009 m. finansinės krizės metu. Po jo 2012 m. vėl daugelyje atvejų rodikliai smuko ir 2013 m. matomas labai

nežymus augimas. Pagal makroekonominčius rodiklius, išryškėjo tendencija, jog vienoje šalyje rodikliai yra geresni, o kitose – blogesni, šios šalys taipogi skiriasi tuo, jog vienos yra senosios ES narės – „senbuvės“, o kitos, įstojusios nuo 2004 m. ir po to – „naujosios“ valstybės. Todėl gali būti skiriamos keturios grupės: senbuvės šalys, kuriose yra geresnė arba blogesnė padėtis ir naujokės, kuriose yra geresnė arba blogesnė padėtis.

6. Mikro lygiu išnagrinėta nedarbo rodiklio statistika. Čia labiausiai nukentėjo jaunimo nedarbas, kurio yda – ilgalaikio nedarbo aukštas lygis. Nedarbo statistika taip pat parodė, jog didžiausias nedarbas yra Pietų Europos šalyse, o mažiausias – Vokietijoje, Austrijoje.

7. Paskutiniame poskyryje buvo nagrinėjama sanglaudos politikos paveiktų makroekonominių rodiklių pokyčių įtaka nedarbui. Ištirta 2013 m. makroekonominių rodiklių sąsaja su nedarbo kitimu ir padaryta išvada, jog kylant BVP, nedarbas mažėja, tačiau griežtas konvergencijos rodiklių atitikimas dar nereiškia, jog tai teigiamai lems nedarbo kitimą. Šia analize buvo įrodyta hipotezė, jog opiausios problemos – nedarbo – kitimas neigiamai reaguoja į griežtos politikos vykdymą, todėl tose šalyse nedarbas yra didžiausias.

8. Remiantis atliktu tyrimu, galima būtų rekomenduoti, kad būtų atkreiptas didesnis dėmesys į ES problemines sritis bei jų sprendimą. Turint omenyje, kad tokios problemos, kaip nedarbas yra aukštame lygyje dar ir dėl vykdomos griežtos politikos, turėtų būti pasitelkti srities specialistai ar jų grupė, kurie galėtų ištirti, kaip makroekonominės politikos vykdymą pakreipti ta linkme, kad tokios problemos kaip nedarbas ir skurdas nebebūtų tokio plataus masto.

9. Šalių nacionalinėms vyriausybėms pasiūlymas būtų atkreipti dėmesį į nacionaliniu lygiu vyraujančius sunkumus, o ne tik aklaivai vykdyti ES politiką. Sprendimai turi būti suderinti taip, kad ne tik makroekonominiai rodikliai atitiktų nustatytas ribas, tačiau visų pirma svarbiausia yra piliečių gerovė. Todėl turėtų būti sudarytos sąlygos verslo kūrimuisi, investicijų pritraukimui, o šie procesai lems kartu ir ekonomikos augimą.

LITERATŪRA

Mokslinė literatūra

1. Burneika D. *Regioninė politika Europoje*. – Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2013.
2. Christiansen, Th., et al. *The Social Construction of Europe*. Journal of European Public Policy, Special Issue, p. 528–544, 1999.
3. Damčiuvienė D., *Europos ekonominė integracija*. // Leidykla „Technologija“. Kaunas, 2010.
4. Diez Th., Wiener A. *European Integration Theory*. Oxford University press. New York, United States, 2004. ISBN 0-19-925248-3.
5. Knutsen, T. L. *A History of International Relations Theory* / 2nd ed. – Manchester: Manchester University Press, 1997.
6. Rosamond, B. *Theories of European Integration*. – Basingstoke: Palgrave, 2000. ISBN 0-312-23120-2.
7. Hodges M. *European Integration: Selected readings*. / ed.. – London: Penguin, 1972.
8. Hooghe, L.; Marks, G. *Multi-Level Governance and European Integration*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2001. ISBN 0-7425-1020-4.
9. Marcou G. *Regionalization for development and accession to the European Union: a comparative. Hungary, Lithuania, Poland, Slovakia, Ukraine* // Regionlization for development and accession to the European Union: a comporative perspective. – Budapest, 2002.
10. Marks G. *Structural Policy and Multilevel Governance in the EU*. The State of the European Community, Vol. 2, the Maastricht Debates and Beyond. - New York, 1993, p.392.
11. Molle, W. *European cohesion policy*. – New York: Routledge, 2007.
12. Moravcsik, A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. – Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998.
13. Norkus Z., Morkevičius V. *Kokybinė lyginamoji analizė*. / Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA). – Kaunas: 2011
14. Pollack, M. A. *The engines of European integration: delegation, agency, and agenda setting in the EU*. / Oxford University Press, 2003.
15. Puidokas M., Daukaitė I. *Lietuvos regioninės politikos tobulinimo kryptys Europos Sąjungos regioninės politikos kontekste*. / Kauno Technologijos universitetas. Viešoji politika ir administravimas,

2013. T. 12, Nr. 1, p. 65-79. ISSN 2029-2872.

16. Rakauskienė O. G., Ivashinenko N. *The economic and social cohesion of the EU: methodology of investigation*. Žurnalas „Intelektinė ekonomika“. 2011, Vol. 5, No. 4(12), p. 575–589. ISSN 1822-8011.

17. Sandholtz and Stone Sweet. *European Integration and Supranational Governance*. / Oxford University Press, USA: Sep 24, 1998

18. Švarplys, A., Matulionis, A. V. *Konceptuali kaita Europos integracijos teorijose*. Filosofija. Sociologija, 2009. T. 20, Nr. 2, Lietuvos mokslų akademija, 2009.

ES ataskaitos ir leidiniai:

1. *Pirmoji sanglaudos ataskaita*. Europos Komisija, 1996. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repc0_en.htm.
2. *Antroji ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaita*. Europos Komisija, 2001. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/contentpdf_en.htm.
3. *Trečioji ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaita*. Europos Komisija. Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2004. ISBN 92-894-4911-X.
4. *Ketvirtoji ekonominės ir socialinės sanglaudos ataskaita*. Europos Komisija, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2007. ISBN 92-79-05711-3.
5. *Penktoji ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos ataskaita*. Europos Komisija, Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2010. ISBN 978-92-79-17807-8.
6. *Aštuntoji ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos pažangos ataskaita*. Regioninis ir urbanistinis krizės mastas. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai, 2013. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0463:FIN:LT:PDF>.
7. Europos Centrinis bankas. *Pranešimas apie konvergenciją, 2014 m.* birželis. ISBN 978-92-899-1332-4. URL: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/conrep/cr201406lt.pdf>.
8. European Commission. *The European Union explained: Europe 2020: Europe's growth strategy*. – Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2013. ISBN 978-92-79-23972-4. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe_2020_explained.pdf.
9. Europos Komisija, Regioninės politikos generalinis direktoratas. *Sanglaudos politika 2014-2020. Investavimas į augimą ir darbo vietas*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2011. ISBN 978-92-79-21497-4. URL: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/regional_policy_lt.pdf.

10. Europos Komisija. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. *Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga*. Briuselis, 2014 03 05. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe2020stocktaking_lt.pdf.
11. European Commission. *European Economic Forecast. Autumn, 2014*. European Economy 7/2014. – Belgium, Brussels. 2014. ISBN 978-92-79-35350-5. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee7_en.pdf.
12. Europos Komisija. *2014 m. žiemos ekonomikos prognozė. Ekonomika atsigauna*. Pranešimas spaudai. Briuselis ir Strasbūras, 2014 02 25. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-188_lt.htm
13. Europos Komisija. Komisijos komunikatas. 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. Briuselis, 3.3.2010. KOM(2010) 2020 galutinis. URL: http://www.sumin.lt/files/uploads/2020m_europa_%284%29.pdf.
14. Europos Komisija. Komunikacijos generalinis direktoratas *Apie Europos Sąjungos politiką. Ekonominė ir pinigų sąjunga ir euras*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2014. ISBN 978-92-79-35747.
15. Europos Komisija. *Bendrosios užimtumo ataskaitos projektas prie Komisijos komunikato „2014 m. metinė augimo apžvalga*. 2013, lapkritis. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/jer2014_lt.pdf.
16. Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Regionų komitetui ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui. *Žalioji knyga dėl teritorinės sanglaudos. Kaip teritorinę įvairovę paversti privalumu*. Briuselis, 2008. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/consultation/terco/paper_terco_lt.pdf.
17. Europos Komisija. *Apie Europos Sąjungos politiką. Regioninė politika*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2014. URL: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/regional_policy_lt.pdf.
18. Europos Komisija. *Apie Europos Sąjungos politiką. Ekonominė ir pinigų sąjunga ir euras*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2014. URL: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/lt/economic_and_monetary_union_and_the_euro_lt.pdf.
19. European Central Bank „*Convergence Report, June 2014*“. Frankfurt, Germany. 2014. ISBN 978-92-899-1324-9. EU katalogue number QB-AD-14-001-EN-N.

20. Konvergencijos ataskaitos, 1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2007, 2008, 2010, 2012, 2013, 2014. URL: <http://www.ecb.europa.eu/pub/convergence/html/index.en.html>.
21. *Regioninė politika – Info regio*. Politikos istorija. Oficialus ES internetinis puslapis. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/milestones/index_lt.cfm#3. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 17 d.].

Internetiniai šaltiniai:

1. Borschette, A. *Mr. Borschette [Member of Commission] speaks to Association of European Journalists*. – Luxembourg, 16 October 1970. Includes French version. [EU Speech].
2. ES statistikos tinklapis Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 17 d.]
3. Europos centrinio banko internetinis puslapis. URL: http://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/facts/euint/html/ei_005.lt.html. [žiūrėta 2014 m. gruodžio 17 d.]
4. Lietuvos banko internetinis puslapis. URL: http://www.lb.lt/euro_ivedimo_kriterijai_ir_ju_vykdymas.
5. Oficialus Europos Sąjungos internetinis puslapis: <http://europa.eu/>.
6. Oficialus internetinis ES parama tinklapis: <http://www.esparama.lt/kas-yra-strukturine-parama>.
7. International Labour Organization. *Jobs, growth and social justice*. 9th European Regional Meeting. Report of the director-general Ryder G. / Oslo, Norway, 2013. URL: http://www.ilo.org/wcmstp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_205270.pdf.
8. International Labour Organization. *Global Employment Trends, Risk of a jobless recovery?* ILO: 2014. URL: <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2014/lang--en/index.htm>

Trembo E. *Europos Sąjungos sanglaudos politikos įtaka regionų tolygumui* / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir verslo institutas, 2014.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama ES sanglaudos politika bei jos įtaka regionų tolygumui. Pirmajame skyriuje nagrinėta ES regionų plėtra, jos problemos. ES regionuose visuomet vyravo skirtumai, tačiau po 2008 m. finansinės krizės matomas dar didesnis atotrūkis tarp šalių. Antrajame skyriuje parengta darbo metodologija šiam atotrūkiui tirti ir įvertinti, kaip jį veikia sanglaudos politika. Trečiajame skyriuje palyginti šalių makroekonominiai rodikliai bei iširtas mikro lygmuo. Galiausiai, atlikta šalių lyginamoji analizė sujungiant makro ir mikro lygmenis.

Pagrindiniai žodžiai: sanglaudos politika, regionų plėtra, konvergencijos kriterijai, nedarbas, užimtumas.

Trembo E. *European Union cohesion policy impact on uniformity of regions* / Master thesis in International Trade. Supervisor – prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Institute of Economics and Business, 2014.

ANNOTATION

In the master thesis EU cohesion policy and its impact was analyzed. In the first part of the thesis EU regional development was explored and problems were identified. EU always had regional disparities, but the economic crisis of 2008 made these disparities among countries to become a huge problem. In the second part of the thesis a methodology was prepared. Its goal is to try to investigate and evaluate those disparities and to find out what was the impact of cohesion policy on it. In the third part the macroeconomical and microeconomical indicators were examined. In the end a comparative analysis was done to see the connection between macro and micro levels.

Key words: cohesion policy, regional development, convergence criteria, unemployment, employment.

Trembo E. *Europos Sąjungos sanglaudos politikos įtaka regionų tolygumui* / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir verslo institutas, 2014.

SANTRAUKA

Europos Sąjungoje vykdoma sanglaudos politika skirta regionų skirtumams mažinti. Tačiau pasiekti regionų tolygumą yra nelengva užduotis. Ypatingai skirtumai tarp regionų padidėjo po 2008 m. krizės. Tai taip pat parodė, jog sanglaudos politika yra neatspari išorės „grėsmėms“, dėl to magistro darbo problema yra – kokios priežastys lemia ES regionų netolygumą? Tyrimo objektas – ES ekonominės ir socialinės sanglaudos padėtis ir jos įtaka regionų tolygumui. Nustatytas tyrimo tikslas – išnagrinėti ES ekonominės ir socialinės sanglaudos padėtį bei jos įtaką regionų tolygumui ir pasiūlyti būdus probleminėms sritims spręsti. Iškelti šie tyrimo uždaviniai: pateikti ES regioninės plėtros vystymosi teorijas bei etapus; išsiaiškinti ES regionų problemas; išanalizuoti ES strategiją „Europa 2020“; palyginti Europos Sąjungos regionų pasiektus rezultatus; parodyti, kokią įtaką regionams turi ES vykdoma politika. Pasirinkta tyrimo metodika: mokslinės literatūros bei teisinių dokumentų analizė, ES strateginių dokumentų analizė; statistinių duomenų analizė; kokybinė lyginamoji ES regionų analizė.

Analitinėje darbo dalyje buvo iškelta hipotezė, jog opiausia ES problema – nedarbas – labiausiai pasižymi tose šalyse, kurios vykdo griežtą politiką. Atlikus statistinę analizę ir lyginamąją analizę, hipotezė pasitvirtino: šalyse, kurios vykdo griežtą politiką ir atitinka konvergencijos kriterijus, jose vyrauja aukštesnis nedarbas nei tose šalyse, kurios pagal konvergencijos rodiklius ne visai atitinka nustatytas ribas. Taip pat paaiškėjo, jog didelis neatitikimas konvergencijos kriterijams būdingas ne tik šalims, kurios nukentėjo krizės metu labiausiai, bet ir toms, laikomoms aukšto ekonominio išsivystymo šalimis.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlymai dėl sanglaudos politikos vykdymo siekiant sumažinti nedarbą.

Trembo E. *European Union cohesion policy impact on uniformity of regions* / Master thesis in International Trade. Supervisor – prof. habil. dr. O. G. Rakauskienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Institute of Economics and Business, 2014.

SUMMARY

The aim of EU cohesion policy is to minimize regional disparities. Although, that is a difficult task. Regional disparities increased after an economic crisis in 2008. Crisis also showed us that cohesion policy is not resistant to outside „threats“ and that explains the reason of the basic research problem, which is – what are the reasons which can influence regional disparities? The object is EU economic and social cohesion situation and its impact on uniformity of regions. The main aim of this study is to examine the situation of EU economic and social cohesion, to determine its impact on uniformity of regions and to suggest ways how the situation can be improved. The main tasks of the study are: to provide what are the theories and stages of the EU regional development; to find out what are the common problems of EU regional development; to analyze EU strategy „Europe 2020“; to compare EU regions and the results that have been achieved; to reflect the impact on uniformity of regions which EU policy does. The methodology of master thesis: analysis of scientific literature, legal documents and EU strategic documents; statistical analysis; comparative analysis.

Empirical investigation was performed with the main hypothesis: EU's most acute problem - unemployment is the most distinguished in the countries, which used strict policy. This hypothesis was confirmed based on statistical and comparative analysis. These showed, that higher unemployment is in countries which totally match convergence criteria and those who do not match – have a small unemployment rate. It have also become clear that a large discrepancy with the convergence criteria is not only confined to countries that have suffered the most during the crisis, but also those considered high economic development of countries.

Master's thesis ends with conclusions and suggestions for the implementation of cohesion policy in order to reduce unemployment.

PRIEDAI

BVP/1 GYV.

<i>GEO/TIME</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	21,600	22,400	23,600	25,000	25,000	23,500	24,400	25,100	25,500	25,700
Euro area (18 countries)	23,500	24,400	25,700	27,100	27,100	25,400	26,500	27,300	27,600	27,700
Belgium	26,200	26,900	27,800	28,900	28,900	27,600	29,400	30,200	30,700	30,500
Bulgaria	7,500	8,200	9,000	10,000	10,900	10,300	10,800	11,700	12,100	12,000
Czech Republic	16,900	17,800	18,900	20,600	20,200	19,400	19,700	20,300	20,700	20,600
Denmark	27,100	27,700	29,300	30,600	31,100	28,900	31,200	31,500	32,100	32,100
Germany	25,000	26,000	27,300	28,800	29,000	26,900	29,200	30,800	31,500	32,000
Estonia	12,400	13,800	15,600	17,500	17,200	14,900	15,800	17,300	18,300	18,800
Ireland	30,800	32,400	34,400	36,500	32,900	30,100	31,400	32,300	32,900	32,500
Greece	20,300	20,400	21,800	22,600	23,200	22,300	21,600	20,300	19,500	:
Spain	21,900	22,900	24,800	26,200	25,900	24,200	24,200	24,300	24,400	24,500
France	23,700	24,700	25,500	26,900	26,700	25,500	26,600	27,400	27,700	27,800
Croatia	12,500	13,200	14,100	15,600	16,200	14,900	14,700	15,200	15,600	15,600
Italy	23,100	23,600	24,700	26,000	26,000	24,300	25,100	25,500	25,600	25,200
Cyprus	19,600	20,800	22,000	23,500	24,800	23,400	23,600	23,500	23,400	22,100
Latvia	10,100	11,100	12,500	14,300	14,600	12,700	13,500	15,000	16,400	17,300
Lithuania	11,100	12,300	13,600	15,500	16,100	13,600	15,100	16,900	18,300	19,100
Luxembourg	54,500	57,000	63,800	68,400	65,800	59,200	64,000	66,700	67,100	67,900
Hungary	13,600	14,200	14,900	15,300	15,900	15,300	16,100	16,900	17,000	17,200
Malta	17,200	18,000	18,600	19,600	20,300	19,800	21,300	21,600	22,100	22,700
Netherlands	27,900	29,300	31,000	33,000	33,500	31,000	31,700	32,500	32,500	32,600
Austria	27,600	28,100	29,700	30,900	31,100	29,500	30,900	32,300	33,100	33,200
Poland	10,900	11,500	12,300	13,600	14,100	14,200	15,400	16,400	17,100	17,500
Portugal	16,700	17,900	18,700	19,600	19,500	18,800	19,600	19,300	19,400	19,400
Romania	7,500	8,000	9,200	10,700	12,200	11,700	12,400	12,900	13,600	13,900
Slovenia	18,700	19,600	20,700	22,100	22,700	20,200	20,600	21,200	21,400	21,300
Slovakia	12,300	13,500	14,900	16,900	18,100	17,000	18,100	18,900	19,400	19,600
Finland	25,100	25,700	26,900	29,300	29,700	26,900	27,900	29,100	29,400	28,700
Sweden	27,300	27,300	29,000	31,200	30,900	28,200	30,200	31,400	32,200	32,700
United Kingdom	26,900	27,800	28,900	29,400	28,600	26,300	26,300	26,400	26,600	27,200

BVP AUGIMAS

<i>GEO\TIME</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28 countries)	2.6	2.2	3.4	3.2	0.4	-4.5	2	1.6	-0.4	0.1
Euro area (18 countries)	2.2	1.7	3.3	3	0.4	-4.5	1.9	1.6	-0.7	-0.4
Belgium	3.3	1.8	2.7	2.9	1	-2.8	2.3	1.8	-0.1	0.2
Bulgaria	6.7	6.4	6.5	6.4	6.2	-5.5	0.4	1.8	0.6	0.9
Czech Republic	4.7	6.8	7	5.7	3.1	-4.5	2.5	1.8	-1	-0.9
Denmark	2.3	2.4	3.4	1.6	-0.8	-5.7	1.4	1.1	-0.4	0.4
Germany	1.2	0.7	3.7	3.3	1.1	-5.1	4	3.3	0.7	0.4
Estonia	6.2	8.9	10.2	7.3	-4.1	-14.1	3.3	8.7	4.5	2.2
Ireland	4.2	6.1	5.5	5	-2.2	-6.4	-1.1	2.2	0.2	-0.3
Greece	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-7	-3.9
Spain	3.3	3.6	4.1	3.5	0.9	-3.8	-0.2	0.1	-1.6	-1.2
France	2.5	1.8	2.5	2.3	-0.1	-3.1	1.7	2	0	0.2
Croatia	4.1	4.3	4.9	5.1	2.1	-6.9	-2.3	-0.2	-2.2	-0.9
Italy	1.7	0.9	2.2	1.7	-1.2	-5.5	1.7	0.4	-2.4	-1.9
Cyprus	4.2	3.9	4.1	5.1	3.6	-1.9	1.3	0.4	-2.4	-5.4
Latvia	8.8	10.1	11	10	-2.8	-17.7	-1.3	5.3	5.2	4.1
Lithuania	7.4	7.8	7.8	9.8	2.9	-14.8	1.6	6	3.7	3.3
Luxembourg	4.4	5.3	4.9	6.6	-0.7	-5.6	3.1	1.9	-0.2	2.1
Hungary	4.8	4	3.9	0.1	0.9	-6.8	1.1	1.6	-1.7	1.1
Malta	-0.3	3.6	2.6	4.1	3.9	-2.8	4.3	1.4	1.1	2.9
Netherlands	2.2	2	3.4	3.9	1.8	-3.7	1.5	0.9	-1.2	-0.8
Austria	2.6	2.4	3.7	3.7	1.4	-3.8	1.8	2.8	0.9	0.3
Poland	5.3	3.6	6.2	6.8	5.1	1.6	3.9	4.5	2	1.6
Portugal	1.6	0.8	1.4	2.4	0	-2.9	1.9	-1.3	-3.2	-1.4
Romania	8.5	4.2	7.9	6.3	7.3	-6.6	-1.1	2.3	0.6	3.5
Slovenia	4.4	4	5.8	7	3.4	-7.9	1.3	0.7	-2.5	-1.1
Slovakia	5.1	6.7	8.3	10.5	5.8	-4.9	4.4	3	1.8	0.9
Finland	4.1	2.9	4.4	5.3	0.3	-8.5	3.4	2.8	-1	-1.4
Sweden	4.2	3.2	4.3	3.3	-0.6	-5	6.6	2.9	0.9	1.6
United Kingdom	3.2	3.2	2.8	3.4	-0.8	-5.2	1.7	1.1	0.3	1.7

BIUDŽETO DEFICITAS

<i>GEO\TIME</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28 countries)	:	:	:	:	:	:	-6.4	-4.5	-4.2	-3.2
Euro area (18 countries)	:	:	:	:	:	:	-6.1	-4.1	-3.6	-2.9
Belgium	-0.2	-2.6	0.3	0	-1.1	-5.5	-4	-3.9	-4.1	-2.9
Bulgaria	1.8	1	1.8	1.1	1.6	-4.2	-3.2	-2	-0.5	-1.2
Czech Republic	-2.7	-3.1	-2.3	-0.7	-2.1	-5.5	-4.4	-2.9	-4	-1.3
Denmark	2.1	5	5	5	3.2	-2.8	-2.7	-2.1	-3.9	-0.7
Germany	-3.7	-3.3	-1.5	0.3	0	-3	-4.1	-0.9	0.1	0.1
Estonia	:	:	:	:	:	:	0.2	1	-0.3	-0.5
Ireland	1.4	1.6	2.8	0.2	-7	-13.9	-32.4	-12.6	-8	-5.7
Greece	:	:	-6.1	-6.7	-9.9	-15.2	-11.1	-10.1	-8.6	-12.2
Spain	0	1.2	2.2	2	-4.4	-11	-9.4	-9.4	-10.3	-6.8
France	-3.5	-3.2	-2.3	-2.5	-3.2	-7.2	-6.8	-5.1	-4.9	-4.1
Croatia	-5.1	-3.7	-3.3	-2.5	-2.7	-5.9	-6	-7.7	-5.6	-5.2
Italy	-3.6	-4.2	-3.6	-1.5	-2.7	-5.3	-4.2	-3.5	-3	-2.8
Cyprus	-3.8	-2.2	-1.1	3.2	0.9	-5.6	-4.8	-5.8	-5.8	-4.9
Latvia	-1	-0.4	-0.6	-0.6	-4	-8.9	-8.2	-3.4	-0.8	-0.9
Lithuania	-1.5	-0.5	-0.4	-1	-3.3	-9.3	-6.9	-9	-3.2	-2.6
Luxembourg	-1	0.2	1.4	4.2	3.3	-0.5	-0.6	0.3	0.1	0.6
Hungary	-6.4	-7.9	-9.4	-5.1	-3.7	-4.6	-4.5	-5.5	-2.3	-2.4
Malta	-4.4	-2.7	-2.6	-2.3	-4.2	-3.3	-3.3	-2.6	-3.7	-2.7
Netherlands	-1.8	-0.3	0.2	0.2	0.2	-5.5	-5	-4.3	-4	-2.3
Austria	-4.8	-2.5	-2.5	-1.3	-1.5	-5.3	-4.5	-2.6	-2.3	-1.5
Poland	:	:	:	:	:	:	-7.6	-4.9	-3.7	-4
Portugal	-6.2	-6.2	-4.3	-3	-3.8	-9.8	-11.2	-7.4	-5.5	-4.9
Romania	-1.2	-1.2	-2.2	-2.9	-5.6	-8.9	-6.6	-5.5	-3	-2.2
Slovenia	-2.2	-1.5	-1.3	-0.1	-1.8	-6.1	-5.7	-6.2	-3.7	-14.6
Slovakia	-2.3	-2.9	-3.6	-1.9	-2.4	-7.9	-7.5	-4.1	-4.2	-2.6
Finland	2.2	2.6	3.9	5.1	4.2	-2.5	-2.6	-1	-2.1	-2.4
Sweden	0.3	1.8	2.2	3.3	2	-0.7	0	-0.1	-0.9	-1.3
United Kingdom	-3.6	-3.5	-2.9	-3	-5.1	-10.8	-9.6	-7.6	-8.3	-5.8

VALSTYBĒS SKOLA

<i>GEO\TIME</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28 countries)	:	:	:	:	:	:	78.2	80.8	83.5	85.4
Euro area (18 countries)	:	:	:	:	:	:	83.7	85.8	89	90.9
Belgium	96.6	94.8	90.8	86.9	92.2	99.3	99.6	102.1	104	104.5
Bulgaria	36.1	27.1	21.3	16.6	13.3	14.2	15.9	15.7	18	18.3
Czech Republic	28.5	28	27.9	27.8	28.7	34.1	38.2	41	45.5	45.7
Denmark	44.2	37.4	31.5	27.3	33.4	40.4	42.9	46.4	45.6	45
Germany	64.6	66.8	66.3	63.5	64.9	72.4	80.3	77.6	79	76.9
Estonia	:	:	:	:	:	:	6.5	6	9.7	10.1
Ireland	28.3	26.2	23.8	24	42.6	62.2	87.4	111.1	121.7	123.3
Greece	:	:	103.4	103.1	109.3	126.8	146	171.3	156.9	174.9
Spain	45.3	42.3	38.9	35.5	39.4	52.7	60.1	69.2	84.4	92.1
France	65.5	67	64.2	64.2	67.8	78.8	81.5	85	89.2	92.2
Croatia	38.3	38.6	36.1	34.4	36	44.5	52.8	59.9	64.4	75.7
Italy	100	101.9	102.5	99.7	102.3	112.5	115.3	116.4	122.2	127.9
Cyprus	64.7	63.3	58.9	53.7	44.7	53.5	56.5	66	79.5	102.2
Latvia	14.2	11.7	9.9	8.4	18.6	36.4	46.8	42.7	40.9	38.2
Lithuania	19.3	18.3	18	16.7	15.4	29	36.3	37.3	39.9	39
Luxembourg	6.5	6.3	7	7.2	14.4	15.5	19.6	18.5	21.4	23.6
Hungary	58.8	60.8	65	65.9	71.9	78.2	80.9	81	78.5	77.3
Malta	72	70.1	64.6	62.4	62.7	67.8	67.6	69.8	67.9	69.8
Netherlands	50	49.4	44.9	42.7	54.8	56.5	59	61.3	66.5	68.6
Austria	64.8	68.3	67	64.8	68.5	79.7	82.4	82.1	81.7	81.2
Poland	:	:	:	:	:	:	53.6	54.8	54.4	55.7
Portugal	62	67.4	69.2	68.4	71.7	83.6	96.2	111.1	124.8	128
Romania	18.6	15.7	12.3	12.7	13.2	23.2	29.9	34.2	37.3	37.9
Slovenia	26.8	26.3	26	22.7	21.6	34.5	37.9	46.2	53.4	70.4
Slovakia	40.6	33.8	30.7	29.8	28.2	36	41.1	43.5	52.1	54.6
Finland	42.7	40	38.2	34	32.7	41.7	47.1	48.5	53	56
Sweden	47.9	48.2	43.2	38.2	36.8	40.3	36.7	36.1	36.4	38.6
United Kingdom	40.2	41.5	42.5	43.6	51.6	65.9	76.4	81.9	85.8	87.2

INFLIACIJA

<i>GEO\TIME</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU (28 countries) 2004-2010 - (d)	2.3	2.3	2.3	2.4	3.7	1	2.1	3.1	2.6	1.5
Euro area (18 countries)	2.2	2.2	2.2	2.2	3.3	0.3	1.6	2.7	2.5	1.3
Belgium	1.9	2.5	2.3	1.8	4.5	0	2.3	3.4	2.6	1.2
Bulgaria	6.1	6	7.4	7.6	12	2.5	3	3.4	2.4	0.4
Czech Republic	2.6	1.6	2.1	3	6.3	0.6	1.2	2.1	3.5	1.4
Denmark	0.9	1.7	1.9	1.7	3.6	1.1	2.2	2.7	2.4	0.5
Germany	1.8	1.9	1.8	2.3	2.8	0.2	1.2	2.5	2.1	1.6
Estonia	3	4.1	4.4	6.7	10.6	0.2	2.7	5.1	4.2	3.2
Ireland	2.3	2.2	2.7	2.9	3.1	-1.7	-1.6	1.2	1.9	0.5
Greece	3	3.5	3.3	3	4.2	1.3	4.7	3.1	1	-0.9
Spain	3.1	3.4	3.6	2.8	4.1	-0.2	2	3.1	2.4	1.5
France	2.3	1.9	1.9	1.6	3.2	0.1	1.7	2.3	2.2	1
Croatia (d)	2.1	3	3.3	2.7	5.8	2.2	1.1	2.2	3.4	2.3
Italy	2.3	2.2	2.2	2	3.5	0.8	1.6	2.9	3.3	1.3
Cyprus	1.9	2	2.2	2.2	4.4	0.2	2.6	3.5	3.1	0.4
Latvia	6.2	6.9	6.6	10.1	15.3	3.3	-1.2	4.2	2.3	0
Lithuania	1.2	2.7	3.8	5.8	11.1	4.2	1.2	4.1	3.2	1.2
Luxembourg	3.2	3.8	3	2.7	4.1	0	2.8	3.7	2.9	1.7
Hungary	6.8	3.5	4	7.9	6	4	4.7	3.9	5.7	1.7
Malta	2.7	2.5	2.6	0.7	4.7	1.8	2	2.5	3.2	1
Netherlands	1.4	1.5	1.7	1.6	2.2	1	0.9	2.5	2.8	2.6
Austria	2	2.1	1.7	2.2	3.2	0.4	1.7	3.6	2.6	2.1
Poland	3.6	2.2	1.3	2.6	4.2	4	2.7	3.9	3.7	0.8
Portugal	2.5	2.1	3	2.4	2.7	-0.9	1.4	3.6	2.8	0.4
Romania 2004-2005 - (d)	11.9	9.1	6.6	4.9	7.9	5.6	6.1	5.8	3.4	3.2
Slovenia	3.7	2.5	2.5	3.8	5.5	0.9	2.1	2.1	2.8	1.9
Slovakia	7.5	2.8	4.3	1.9	3.9	0.9	0.7	4.1	3.7	1.5
Finland	0.1	0.8	1.3	1.6	3.9	1.6	1.7	3.3	3.2	2.2
Sweden	1	0.8	1.5	1.7	3.3	1.9	1.9	1.4	0.9	0.4
United Kingdom	1.3	2.1	2.3	2.3	3.6	2.2	3.3	4.5	2.8	2.6